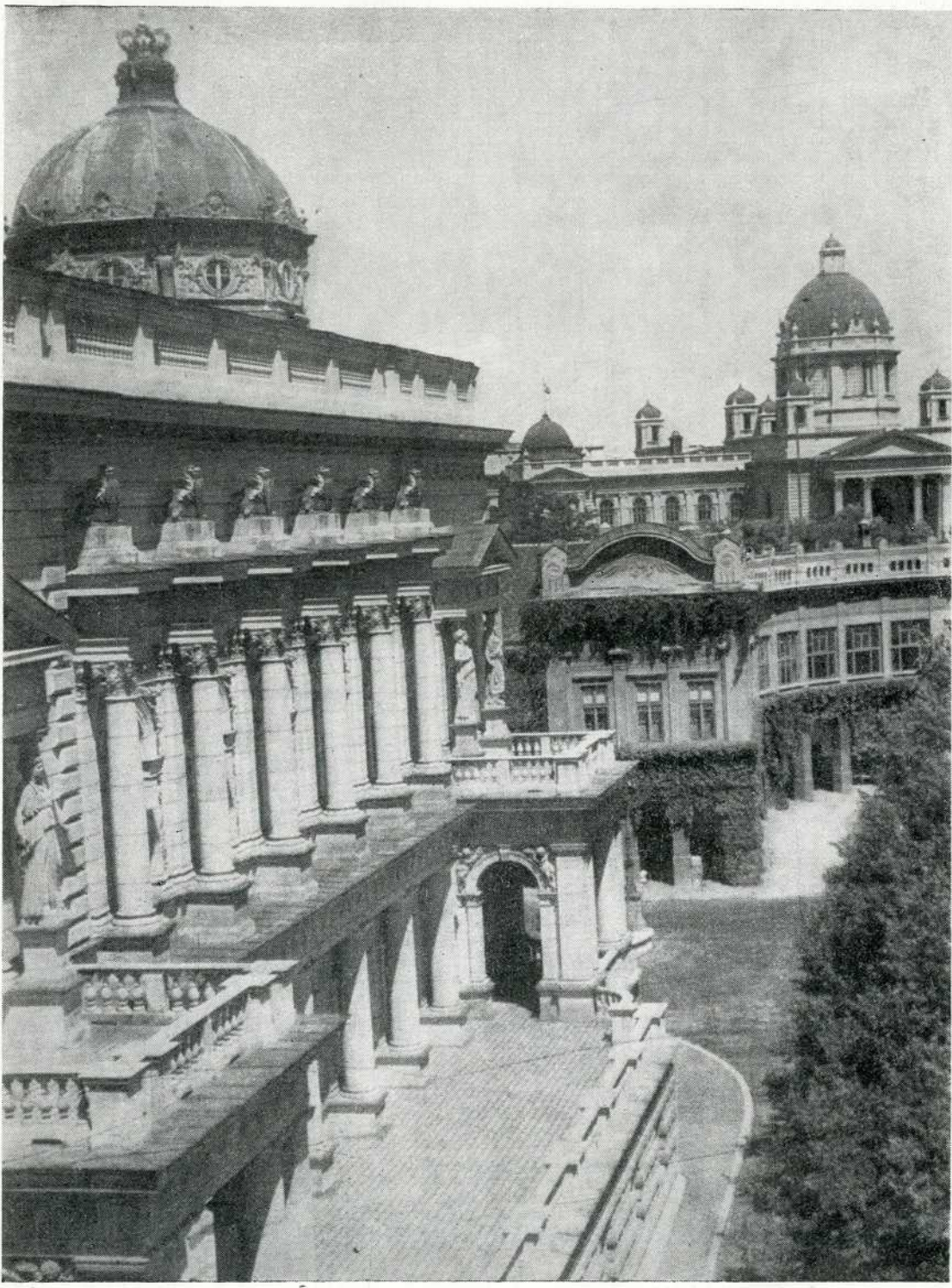

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

С Е П Т Е М Б А Р

Бр. 9

1940

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

UNIVERSITY OF NOVI SAD
LIBRARY

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

<p>Број 9 Година LVIII</p>	<p>Редакциони одбор Д-Р ЈОВАН РАДОНИЋ, БУДИМИР ШВАБИЋ, Д-Р ВЕЛИМИР МИХАИЛОВИЋ, Д-Р СТЕВАН ПОПОВИЋ, ПАВЛЕ КАРА-РАДОВАНОВИЋ, НИКОЛА ПРЕМОВИЋ, КОНСТАНТИН САВАТИЈЕВИЋ и Др. ЖИВАН ЛУКИЋ Уредник БУРО БАЊАЦ</p>	<p>Септембар 1940 године</p>
--------------------------------	---	----------------------------------

САДРЖАЈ

Чланци и студије:

- Осамнаести рођендан Њ. В. Краља Петра II — Б. Швабић 723
- IV Јесењи међународни сајам у Београду — Д-р Стеван Поповић 725
- Београд негдашњи центар великог рибарства (Осми чланак) — Мих. Петровић,
професор Универзитета у пензији 735
- Једна успомена из 1904 године (Београд за време крунисања Краља Петра I
Ослободиоца) — Велимир Љубић 744
- Социјална политика данашње општинске управе — Стеван Р. Милутиновић . . 750
- Бициклом девет дана око Србије — Љубомир Вукадиновић 752

Књижевни додатак:

- „Црни хангар“ — Ж. Вукосављевић 758

Прилози за историју Београда:

- Како су дочекивани Руси у Београду Карађорђево Србије — Мил. В. Кнежевић . 764
- Београдска чаршија за четничку акцију у Јужној Србији — Милан Ст. Недељковић 766
- Кафана „?“ („Томина кафана“) — Д. Ј. Ранковић 768
- Грађење Саборне и палилулске цркве Св. Марка — Д. Ј. Ранковић 770
- Цигани на старом Дорћолу — Миливој М. Петровић 772

Друштвена хроника:

- Прослава рођендана Њ. В. Краља у Београду 774
- Мађарски министар пољопривреде гроф Телеки у Београду 782
- Славе београдских друштава (Друштво за унапређење Предграђа војводе Степе;
Хумано друштво „Добро срце“; Артилериски пук и пионирска чета Краље-
ве гарде; Црква св. Александра Невског; Дом слепих Краља Александра
I у Земуну) — 783

WWW.UNILJ.B.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Комунална хроника:

Радови општинске управе на проширењу и побољшању градског саобраћаја

и осветљења — Инж. А. Д.	784
Летовање београдске сиромашне деце	786
Београдска општина отвара своје пекаре	787

Урбанистичка хроника:

Нове палате у Београду (Нова зграда Пете женске гимназије; нова палата Седеме мушке гимназије; нова зграда Основне школе на Савинцу) . . . . .

	788
Палата Пензионог фонда службеника Општине града Београда	795

Културна хроника:

Нови поклони Градском музеју и Град. библиотеци — Д-р Марија Илић-Агиопов

	789
--	-----

Спортска хроника:

Обавезно телесно васпитање у Београду (Прва јавна вежба и освећење првог вежбалишта) — Д-р Боривоје П. Вучковић . . . . .

	792
--	-----

Правна хроника:

Одлуке Државног савета — Љуб. Ж. Јевтић . . . . .

	796
--	-----

Некролог:

† Јован Гавриловић — Гачула . . . . .

	799
--	-----

Слика на корицама: Поглед на Стари Двор и Парламенат из улице Краља Милана

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

Изазе једанпут месечно као часопис, и једанпут недељно као службени орган Општине града Београда
Претплата: годишње 150—, полугодишње 80— динара. Поједини број 10— дин.
Цена огласа: Цела страна 800—, пола стране 500—, четврт стране 300— дин. **Огласи на корицама 60⁰/₀ скупљи.**
 Чековни рачун код Поштанске штедионице бр. 54.300.
 Уредништво и администрација: Книгиње Лубице 1/II — Телефон 26-242.
 Уредник прима сваког радног дана од 9-13 часова. — Рукописи се не враћају.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

Бр. 9

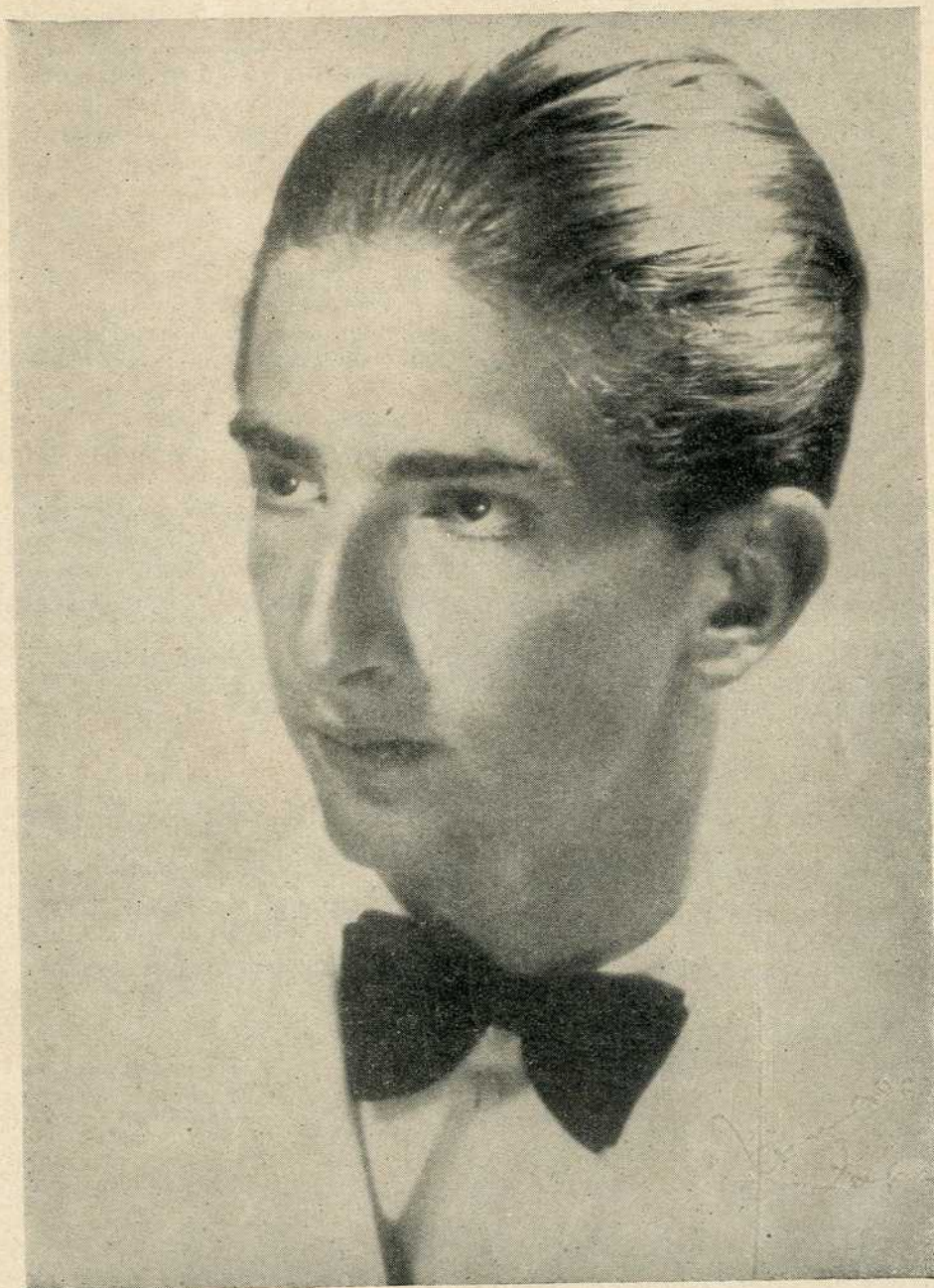
1940

Чланци и студије

Осамнаести рођендан Њ. В. Краља Петра II

Њ. В. Краљ Петар II навршио је шестога септембра седамнаест година. Остаје Му још свега годину дана до пунолетства, до дана када ће

примити у Своје руке краљевску власт. Због тога је ове године са толико топлине и непосредности прослављен Његов рођендан. Спонтано се

Њ. В. Краљ Петар II

манифестовала љубав народа према своме Младом Суверену и на начин какав је он својствен нашој нацији. Природно, срдечно, простодушно, увек с готовошћу да излије своја осећања без икакве резерве. Ову и овакву љубав и оданост према својој Династији, према Високом Дому Карађорђевића, наш је народ увек манифестовао. То је један природан осећај који се предаје с покољења на покољење. Он је, уосталом, и савим разумљив. Династија Карађорђевића толико је судбински везана са својим народом да је ретко могуће наћи такав пример у историји народа. Династија и народ чинили су један појам, чине једну целину.

Од тренутка када је велики Вожд дигао Шумадију на устанак и повео борбу за ослобођење, када је постао вођ српскога народа, па све до данас Династија Карађорђевић делила је са својим народом исту судбину. С њим заједно повела је и завршила националну револуцију. Од Београдског пашалука и малене Србије створила је велику Југославију. У тој неравној борби било је тешких дана и великих искушења. Али, благодарје истоветности осећања и јединственом схватању Династије и народа савладане су све тешкоће. Преко жртава дошло се до победе. Истина, да су пале велике жртве, али када се упореде са резултатима борбе и са славом нације, онда се оне не могу жалити. Отацбина је слободна, народ уједињен, наша нација ушла је у ред великих и напредних народа, њен је међународни престиж на висини, ми смо морално и духовно оспособљени за нова прегнућа и нове жртве. Вођени овом циљу под скиптром славне Династије Карађорђевића ми смо у својој души нашли место да према Династији израдимо национални култ који за нас претставља светињу. У овом осећању ми смо се своме Краљу толико приближили да нас више ништа и никада не може раздвојити. У тој јединствености лежи главна морална снага наше нације и на тој снази ми ћемо изградити себе.

Није случајно да су се сва ова осећања ове године, приликом прославе осамнаестог рођендана Њ. В. Краља Петра II, нарочито манифестовала. Тешкоће које преживљујемо и дубоке кризе које обухватају многе државе, још су нас више приближиле и још су нас чвршће повезале у својој љубави и оданости према Дому Карађорђевића. Упоредо с тим иде и наша захвалност, јер благодарје само политичкој мудрости и државничкој проницљивости Њ. Кр. Вис. Кнеза Павла ми смо успели да за ових неколико годи-

на, од трагичне смрти блаженопочившег Краља Ујединитеља, па све до данас савладамо многе препреке и да отклонимо све потресе од наше земље. Политика унутрашњег консолидовања и заједничке сарадње Срба, Хрвата и Словенаца омогућила је реалну и добру спољну политику. Пут којим се пошло и којим се иде био је и добар и користан. Неговање добрих односа, првенствено са суседним државама, и заузимање објективног става неутралности поштедело је земљу свих потреса. На нашим границама влада мир. Од овог циља ми немамо никаквих већих претензија и радити у том правцу значи ићи за стварним потребама и расположењем народа и чувати државне интересе. Оваква политика и овакво вођење државе омогућиће нам да кроз годину дана, Шестог септембра 1941 године, предамо Младом Краљу Петру срећену и јаку Југославију. За сада ми немамо пречих дужности ни већих брига. То треба да нам буде највећа национална дужност и сви грађани у Југославији и поданици Њ. В. Краља Петра Другог треба да учине максимум напора да од Југославије створе напредну и добро уређену земљу и да Му је такву предаду у наслеђе да би је и Он повео истим путем. Учинили би грех и према Њему, и према Његовом Великом Оцу и према свим осталим Карађорђевићима, ако би другојачије поступили и ако би Младом Краљу у првим данима краљевства натоварили на плећа велике бригае.

Њ. В. Краљ Петар II спреман је и оспособљен да прими краљевску Круну и тешку владалачку дужност. Он се за ових шест година васпитавао и образовао по инструкцијама Свог мудрог и племенитог Стрица Њ. Кр. Вис. Кнеза Павла. Није пропуштен ниједан моменат и Млади Краљ у свакој прилици даје ретке доказе Својих способности, Своје интелигенције, Своје племенитости. Он носи у себи све врлине Својих предака. Зато ми с радошћу очекујемо тај велики дан када ће се Он попети на престо наших владара. Годину дана проћи ће брзо. Дан националне радости врло је близак. За то време нама се пружа могућност да потпуно средимо наше унутрашње прилике, да одговоримо свим својим грађанским и националним дужностима, да још више ојачамо Југославију и да се међусобно приближимо и збијемо у јединствене редове са којима ће Њ. В. Краљ Петар II да рачуна као са највећом националном снагом и на коју ће моћи увек да се ослони радећи за добро државе и народа.

Б. Швабић

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

IV Јесењи међународни сајам у Београду

* * *

Још један леп успех Београдског сајма!... Иста бојазан која је владала пред отварањем овогодишњег пролетњег сајма, владала је и сада. Рат се продужио и још неке привреде ишчезле су из светског промета добара. Још неке државе престале су да живе самосталним животом и потпале су под окупацију. Блокада не само да није престала него се још поштрила после уласка Италије у рат. Уз енглеску блокаду дошла је и италијанска... Све те појаве не иду у корист приређивањима међународних сајмова.

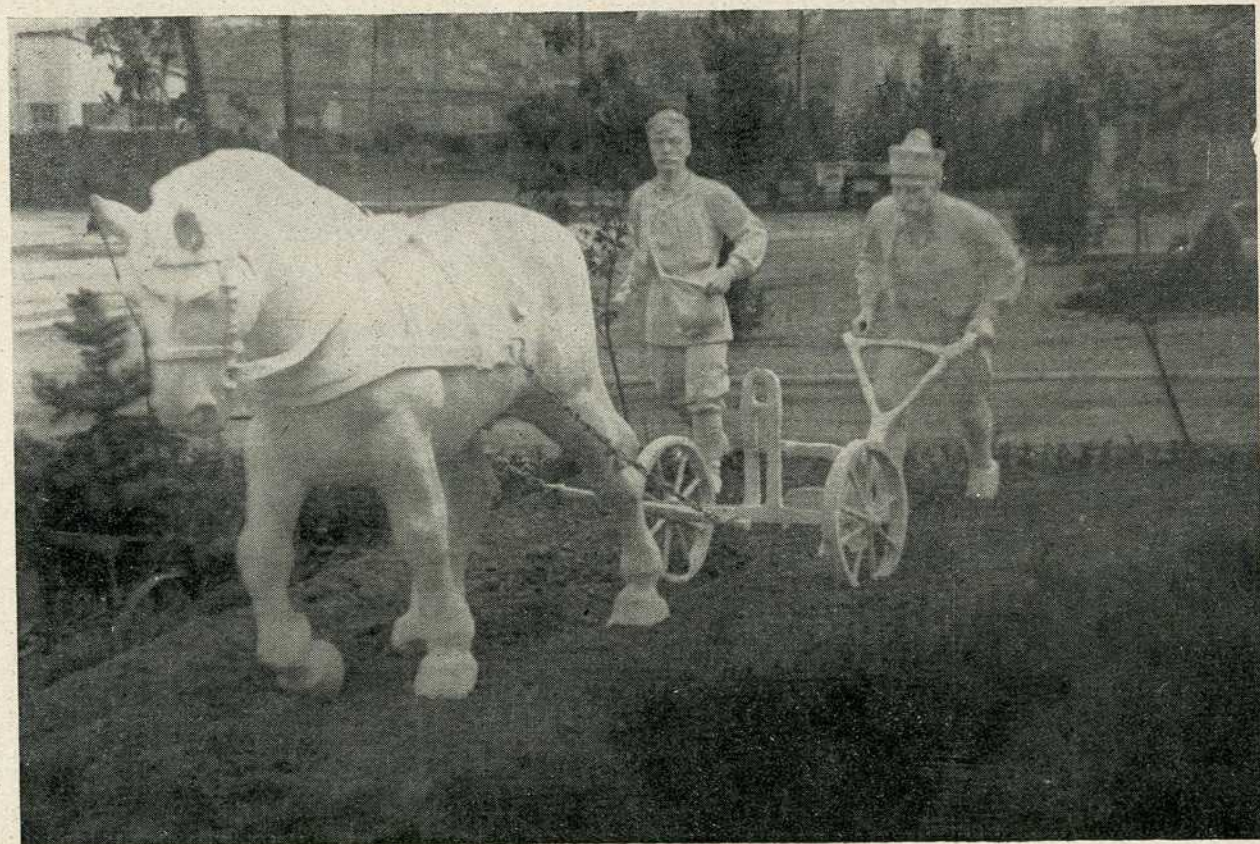
Ипак, и овога пута, Београдски сајам се није дао. Упркос свему Управа је решила да се и IV јесењи сајам одржи и она је и овога пута учинила добро. Резултати су, као што ћемо видети, били одлични. Београдски сајам је доказао да је постао велико међународно тржиште незараћеног дела континента.

Већ месец дана пре одржања сајма три четвртине изложбеног простора било је издато.

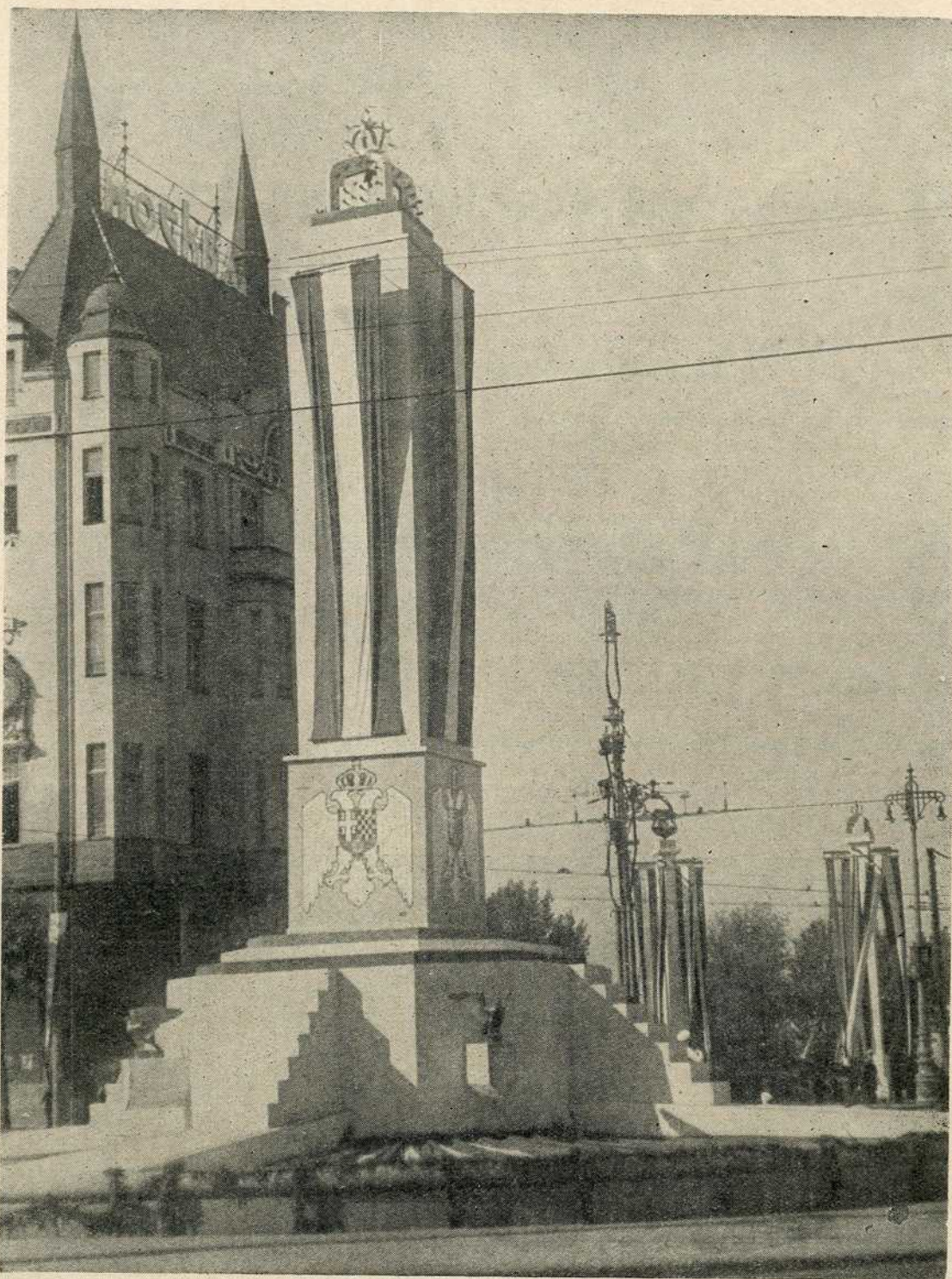
Велике светске фирме које излажу само у највећим привредним центрима постају стални излагачи на Београдском сајму, што доказује да је овај постао не само централно тржиште Балкана, већ и тржиште са којим Средња Европа мора озбиљно да рачуна. То је велики успех јер је и после двадесет година од постојања наше државе било тешко навести међународне привредне путеве са Беча и Пеште на Београд. Традиција и навика имале су предуго одсудан утицај. Сада је с тиме свршено. Београд се је афирмирао. Он је положио испит под најтежим околностима.

* * *

Већ пре отварања IV јесењег сајма обављена је на сајмишту једна лепа свечаност. 22 августа освећен је нови павиљон бр. 6 Друштва за приређивање сајмова и изложби у Београду. Освећење темеља обављено је у присуству представника Њ. Св. Патријарха, Претседника Владе, Министарства социјалне политике, трговине и ин-

„Орач“ пред павиљоном пољопривредних производа

Теразије за време Сајма

дустије, Централног Пресбирио-а, Београдских привредних комора и Удружења, Управе сајма и многих угледних личности. Повељу је положио у темеље потпретседник Општине г. Лаза Костић, ударајући симболично чекићем по бетонској плочи којом је она покривена. Он је одржао и један леп говор после г. Недељка Савића, који је говорио у име Управе сајма.

Овај нови павиљон је једна лепа тековина

Београдског сајмишта на коме имају већ сада своје репрезентативне павиљоне: Италија, Немачка, Чешко-Моравски Протекторат, Румунија, Мађарска и Турска. Сада се може рећи да и Бугарска има свој павиљон, јер је она откупила од Италије њен. Италија је пак већ поднела Управи сајма на одобрење планове за изградњу једног много већег павиљона. Њен досадањи павиљон показао се је мали да прикаже италијан-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILJ.B.RS

ску привреду на Београдском сајму. То је уједно и још један доказ о томе колико је порастао значај Београдског сајма.

Друштво за приређивање сајма има својих шест павиљона груписаних око централне куле која исто тако претставља лепе изложбене просторије. Леп је и павиљон који је подигла Задужбина Николе Спасића. Како потребе за изложбеним простором непрестано расту, са напредовањем сајма, то је Управа решила да подигне нов, велики павиљон који ће бити репрезентативан павиљон Београда. Његову изградњу издашно је помогла Београдска општина.

Овај репрезентативни павиљон подиже се на проширеном делу Сајмишта на простору између немачког и будућег италијанског павиљона. Он ће бити већи и од немачког павиљона и најлепши архитектонски објекат на сајмишту. Улаз ће му бити веома импозантан, од мермера, израђен у облику шкољке. Сви рељефи на фасадама биће исто тако обложени мермером.

Сала овога павиљона заузимаће површину од 3.100 кв. метара. Она ће бити без иједнога стуба и претстављаће највећу дворану у Београду. Обратиће се нарочита пажња на акустику а биће израђене и ложе. У њој ће се моћи приређивати фестивали, музичке, позоришне, спортске, културне и хумане манифестације. Она ће претстављати културни дом Београда. Београд осећа одавно потребу за оваквом једном салом. Павиљон Спасићеве задужбине је мали а павиљон бр. 3 не може да се греје зими, те се у њему нису могле приређивати велике приредбе у вансајам-

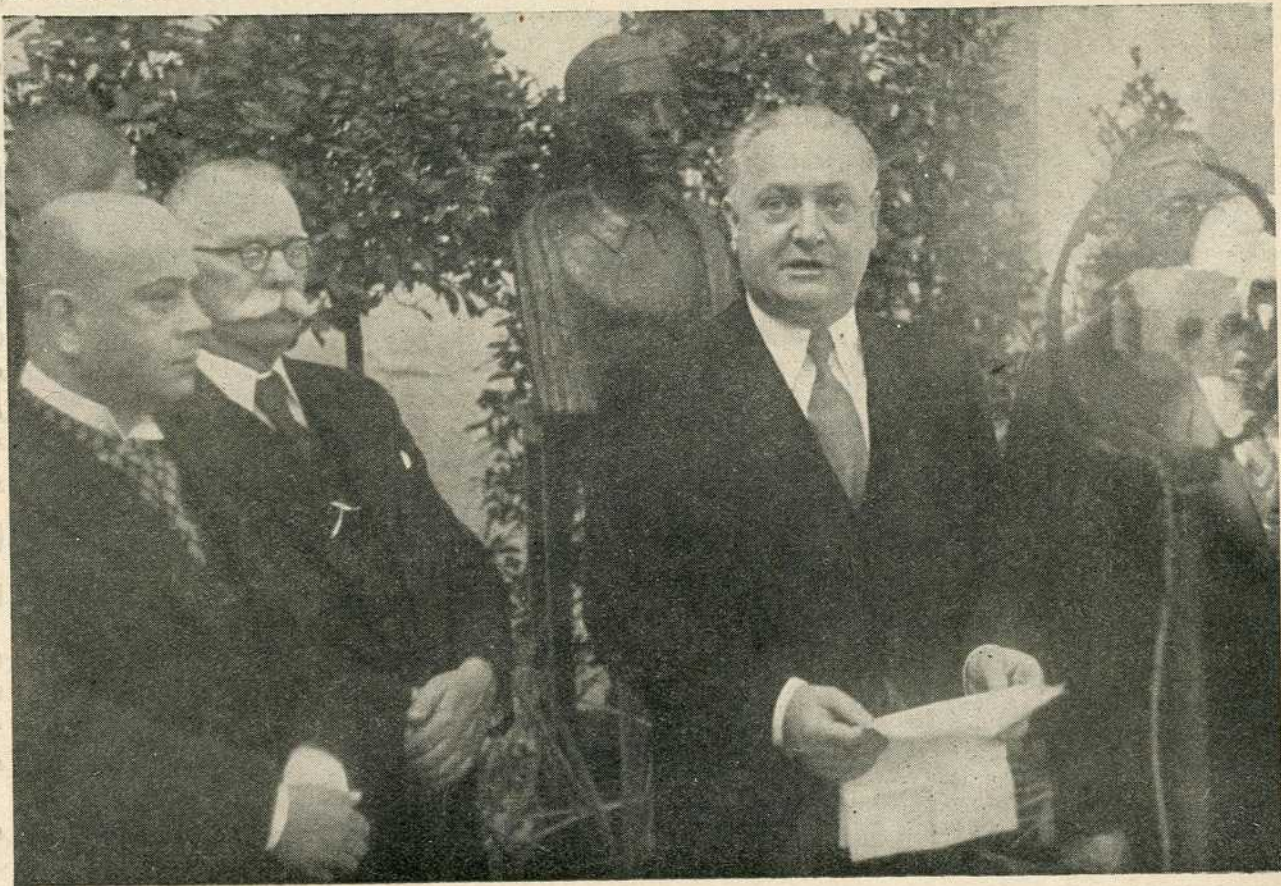
ске дане. Тако овим павиљоном сајмиште добија један велики изложбени простор а Београд културни дом у чијој ће сали моћи да стане већи број посетилаца но у ма којој другој сали Београда.

Број приватних павиљона исто се тако повећао. Њихов је број сада већ 23. Мала кокетна варош поред Савског моста све више личи на један лепо умивен симетрични град.

* * *

Свечано отварање IV јесењег међународног сајма обављено је у павиљону Задужбине Николе Спасића у присуству изасланика Њ. В. Краља, Министара, претставника највиших државних власти, цркве, војске, Београдске општине, привредних корпорација, дипломатског кора. Присуствовао је и проф. Хајнрих Хунке претседник Привредног савета Немачког Рајха.

Свечаност је почела говором претседника сајма г. Милана Стојановића који је изнео околности под којима се овај сајам одржава и изразио захвалност излагачима који су најбољи сарадници Управе сајма. Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић у своме лепом говору истакао је да су политичке прилике у свету и мале јак утицај на привредни живот свих европских земаља, без обзира да ли су оне у рату или нису. Државе у којима је привредни живот био врло интензиван решавају своја међусобна питања оружјем. Статистика промета добара по-

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић говори на отварању IV Јесењег сајма

После свечаног отварања, високи гости обилазе Сајам. Лево: претседник Општине г. Јеврем Томић; у средини: Министар г. д-р Иван Андрес и изасланик Њ. В. Краља г. Петровић; десно: претседник Сајма г. Милан Стојановић

казује да ми ипак стојимо на првом месту у овом делу Европе. Београдски Сајам има лепу улогу у нашем привредном животу и г. Томић се пита како се могло дозволити да престоница готово двадесет година остане без свога сајма! . . Г. Претседник је обећао и надаље своју потпору и потпору Београдске општине, — овоме лепом народном послу.

Леп говор је одржао и Министар трговине и индустрије г. Др. Иван Андрес. „Да се Београдски Сајам за тако релативно кратко време уздигне и стане у ред најзначајнијих установа те врсте, не само на Балкану него и у Европи, доказ је његове неопходности и потребе“ рекао је г. Министар, додајући: „Београд, престони и највећи град наше краљевине, на ушћу две пловне реке, на раскршћу Истока и Запада, највећи потрошачки центар наше земље, као да је од природе предестиниран да у томе правцу одигра своју значајну улогу. Можемо бити поносни да он ту улогу смишљено и са успехом испуњава при чему треба одати признање оним привредним установама које су његови творци и носиоци . . .“

На крају говора г. Министар је отворио сајам и са присутнима приступио посети разних павиљона. У 11.30 часова обављено је отварање изложбе Београдског туристичког друштва у Централној кули а по подне је пуштена публика, која је пуних седам дана пунила сајамске павиљоне. Сајамске просторије примиле су тих дана преставнике свих слојева нашега народа, почев од претседника Владе па до најмањег земљорадника.

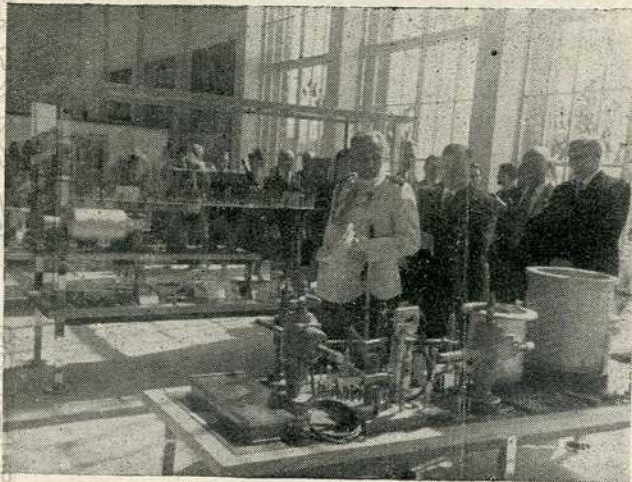
И овом приликом Управа је издала веома лепо израђен плакат сајма и добро уређен каталог. Каталог садржава један срећен водић кроз сајам, са подацима о историским и уметничким споменицима, списком музеја и културних установа. У њему су дати и подаци о позориштима, главним државним и самоуправним надлештвима, адресама болница, амбуланти и санаториума; банака, посланстава и конзулата, пошта, полиције, гаража и радионица за оправку моторних возила, информационих биро-а и т. д. Дати су и редови возње возовима и бродовима а на крају је дат ситуациони план сајмишта, тако да је се свако могао лако сналазити. Главни део каталога испуњен је списком излагача по струкама и по азбучном реду, са бројем павиљона и стада, као и са робом која се излаже.

Посетиоци су уживали у Југославији повластицу од 50% од редовне цене на железницама и бродовима. Бугарска, Мађарска и Француска дале су исто тако повластицу од 50%, Велика Британија, Италија, Румунија, Швајцарска, Турска дале су повластице од 25—50%. Приватна бродарска друштва, као и Немачко дунавско паробродарско друштво, одобрила су исте такве повластице. Ваздушне линије Аеро-пута, Дојче, Луфт Ханзе, Авио Лине Италиане и румунске дале су попуст од 10% за посету Београдског сајма.

Претседник општине упутио је пред отварање сајма један апел грађанству и београдским хотелијерима и ресторатерима. Сви су се одазвали апелу и гости који нису могли да буду смештени по хотелима добили су јефтина и хи-

гијенска коначишта без лутања. На железничкој станици био је смештен уред за станове и сви посетиоци из унутрашњости, који нису могли доћи до собе у хотелима смештени су у приватне станове, које је пре тога прегледала Општинска комисија и одредила им цене.

Код излагача примећено је да су овога пута заузимају веће просторије но раније. Посета из унутрашњости све је већа, што је добар знак. Тешко је контролисати тачан број посетилаца из унутрашњости, јер многи не долазе са легитимацијом Управе сајма већ са викенд-картом, у недељу када је посета баш најмногбројнија. У недељу је извршена једна пробна контрола посете. У Турском павиљону постављен је човек са часовником у руци. Он је контролисао сваки улаз и констатовао је да је свакога минута ушло у павиљон просечно 34 лица то би за један сат претстављало око 2.000 или за цео дан око 40.000 посетилаца. Тај број је тога дана дала и статистика Управе сајма. То уједно значи да сви посетиоци сајма посете готово све павиљоне и то је исто тако добар знак. У осталом, запажен је велики број посетиоца који су дошли пре подне, ручали на самој сајму и продужили разгледање по подне.

Високи гости, после отварања Сајма, разгледају немачки павиљон

Свих 6 друштвених павиљона било је узето као и централна кула и павиљон Спасићеве задужбине; пет павиљона страних држава; 23 приватна павиљона и већи део непокривеног простора. Са колективним изложбама учествовало је девет држава: Немачка, Италија, Чешко-Моравски Протекторат, Румунија, Мађарска, Турска, Грчка, Словачка и Албанија. Последње две су сада први пут иступиле својим колективним изложбама на Београдском сајму.

У свима тим павиљонима излагао је на овом сајму 631 излагач. По земљама порекла они су били овако распоређени:

из Југославије	241	излагач или	38,2%
„ Немачке	125	„	19,8%
„ Италије	64	„	10,1%

из Мађарске	41	излагач или	6,5%
„ Грчке	40	„	6,3%
„ Турске	34	„	5,3%
„ Румуније	25	„	4,0%
„ Словачке	25	„	4,0%
„ Чеш. Мор. Протек.	19	„	3,0%
„ Бугарске	7	„	1,1%
„ Сјед. Амер. Држава	3	„	0,5%
„ Енглеске	2	„	0,3%
„ Данске	2	„	0,3%
„ Холандије	1	„	0,2%
„ Швајцарске	1	„	0,2%
„ Албаније	1	„	0,2%
Свега 631 излагач или			100,00%

РАСПОРЕД ИЗЛАГАЧА ПО ПАВИЉОНИМА БИО ЈЕ:

- Павиљон број 1: текстил, теписи, ручни радови;
- Павиљон број 2: намештај, канц. прибор, музички инструменти папир;
- Павиљон број 3: италијанска колективна изложба (текстил, занатска уметност, пољопривредне машине, музички инструменти, туризам), тешка индустрија, електротехника, пољопривредне и млекарске машине;
- Павиљон број 4: задругарство, југословенски туризам (путник) предмети исхране, пића, конзерве;
- Павиљон број 5: грчка колективна изложба (теписи, пића, занатство) словачка колективна изложба (целулоза, домаћи разбоји, угаљ, кожа, текстил), кожа, галантерија, керамика, резбарије у дрвету.
- Централна кула: туризам, Управа државних монопола, млекарство, Београдска општинска штедионица;
- Павиљон број 7: јело и пиће;
- Немачки павиљон: челик и тешка индустрија;
- Чешко-Моравски павиљон: машине, алатке, бицикли, стакло, занатство;
- Румунски павиљон: пољопривредне машине, со, нафта, кожа, народни вез;
- Турски павиљон: јужно воће, угаљ, ликери, туризам;
- Мађарски павиљон: мода (модна ревија), текстил, кожа, метал;
- Приватни павиљони: „Филипс“ (електротехника, радио), „Траверза“ (грађевински материјал), „Ага-Руше“ (карбид, хемикалије), „Зорка“ (пољопривредна технологија и т. д.);

ПОСЕТИЛАЦА ЈЕ БИЛО:

- а. са улазницама купљеним на сајамским улазима свега . . . 105.891 улаза
- б. са сталним улазницама, рачунајући по два улаза дневно (уобичајен рачун код сајма) 45.000 „
- в. са улазницама купљеним у иностранству од заступника, почасне улазнице, новинарске,

и др., улази са позивницама за отварање, за предавања за време сајма као и за демонстрацију напада из ваздуха свега око

	19.000	„
--	--------	---

тако да се може са сигурношћу рачунати да је било посетилаца 170.000.

Од овога броја посетилаца из унутрашњости било је:

а. са легитимацијама овереним на сајму	30.151
б. са викенд-картама (две недеље по 5.000)	10.000
свега округло	40.000

Прошле јесени било је посетилаца из унутрашњости који су оверили легитимације на сајму свега 17.681; у јесен 1938 године 24.473, док је сада било 30.151. Према томе, види се да је пораст посете из унутрашњости осетан.

* * *

Овај сајам је имао и своје посебне карактеристике. Време у коме живимо утицало је да се на њему организује велика изложба Пасивне заштите од напада из ваздуха. Ову изложбу организовала је Београдска општина у павиљону Спасићеве задужбине.

На првом месту приказан је рад школе за заштиту од напада из ваздуха као и материјал којим школа располаже. Приказане су затим домаће и стране маске, како цивилне тако и војне. Поред маске изложена су и заштитна одела против бојних отрова, азбестна одела против ватре, разне врсте бојних отрова, отрови димљивих свећа, апарати за вештачко дисање и за давање кисеоника у случајевима тровања бојним отровима. Дата је и једна минијатурна хигијенска изложба на којој је мулажама приказано дејство бојних отрова на организам, нарочито пликавца и загушљивца. Ови демонстративни прикази онакажења и страховитог дејства отрова, најбоља су пропаганда за рад на пасивној заштити.

Приказан је рад екипе за откривање бојних отрова — знаци којима се отрови обележавају као и детектори који их откривају и утврђују. Видели смо и колица за асанацију бојних отрова са целокупним прибором као и приколица за уништавање бојних отрова по зидовима, подовима и зградама. Приказане су исто тако и грађевинска, техничка и ватрогасна служба са њеним справама и центрифугалном пумпом.

Кућна заштита је исто тако лепо приказана. Посетиоци су могли да виде најпогодније начине замрачивања зграда и претварања подрумских просторија у склоништа са вратима која се херметички затварају и апаратима за филтрирање ваздуха.

У средини павиљона били су изложени разни типови авионских бомби, све до великих 500

кгр. а пред павиљоном били су изложени противавионски топови, апарати за ослушкивање звука и велики рефлектори. Све је надопуњено једним поучним филмом који је неколико пута дневно приказиван бесплатно посетиоцима.

У недељу 15 септембра извршен је и формалан напад из ваздуха на самом Сајмишту. Како је био празнични дан, сајмиште је било пуно света када је око 11 часова запиштала сирена за узбуну. Три бомбардера са уцртаним црним квадратима (знак да су непријатељски авиони) пикирали су са висине од 2.000 метара један за другим према Централној кули сајмишта. Противавионски топови, митраљези, пушке запраштали су. Авиони су одлетели а телефон је јавио да је запаљена Централна кула. Ватрогасци су дојурили, гасили. Опет је сирена запиштала. Нови бомбардери. Сада су бацили иперитну бомбу. Екипе стижу, расчишћавају терен, испитују садржину бомбе, преносе отроване у болницу и т. д.

Свет је са великим интересовањем пратио цео овај рад.

* * *

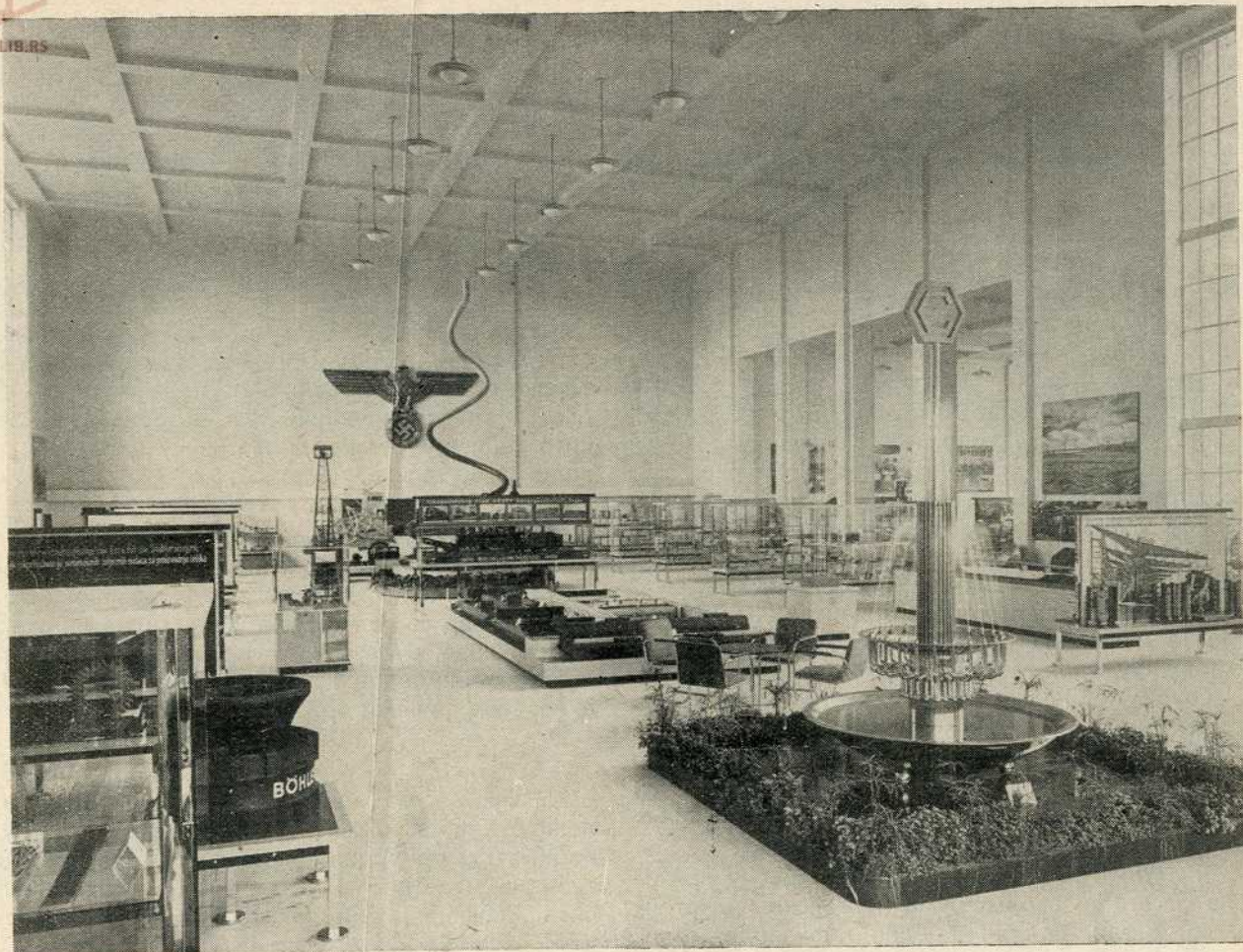
Немачка нам је дала у своје павиљону врло информативни преглед последње речи њене технике. Поред пољопривредних машина: трактора, преса за сено и сламу, моторних сита за млинове, модела за локомotive и други железнички материјал, модела постројења за дубинска бушења од 3.000 метара, једне огромне уставе са шест брана — она је приказала и моделе великих техничких објеката које немачка индустрија ради у иностранству. Тако смо могли да видимо метални мост код Босанске Градишке, модел новог моста преко Тисе код Жабља па и модел великог моста преко Нила у Египту. Врло је интересантна била и изложба рударских постројења са тунелским претеновима за рударска окна, модерним бушалицама и шемом Круп-Реновог поступка за добијање гвожђа из сиромашних гвоздених руда.

Нарочиту пажњу заслуживао је графички приказ сложеног поступка добијања племенитог челика, који је Немачкој толико користио у овој рату и који добија све већу индустријску примену за израду алата код којих је потребна максимална тврдоћа, отпорност и издржљивост. Племенити челик служи одлично за израду магнета, машинских ножева, машина за обраду тврдих метала, за заваривање метала и т. д.

Немачка чији увоз у Југославију претставља преко 45% целог увоза, дала је овом изложбом не само пословни преглед, него и информативни преглед за саме стручњаке. Број њених излагача долази одмах после броја југословенских излагача а из самог излагања се види да Рајх поклања највећу пажњу југословенском тржишту и Београдском сајму.

Италија је, очекујући изградњу свога новог павиљона, дала у сајамском павиљону бр. 3 један исто тако леп и поучан преглед своје ради-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Немачки павиљон

ности. Већ три године Народни фашистички институт за трговину са иностранством организује на Београдском сајму велики реви италијанског привредног напора.

Одељење текстилних израђевина задржавало је дуго погледе посетилаца, нарочито дама. Материје за декорисање, тканине од природне и вештачке свиле, вечерње дамске тоалете и сто ситница преливале су се у изванредним бојама. Енте Национале „Мода“ коју је основала држава у Турину, са циљем да ради на томе да италијанске жене буду што боље одевене, а да се производња што више упрости, дала је леп преглед. Бижутерија је исто тако лепо заступљена изванредно укусним, уметничким израђевинама као и чувене италијанске хармонике. Плакате „Енита“ дале су утисак пута кроз лепе пределе Италије а и керамика је одлично заступљена. Изложба радиофоније је приказала велики напредак који је Италија учинила на томе пољу.

Приметили смо тежњу да се италијанска фармацеутска и хемијска индустрија што боље уведе на нашем тржишту. Заиста смо ми мало увозили ових производа из Италије, ма да је она у овој производњи далеко одмакла. У њу је уложено око 300 милиона лира а њена годишња производња прелази 400.000.000 лира.

И код Италијана се запажа велики напор у производњи вештачких материја, које би замениле природне у издржљивости и у трајању. Читаво једно одељење било је пуно предмета који су дали слику те тежње.

Шивачке машине са ручним, ножним и електричним погоном, веома спретно израђене и постављене у згодне кутије, наишле су на допадање а једна машина која прави 4.000 бодова у минуту задржавала је дуго познаваоце. Наши земљорадници задржавали су се са великим интересовањем код пољопривредних справа, особито код тријера и машина за израду црепа од земље.

Турска Република је и овом приликом лепо уредила свој репрезентативни павиљон који је подигла још 1938 године. 34 излагача из Цариграда, Анкаре, Мерсине, Смирне, Гелибола, Бурсе, изложили су: памук од кога смо ми сада откупили 3.000.000 кгр. за потребе наше текстилне индустрије, свилу, емајлирано посуђе, млечно брашно, сиреве, зејтин, шећер, разне сунђере, ћилиме, суво воће, житарице, конзерве, ланено и друго семе, дуван и „регрис“ суво дрво које се употребљава при преради дувана као додаток дувану за лулу.

Поред тога Турска је изложила и своје ру-

дарске производе — угаљ, бакар, хематитну руду и др. — а дала је и један леп туристички приказ.

Мађарска је изложила исто тако у своје репрезентативном павиљону, који је подигла одмах по оснивању Београдског сајма. Павиљон је обиловао разноврсним предметима: машине познатих фабрика Ланг, радио апарати и апотекарски стакларски прибор из чувене фабрике Волфрам; већ код нас уведене пресе за сено фирме Бартхоа; намештај, кожа, електротехничка, текстилна роба, алкохолна пића, спортски прибор, мотори и т. д.

Поменућемо нарочито апарат — „робот“ инж. г. Лазине за топљење легура метала и гвожђа. Он данас заслужује посебну пажњу јер је мотор подешен за погон шумским гасом и тешким уљем а производи температуру од 1700 целзијевих степени. У доба несташице бензина овај апарат троши домаћа погонска средства. У том погледу су интересантни и саугас мотори које је изложила фирма Ланг. Њихов погон је помоћу шумског гаса или мркога угља.

Будимпештанске модне куће, задовољне успехом на Београдском пролетњем сајму, дале су и на овом јесењем сајму лепу модну ревију.

И Мађарски павиљон је дао леп туристички преглед а уз то и приказ Будимпештанских бања.

Румунија је у своје лепом павиљону приказала богатство својих шума и шумске индустрије, со, дуван, пољопривредне производе, тепихе, везиво. Металургија је исто тако била лепо заступљена као и индустрија нафте. Обиман пропагандски материјал допуњавао је ову укусну изложбу.

Чешко-Моравски Протекторат је декорисао свој павиљон лепим сликама које приказују чешко-моравски фолклор, историјске грађевине и споменике. Ту смо поново видели одличне чешке производе: млинске стројеве, електротехничке машине; апарате, оптичке, зуболекарске и друге, динамо машине и електромоторе, спортске потребе, кристално стакло са уметничким стакленим фигурама, бижутерију, бицикле и мотоцикле и т. д.

Како је павиљон мали за приказ моћне и разноврсне чешко-моравске индустрије, Витковачка жељезара морала је изложити у павиљону бр. 3. У једном одељењу павиљона приказивани су бесплатно занимљиви филмови, који су допуњавали изложбу. Министарство трговине и индустрије у Прагу изаслало је у Београд као свог делегата саветника г. Сањи-а а Експортни завод за Чешку и Моравску у Прагу свога балканског референта г. Хајчмана за организацију изложбе.

Бугарска није овом приликом учествовала својом колективном изложбом али су многи бугарски излагачи, верни Београдском сајму и овом приликом изложили своје производе, нарочито одличну бугарску уметничку керамику, ружино уље, тепихе.

Словачка Република иступила је овом приликом први пут са својом колективном изложбом на Београдском сајму. Дала је у павиљону бр. 5 леп преглед своје металне и текстилне индустрије, целулозе, рударства, бања, папирне индустрије, пољопривредне производе, занатске израђевине, слад, јечам и др.

Албанија се исто тако први пут појавила. Она овом приликом није дала своју колективну изложбу, већ је Албанска дирекција за штампу и пропаганду приредила успелу изложбу штампе и туризма, из које смо могли видети природне лепоте Албаније, њене плаже и климатска места.

Грчка још нема свога павиљона на Београдском сајмишту. Она је организовала своју изложбу у павиљону бр. 5, иако у маломе простору, ова је изложба веома лепо и укусно организована. Организатор архитекта Деметре Морети изјавио је да овом изложбом Грчка само предаје визит-карту којом јавља своју посету Југославији на идућем сајму. Он се нада да ће Грчка већ за идући јесењи сајам имати изграђен свој репрезентативни павиљон.

Поред обичног памука, Грчка је изложила и свој тако звани стаклени памук, који је скупљи али и знатно издржљивији од обичног. Грчка керамика и стакло су одлично заступљени. По изјави г. Морети-а сваки комад претставља музејски објекат и копија је старих модела грчких мајстора керамичара. Чувено Грчко Мало-Азијско ћилимарство дало је лепе примерке. Дуван, суво грожђе, уља, вина, хемијски производи и кућевна радиност приказани су заиста лепо у овом грчком стану. Уз туризам приказан је и један леп филателистички преглед што је новина за Београдски сајам.

Наша велика предузећа изложила су најразноврсније производе и показала су да у утакмици са иностраним индустријама не изостају, већ да се врло брзо прилагођавају свима техничким напрецима. И наша мала, ситна занатска и домаћа радиност била је лепо заступљена на јесењем

WWW.UNILIB.AS

сајму. Везови, ћилими, резбарски радови, имали су врло лепу прођу, као и уметнички радови из кованог гвожђа.

Пољопривредни део сајма био је стално добро посећен од земљорадника из свих крајева земље. Наш сељак воли да гледа машине у раду, али је нарочито посећен био филм који је у павиљону бр. 4 приказивала фабрика плавог камена „Зорка“ а. д. Овај пољопривредни културни филм пун поуке користио је земљорадницима који су имали прилике да га виде. многи су добили и згодитке на бесплатној лутрији, коју је ово предузеће организовало за гледаоце филма. Згодици су опет били земљораднички плуг, прскалице за виноград, муљача и сл.

*
* * *

Разне друге приредбе приказиване су у оквиру овога сајма.

Дата је Прва туристичка изложба српских крајева. На њој су се појавили као излагачи, поред музеја и Туристичког отсека општине града Београда, Аеропут, Будва а. д., Вардарска задруга за унапређивање кућне радиности, Врњачка бања, град Скопље, Друштво пријатеља Будве и

Група сељака на Сајмишту

Група девојака из села Горње Топлице, Срез колубарски, на Сајмишту

околине, Кооп, Друштво за унапређење туризма у Крушевцу, Нишка Бања, Речна пловидба, Управа за туризам Министарства трговине и индустрије и неколико већих хотела.

Београдско туристичко друштво које је недавно основано, учинило је добро што је организовало ову изложбу и на томе не треба да стане. Српски крајеви су били доста занемаривани у досадањој туристичкој акцији а они имају таквих природних лепота и туристички значајних места, каквих мало који други крај има. Српско Приморје, манастири, бање, српске планине нашли су се први пут заједно на овој изложби. Платна и фотографије дали су лепоте српских крајева.

Модне ревије ушле су у обичај Београдских сајмова. Оне се одржавају са унапред фиксираним терминима. У оквиру овога јесег сајма одржана је 9 септембра модна ревија Бечких модних кућа у хотелу „Мажестик“. За време целога трајања сајма одржаване су модне ревије у репрезентативном павиљону Мађарске. Италија је на својој колективној изложби приказивала узорке женске моде које лансира Италија. Запажа се тенденција еманципације зависности од Париза у погледу женске моде.

Радио изложбе. Као што пролетњи сајмови претстављају за аутомобилску индустрију најлепшу прилику за приказ новина, исто тако јесењи сајмови претстављају за радио индустрију. На овом сајму приказани су модели за 1941 годину. Данас, када се догађаји у свету развијају муњевитом брзином и када свако очекује кроз етар нове вести, добар радио апарат је прекопотребан. Учешће излагача било је велико а изложени су апарати са новим усавршењима у селективности и чистоти звука.

Државна хипотекарна банка је у својој лепим приказима дала приказе односа домаћег и страног капитала у нашој привреди, колико која наша покрајина користи капитала за про-

изводњу а колико овога остаје уложеног у новчаним установама и др. Поред овога дат је и приказ развитка нашег задругарства.

У оквиру сајма одржана су и предавања инж. Радосава Ракетића „Шумски гас као домаће погонско гориво“ и Чедомира Јоксимовића о „куделној вуни“ или како се израђује сељачко сукно од „Југословенског вештачког влакна“.

Било је доста нових интересантних предмета који су морали да привуку свачију пажњу.

Поменућемо неколико таквих предмета: Мала електрична централа за осветљавање вила и пољских кућа. Троши мало горива и лако се ставља у погон. Ове мале централе имају велики значај код нас где електрификација није још изведена а где је почела увелико изградња вила по крајевима удаљеним од електричних централа. Овом малом централом врло лако се рукује и власник виле или пољске куће у планини или у удаљеном селу има струју која је данас саставни део основног комфора.

Писаћа машина од стакла привлачила је све канцеларијске људе. Оквир ове машине израђен је од нарочитог плекси-стакла, те сопственик може да види јасно и контролише исправност функционисања свакога дела машине. Она је састављена из 2.200 делова, испробана на 16 удараца у секунди, показала је изванредну издржљивост.

Исто тако је интересантна и нова портабл машина чија висина не премаша 7,5 см. а која тежи само 4,2 кг. Нормална машина са табулатором тежи 5,7 кг. а висока је 11,5 см. У механизму нове машине није ништа ускраћено а она због своје лакоће претставља велико преимућство за пословне људе.

Под од еластичне каучук-асфалтне композиције. Ова композиција има предност да изолује звук и топлоту а нема никаквог мириса. Под се врло тешко прља а лако се одржава. Паркет

има велики број фуга у којима се задржава прашина, бакцили па некад и гамад. Новом композицијом све се то избегава.

Минијатурни челични завртњи за метал који сами себи изрежу пут у металу у који треба да се уметну задржавали су познаваоце у павиљону Чешко-Моравског Протектората.

Специјалан прашак у чијем се раствору потапају дамске чарапе, после чега су оне заштићене од прскања, обрадовао је све оне који знају како лако и брзо прскају свилене женске чарапе и који их плаћају.

* * *

Далеко би нас одвело набрајање свих интересантности на IV јесењем сајму. Интересенти ће наћи у каталогу приказ домаћих фирми које су излагале. Додаћемо само још то да су школе обилно посетиле и овај сајам. Једна од великих заслуга сајма је и то што већ у младим годинама подстиче ђаке на интересовање на проналаске и напредак у производњи. Кроз досадање приредбе Београдског сајма прошло је више стотина хиљада ученика, што ће сигурно корисно утицати на генерације које пристижу. Ако овоме додамо заслугу сајма за јаче увођење машина и пољопривредних справа у нашу заосталу пољопривреду, не бисмо морали да набрајамо друге заслуге сајмова. Већ и то би било довољно за оправдање њиховог постајања.

И на овом сајму чињени су леви послови. И излагачи су све задовољнији. Београдски сајам се све више истиче као Балкански сајам, сајам Југоисточног дела Европе. Он је оправдао све жртве које су му принете. Он корача сигурно и по шилџима ратних бајонета . . .

Д-р Стеван Поповић

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Београд негдашњи центар великог рибарства

ОСМИ ЧЛАНАК

Прератне београдске рибарске организације.

Ни по каквим писменим подацима, ни по рибарским предањима, не може се знати да ли је код негдашњих београдских рибара, за време раније турске владавине, било каквих год рибарских организација у њиховом послу. Може се сматрати као врло вероватно да тога у оно време није било, јер рибари који су радили на велико на београдским ловиштима били су Турци, а тај свет онога времена није знао ни за какве организације у томе послу, нити је за њих било какве нарочите потребе. Потлачени Срби или су ловили рибу кришом, примитивним алатом који су могли сами себи створити, или су радили као рибарски момци код турских рибара што су радили великим алатом: мрежама, великим рибарским струковима и такумима (морунским струковима). Историчар Драг. Павловић, који је проучавао бечке архиве из доба аустриске окупације Србије 1718–1739 г. и у њима налазио податке о разним врстама радиности у Београду за то време, није нашао никаква трага о каквим год пословним организацијама које су остале од турске владавине.

Београдски рибарски еснаф

Међутим, после другог српског устанка већ има трага о томе да је у то време у Београду било наших српских рибара који су слободно обављали тај занат, па да је чак тада постојао и неки зачетак рибарског еснафа. У књизи Др. Тих. Ђорђевића „Архивска грађа за занате и еснафе у Србији од другог устанка до еснафске уредбе 1847 године” (Срп. Етногр. Зборник XXXIII. 1925) не каже ништа изрично о томе, али наводи да је н. пр. сачуван „Тефтер арачки вароши београдске 1825 лета”, као и онај од 1927 год. у којима има о томе података. Тако, из тефтера из 1825 год. види се да је те године у Београду било 7 аласа арачких глава (али се не види да ли су припадали еснафу), а у тефтеру из 1827 год. под рубриком „преводи суму из свију еснафа” наведено је најпре 4 аласа, а за тим још 2 аласа у прегледу занимања и заната „ван еснафа.” Пошто у те тефтере нису улазили тур-

ски аласи, а она 4 аласа су под рубриком „из свију еснафа” значило би да је у то време за наше аласе постојао неки еснаф. Списак заната и занатлија из 1836 године (прилог уз наведену књигу) показује да је те године у Београду одиста било српских аласа, међу којима је био и један „ћесаро-краљевски поданик.”

На дан 21 јула 1845 год. под П№ 3131 Попечителство Внутрних Дела извештава Државни Совет да је састављен пројекат за еснафску уредбу и шаље му се „на благорасмотреније.” У пројекту у чл. 13. предвиђено је 26 еснафа, међу којима је под бр. 25 „аласки еснаф.”

На дан 4 авг. 1845 под П№ 3309 Попечителство Внутрних Дела опет пише Државном Совету и шаље му пројекат за еснафску уредбу „на даље његово надлежно употребленије.” У параграфу 10. пројекта цело се занатство дели на 34 врсте, међу којима су под бр. 33 „рибари”. У параграфу 33. дели се цело еснафство на 23 еснафа који се сви набрајају; под бр. 21. наводи се еснаф „баштованциски с рибари.”

На дан 4 септ. 1845 год. Попечителство Иностранних Дела под И№ 1475 моли од своје стране Државни Совет да се што пре обнародује Еснафска Уредба како би се уредио однос између наших људи и странаца на које се непрестано гомилају тужбе што уживају сва права, а не сносе никакве терете.

Напослетку, на дан 16 августа 1847 год. Књаз извештава Совет да је под 13. авг. № 527 потписао Уредбу о еснафима. На њој су потписи: Књаза Александра Карађорђевића, вицепредатеља Совета Стефана Стефановића, попечитеља Иностранних Дела Аврама Петронијевића и главног секретара Совета Јована Стејића, са печатом Књаза и Совета. У тој уредби, у списку еснафа, не помиње се изрично и рибарски еснаф, али је, како изгледа, после њеног обнародовања протумачено да се међу еснафе има уврстити и тај еснаф. И тачно је да је рибарски еснаф од тога времена без прекида и стварно функционисао са истим правима и дужностима као и остали еснафи, и пред земаљским властима званично представљао скуп београдских рибара. Он је имао свога старешину који се раније звао „устабаша”, и чланове управе који су, кад се за то ука-

зивала потреба, држали своје састанке „лонџе”, па на овима доносили одлуке обавезне за све београдске рибаре. Државне власти су се за рибарска питања редовно обраћале управи еснафа, преко њега издавале и саопштавале своја наређења и само преко њега општите са рибарима појединцима. Еснаф се, са своје стране, за све што је задирало у интересе београдских рибара непосредно обраћао властима и примао њихове одлуке и наређења. О томе какве је врсте послова обављао тадашњи рибарски еснаф може се добити слика из ових неколиких, у његовој прератној архиви сачуваних акта.

Под 28. јуном 1884 год. старешина еснафа рибарског Игњат Бранковић моли Управу вар. Београда да одобри београдским рибарима да могу на дунавској обали, а на месту које Управа нађе за подесно, подићи дућане у којима ће стално продавати рибу. По тој молби, а у споразуму са Судом општине београдске Управа је одредила комисију која је по прегледу земљишта нашла најподесније место, па према мишљењу комисије, а у сагласности са Судом општинским под № 1547 од 26. септ. 1884 г. доноси одлуку: да београдски рибари могу на земљишту испод Дунавске улице и Ботаничке Баште подићи дућане за продају рибе, са одобрењем да зими могу рибу продавати и на Великој Пијаци као и до тада, на одређеном за то месту. Акт су потписали управник вароши Београда Живко Блазнавац и физикус Др. Стејић.

Месеца октобра 1891 год. еснаф се обраћа министру финансија молбом да се рибари ослободе плаћања трошарине на рибу, из разлога што они соли само ону рибу што је нису могли продати у свежем стању, па би је морали бацати кад је не би усољавали. Пошто се молба косила са чл. 2 и чл. 4 тачке 7. закона о трошарини, то министарство под ЦБр. 7645 од 9 новембра 1891 год. извештава рибарски еснаф да се молба овога не може уважити. На акту је потписан Претседник Мин. Савета, заступник министра финансија Никола Пашић.

Под ПБр. 5991 од 13 септ. 1898 г. Министар народне правде Сима Лозанић препоручује Управи града Београда да од београдских еснафа, па и од еснафа рибарског, наплаћује разрезане суме за занатски пензиони фонд.

Под ПБр. 1028 од 16 фебр. 1899 г. Министарство Нар. Привреде шаље еснафу рибарском своју одлуку о томе да ли страни поданици имају право гласати и бити бирани на еснафским скупштинама. Одлука гласи: по смислу § 129, 130 и 131 еснафске уредбе страни поданици, као чланови еснафа, немају право гласа на еснафским скупштинама, нити могу бити бирани за еснафске часнике.

Под ЗБр. 987 од 3 марта 1899 г. Министарство Нар. Привреде саопштило је, преко Управе града Београда, београдском рибарском еснафу акт следеће садржине: „Еснаф рибарски из Смедерева доставио је Министру

Нар. Привреде да рибари из суседне монархије Аустро-Угарске лове рибу у Сави и Дунаву и у оно време кад је чланом 17. Правилника о извршењу закона о риболову то забрањено, па рибу у то време уносе у Србију и продају је. Одлуком министра забрањује се тај увоз рибе у то време (забрањене врсте риба), а ако се таква риба унесе, има се одмах жива пуштити у Саву, односно у Дунав; са угиномом рибом поступити по закону.”

Под Бр. 5386 од 10 марта 1899 г. Управа града Београда саопштава „еснафу аласком” акт Министра Нар. Привреде ПБр. 1338 од 27 фебруара 1899 г. који гласи:

„Многи еснафи и поједина лица занатског реда обраћају ми се непосредно разним молбама, жалбама и тужбама, а више пута упућују и поједина питања, тражећи објашњења о појединим прописима еснафске уредбе. Ово појединачно и непосредно обраћање подручном ми Министарству изазива често дугу и излишну преписку, а уз то отежава правилан и једнообразан рад. Да би се те сметње отклониле, решио сам да се у свакоме окружном месту образује старешински одбор, по примеру старешинског одбора у Београду, и то тако: 1^о да у сваком добру буде најмање пет чланова; 2^о да избор чланова изврше све старешине у месту; 3^о да сваки члан буде у одбору све докле док је старешина дотичног еснафа.”

„Овим одборницима биће дужност: 1^о да примају жалбе, тужбе, молбе и питања од свих еснафа и свих еснафских чланова; 2^о да све примљене предмете са својим мишљењем спроводе подручном ми министарству; 3^о да све наредбе, упушта и објашњења, које ја будем издавао по еснафским пословима, доставља свима еснафима у округу; 4^о да мотри да сви еснафи и на време извршују моје наредбе и наредбе полицијских власти, и да се у свему придржавају еснафске уредбе; 5^о да ми достављају неправилну радњу еснафских старешина и управа; 6^о да ми подносе предлоге којима би циљ био унапређење занатства у земљи.”

„Да би одбор могао подмиривати своје канцелариске трошкове, он ће разрезати прирез на све еснафе, и то према њиховом имућству. Прирез ће вредити пошто га ја одобрим.”

Управа града Београда под горњим бројем и датумом тражи од београдског рибарског еснафа да је извести о пријему ове министрове одлуке и да одмах по њој поступи.

Под Бр. 9035 од 12 априла 1899 г. Управа града саопштава еснафу рибарском следеће објашњење Министра Нар. Привреде ЗБр. 1838 од 7 априла 1899 год.:

„На питање једне полицијске власти да ли се у пограничним рекама риба сме и ноћу ловити, кад о томе нема никаквих напомена ни у закону о риболову, ни у његовом правилнику, дајем ово објашњење: саобраћај на пограничним рекама врши се у смислу чл. 6 закона паринског, од изласка до заласка сунца; по чл. 4 истога закона сви бродови морају пристајати на оним местима пограничних

река која је за то царинарница одредила. То важи и за чамце, оранице и друга подвозна средства којима се погранични саобраћај становника врши, било за одржавање везе са противном страном, било због риболова, па је због тога и правилном службе пограничне жандармерије прописано да сви чамци, оранице и остали возови морају ноћу бити на одређеном месту и под надзором царинским, који се састоји у томе што се кључеви чувају преко ноћи у царинарници."

„По свему овоме, ловљење рибе ноћу немогућно је, како по овим царинским прописима, тако и по томе што се при ноћном риболову не може контролисати ловљење рибе по врстама које се када смеју, а када не смеју ловити и по крупноћи која је правилником за извршење закона о риболову прописана. Изузетно од овога риболов ноћу може се допустити само закупцима риболова у пограничним рекама ако се објезу: 1^о да ће се за сваки ноћни риболов претходно пријављивати дотичној царинарници; 2^о да ће ловити само ону и онакву рибу која је у то доба године допуштена: 3^о да ће сву уловљену рибу доносити пред царинарницу и подвргавати је њеном прегледу; 4^о да за сваки царински преступ, који би купац или његови момци учинили, он одговара по царинском закону, поред одговорности који га за поједине кривице очекује по закону о риболову и његовом правилнику."

После неколико месеци, а као одговор на наведено објашњење Министра Нар. Привреде о извршавању царинских прописа при риболову, еснаф рибарски је под 20. дец. 1899 г. упутио Министру финансија представку ове садржине:

„Наредбом београдске царинарнице СЦБр. 12977 од 25 окт. 1899 г. прописане су између осталог ове мере: 1^о рибарима се за рад са великим алатом (аловом и лапташем) може одобрити задржавање на води највише пет дана, рачунајући од онда кад се буде пријавило царинским органима да се полази на рад, а највише 24 сата за остале алате; 2^о сваки рибар мора при поласку на рад казати на коме ће простору ноћу радити, и то ће му се нарочито у рибарској књижици назначити; 3^о ноћивање и уопште искрцавање било дању, било ноћу, на нашој обали између стража забрањује се, изузимајући случајеве какве опасности на води."

„Остале мере, садржане у поменутој наредби царинарнице и потребне су и корисне, али еснаф рибарски узима слободу обратити пажњу госп. министра на то да су горе побројане мере под 1, 2, и 3^о претерано строге и да оне потпуно онемогућавају извесне врсте риболова и то баш оне за које су потребни највећи алати, највећи трошкови и за које држава наплаћује рибарима највећу таксу. Тако:

„1^о Риболов лапташем захтева велику плату, велике трошкове и далека путовања, а састоји се у томе што се велика мрежа лап-

таш вуче на врло великим растојањима, као што је, на пример, од Шапца или од Царске Аде до Београда. За такве риболове често пута само путовање до полазног места за лов траје по неколико дана, а сам рад, кад се поред тога десе још и оправке исквареног алата и раздеране пређе, захтева још више времена. А за ову врсту риболова и сам је закон дао право задржавања за дуже време, пошто свакоме рибару његова купљена рибарска карта даје право да лови рибу од ушћа Дрине до ушћа Тимока. Тако исто време од пет дана мало је и за струкарину, која опет тражи премештање и тражење погодних места, а ово захтева дуже време."

„2^о За риболове код којих је иоле развијенији рад немогућно је при поласку знати и царинарници изјавити на коме ће се простору радити, а нарочито за оне врсте алата са којима се ради непрестано путујући, као што су: лапташ, пирић, влак, кусака, сачма и др."

„3^о Немогућно је и замислити ма какав рад на текућој и брзој води ако није допуштено искрцавање на обалу било дању, било ноћу. Рибаре често ухвати на води ветар, који им не да радити, ни путовати, а још чешће се дешава да пређа закачи о кладу, пањ, лангер и др. на дну воде, па се исцепа, распара и треба је крпити и оправљати, што не може бити без искрцавања на једну или другу обалу."

„Подносећи госп. министру ове разлоге, рибарски еснаф га моли да, задрживши у снази све остале наредбе царинарнице, укине наведене три тачке заменивши их тиме да царинарски органи уписују у рибарске књижице чланове еснафа да се рибар одиста пријавио царинарници при поласку на рад и да му се, ако ће радити великим алатом, може одобрити за тај рад време од десет дана, а за мали алат 24 сата. У велики алат имали би се уврстити и велики рибарски струкови. Финансиске страже, шиљбоци и патроле могле би, при сусрету са рибарима, прегледати им чамце и барке са рибом и записивати им у рибарске књижице кад је преглед извршен и шта је њиме нађено."

Писац ових редова се, као ондашњи члан београдског рибарског еснафа, сећа да је горњу представку однео тадашњем министру финансија лично сам устабаша еснафа и поред свих царинских строгости у то време, успео убедити министра о оправданости и потреби укидања поменутих царинских наредба које су претиле да сасвим угуше риболов на нашој половини Саве и Дунава. Министар се одазвао молби еснафа и те наредбе оповргнуо.

Под 14 јуном 1897 године еснаф је поднео Министру Нар. Привреде следећу представку која показује колико је у њему вођено рачуна и о моралним интересима његових чланова. Представка је гласила:

„У току последњих година јако се на води намножило разних беспосличара, сумњивих људи и људи без икаквог сталног занимања, ко-

ји врше или кријумчарење по Сави и Дунаву, или друга каква кажњива дела. Такви људи, присвојивши себи назив рибара, заклањају се за слободу риболова и као тобожњи рибари остају недирнути од стране пограничних власти. Својим радом, пак, они навлаче љагу на праве, занатске рибаре и рибарски еснаф, који од тога трпи и моралне и материјалне штете.”

„Да би се томе стало на пут, еснаф рибарски налази да би било и у интересу његових чланова, и у интересу опште безбедности да се предузму овакве мере:

„1⁰ Да сваки рибар који припада београдској општини, био он мајстор, калфа или шегрт, мора имати од рибарског еснафа буквицу у којој ће бити његово име, презиме, године старости, место рођења, чији је поданик, време од кад стално ради рибарски занат, као и то да ли је мајстор, калфа или шегрт рибарски.”

„2⁰ Да се карте прве и друге врсте издају само мајсторима који су при тражењу карата од полицијских власти дужни ове уверити својом буквицом да су одиста мајстори;

„3⁰ Кад рибарски момци лове без присуства свога мајстора са чијом картом раде, дужни су имати писмено овлашћење тога мајстора, оверено од стране еснафа.

„4⁰ Да пограничне страже и полицијске власти допуштају рибарски посао само оним рибарима из Београдске општине који поред рибарске карте имају још и такву буквицу.”

„Еснаф, поред овога, налази да би било у интересу заштите и риболова и опште безбедности кад би се сличне мере предузеле и према свима рибарима, дуж целе границе. Само што би у таквоме случају еснафску буквицу имало да за рибаре ван Београдске општине замени уверење оне општине у којој они стално живе; у уверењу би се имало тврдити да су они српски поданици, житељи дотичне општине и да их суд општински познаје као исправне грађане.”

Министар Нар. Привреде је у потпуности усвојио ове разлоге и предлог рибарског еснафа и својим претписом ПБр. 3905 од 25 јула 1897 г. наредио Управи града Београда, а ова еснафу под Бр. 16149 од 31 јула да сваки рибар који припада Београдској општини, био он мајстор, калфа или шегрт, мора имати од еснафа онакву буквицу каква је од стране овога предложена. То је имало за ефекат нестанак беспосличара по Сави и Дунаву и оних који су дотле, на рачун риболова, обављали на води кажњиве послове.

Под 20. окт. 1900 г. еснаф рибарски обраћа се министру финансија представком о томе колико је штетно и за еснаф и за државну касу то што рибари београдски нису сви груписани на једном месту; то повећава државне издатке на органе који врше контролу и наплаћују таксе, јер се такви органи морају одржавати на више места. Старешина рибарског еснафа Божићар Ђирић моли министра за на-

ређење да се сви рибари (којих има и на савском, и на дунавском пристаништу), групишу на Дунаву, чиме би се олакшала контрола и смањили издаци за чиновнике и стражаре.

Месеца новембра 1903 године еснаф упућује Управи Општинске трошарине у Београду акт ове садржине:

„По досадашњој пракси трошарина на свежу рибу при уласку у варош наплаћује се: 1⁰ на царинарници; 2⁰ на свакој станици; 3⁰ на дунавском кеју. Трошарину под 1⁰ наплаћују царинске власти; ону под 2⁰ нарочити општински позорници који наплаћују и трошарину за остале животне намирнице; за наплаћивање трошарине на дунавском кеју општина одржава нарочите органе који раде искључиво тај посао.”

„Међутим, овом еснафу је познато да одржавање тих органа на дунавском кеју општину кошта толико да јој остаје посве незнатна сума као чист приход. Прошле године су, на пример, трошарински органи наплатили трошарину на од прилике 30.000 кгр. рибе, што чини око 1500 динара, а издаци су по свој прилици премашили ту суму, тако да општинској каси или није остало ништа, или је остало нешто врло мало.”

„Да би и Управа Трошарине имала од тога какав сигуран чист приход, а да би и за еснаф рибарски, који претурањем, преручивањем и премеравањем рибе трпи осетну штету од угинуле рибе, било у томе олакшано, еснаф моли Управу да му уступи право наплаћивања трошарине на рибу која се увезе на дунавском кеју, и то за идућу 1904 годину, по цену од шест стотина динара годишње. Еснаф би се обавезао исплаћивати ову суму у одређеним роковима и ратама, а Управа нити би имала одржавати какав свој орган на кеју, нити би уопште имала да води ма какву бригу о наплатама трошарине која, разуме се, не би смела прећи законом одређену суму.”

Тврђење еснафа да је 1903 год. премерено за трошарину само 30.000 кгр. рибе није било тачно; са трошарином на рибу стајало је у то време овако:

Државна трошарина износила је за крупну рибу 15 дин. у злату, а за ситну рибу 7½ динара од 100 килограма. Општинска трошарина наплаћивала се и за ситну и за крупну рибу по 5 динара од 100 килограма, и то како за свежу, тако и за усолјену рибу. Једном својом представком Управи Трошарине еснаф је тражио да општинска трошарина за свежу крупну рибу остане као што је, али да се смањи за ситну рибу; у томе се није успело. Раније се плаћало за ситну рибу по 1 динар за 100 кила, па је то после повишено и изравнато са крупном рибом. Еснаф је том приликом скренуо пажњу Управи да би се за ситну рибу и по самоме закону о трошарини, као за робу подложни кварењу, имало плаћати 40% од онога што се наплаћује за крупну рибу, а што би износило по 2 динара од 100 кила.

Овде изложена статистика, добијена од Управе трoшарине, показује колики су били трoшарински приходи од свеже рибе, наплаћивани по 5 динара од 100 кила, до подношења представке еснафа тој Управи:

године 1893	наплаћено је	1338	динара
године 1894	наплаћено је	2363	динара
године 1895	наплаћено је	2618	динара
године 1896	наплаћено је	10925	динара
године 1897	наплаћено је	10908	динара
године 1898	наплаћено је	5595	динара
године 1899	наплаћено је	4348	динара
године 1900	наплаћено је	12093	динара
године 1901	наплаћено је	5430	динара
године 1902	наплаћено је	7741	динара

године 1903 наплаћено је 3800 динара

Трошаринске таксе за рибу су од тада у више махова мењане, али никада не онако како је тражио београдски рибарски еснаф.

Последња до данас очувана представка рибарског еснафа је она коју је 20 фебруара 1910 године еснаф упутио министру финансија и која је била овакве садржине:

„Још до пре шест месеци сва жива риба, коју смо у баркама довозили из Аустро-Угарске, цариењена је на дунавском кеју, на самоме рибарском пристаништу, где нам стоји и сав рибарски алат и сталне велике барке (тикваре) у којима рибу чувамо и свакодневно износимо на пијац.”

„Пре шест месеци то је измењено и нама наређено да сву рибу, било да она долази из Саве, било из Дунава, вучемо на савско пристаниште ради царинења, па да је онда тако оцаријењу враћамо на дунавски кеј.”

„У колико смо обавештени, оваква је наредба потекла из тога што се нашло да је царинским властима тиме олакшан надзор над рибарима, члановима овога еснафа, на које се незаслужено, неоправдано и непрестано баца љага да су шверцери и што се налази да се једино таквим мерама шверц даје предупредити.”

„Међутим, шверц врше, не чланови рибарског еснафа, већ једна нарочита класа људи којима је то занат, који имају нарочите путе и начине да не падну у руке царинарским органима и који заиста нису толико наивни да возећи рибу и вукући тешке барке са којима је немогуће стићи и утећи, врше шверц.”

„Од поменуте наредбе да се риба царини на сваком пристаништу еснаф рибарски трпи огромну штету. Није тешко свакодневно се уверити са каквим се нечувеним напорима оптерећене барке са рибом извлаче поред града уз брзу воду до савског пристаништа и колики се проценат рибе при томе изгрува и изгуби своју цену. Па и кад је риба извучена до савске царинарнице, царински чиновници, имајући да сваки час дочекују лађе, не царине одмах приспелу рибу, већ се за то често пута мора чекати по неколико сати, каткад и по 24 сата. Тек после тога се сме риба

превозити на рибарско пристаниште где долази већином излупана и изгрувана, тако да смо после свеколиких оваквих излишних напора и трошкова приморани да је солимо, на место да је као свежу и здраву продајемо на пијаци.”

„На наше представке царинским властима да би трговину са рибом, као лако кварљивом храном, требало у интересу исхране становништва и јавне хигијене што више олакшати и дати јој маха, као што се то ради свуда на страни и на све могуће начине, нама је увек одговарано да је овако лакше за царински надзор, а да је све друго споредно.”

„Еснаф рибарски узима слободу представити ову своју велику невољу госп. Министру и замолити га да овоме злу стане на пут, што би изволео наредити да се од сад сва риба — као што је и раније рађено — царини на дунавском пристаништу, где се и налази целокупан еснаф рибарски и где и иначе постоји сталан царински чиновник и царински стражари, као и трoшарински органи. Тиме ће и београдско грађанство доћи до јевтиније, свежије и здравије рибе, и трговина са рибом добити знатне олакшице и јача полета.”

*
* * *

Из овога што претходи види се да је београдски рибарски еснаф савесно и енергично заступао интересе рибара, као и то да су државне и општинске власти на њега рачунале као на главни фактор за риболовне послове у риболовном подручју Београда. Писац ових редова, који је од 1897 године, па све док је еснаф трајао, био његов редовни члан (по нарочитом, званичном и писменом одобрењу тадашњег министра просвете Андре Николића, под ПБр. 2131 од 7. фебр. 1897 г.), често је присуствовао еснафским „лонцама” у рибарским кафанама „Златан Шаран” или „Јасеница” и имао прилике посматрати са колико су се озбиљности, трезвености и разумевања ту претресала и расправљала питања што задиру у интересе рибара и рибарства, и тражили начини да се за њих корисне одлуке приведу у дело.

Највише су посла еснафу задавале царинске строгости онога времена, кад су Сава и Дунав били граница двеју држава, и то граница преко које се вршио наш најјачи погранични саобраћај тога доба. Царинске власти, имајући пред очима само спречавање кријумчарења, ни мало не познавајући потребе рибарства и трговине са рибом, о чему нису водиле рачуна, врло су често мењале своја наређења, поoштравале мере за царински надзор и отежаваће шверца, а не узимајући у обзир тешкоће и невоље које ће тиме бити причињене београдском рибарству. При сваком смењивању управника царинарнице нови управник, заплашен причама о развијеном шверцу дуж обала Саве и Дунава, сматрао је за прву дужност да поoштри дотадашње царинске мере

предострожности према рибарима. Еснаф није остајао равнодушан према таквим мерама и наређењима, него је после довољног „лонцања“ и претресања ствари енергично предузимао мере код виших власти да се она укину, или бар ублаже.

Као пример таквих, за ондашње рибаре врло незгодних наређења овде ће бити у целости наведена наредба коју је под СЦБр. 12977 од 25 окт. 1899 год. издала царинарница београдска под потписом тадашњег управника царинарнице Петра Богдановића и цариника Драг. Поробића. Наредба је била оштампана у држ. штампарији и послата београдском рибарском еснафу да је разда својим члановима. Она је, поред све своје строгости и напора еснафа да се укине или ублажи, остала у важности за дужи низ година и гласила је овако:

„На основу одобрења госп. министра финансија ЦБр. 15183 од 21 септ. 1899 год., а у споразуму са Управом Града Београда по њеном акту Бр. 25252 од 13. септ. т. г. дозвољава се да од 20. овог месеца могу овдашњи рибари и ноћу радити по Сави и Дунаву онако како је то прописао распис госп. Министра финансија ЦБр. 447 од 5. марта 1887 год. који је штампан у 62. броју „Српских Новина“ од 1887 год. Одредбе тога расписа следећи су:

„1⁰ Чамци, рибарски чунови, оранице и други подобни возови по Дунаву, Сави и Дрини могу и смеју пристајати покрај обала само онде где им то месна царинска власт одреди. Они смеју само са тога места полазити и само се ту и враћати, па било да иду ради риболова, било ради преноса путника и робе.”

„2⁰ У местима где нема царинских власти, могу се држати само рибарски чунови и барке, па и они не смеју полазити са одређеног им места ма за куд и ма за какав циљ, док се сопственици истих не јаве месној полицијској власти.”

„3⁰ Ноћу је забрањен сваки превоз или пренос. По томе, сви чамци и друга подобна превозна средства морају сваког вечера, а у извесно време које ће им власт одредити, бити сви на своме месту за пребивање. Изузетак може бити само за рибарске чунове и оранице на којима се риба може и ноћу ловити, али под условом да се то увек и претходно јави власти.”

„4⁰ Свака овоме противна радња сматраће се и казниће се као учињен преступ против кордонских правила (§ 341 кривичног закона: да се казни затвором од осам до тридесет дана ко у безбавно време кордон претупи), а новчано по чл. 171 и 172 царинског закона, — а рибарима, ако би уз то још и рибу донели, одузеће се и риба и воз на коме су је донели, као што ће се сваком без разлике за кријумчарену прогласити и заједно с возом одузети и свака друга роба која се на овакав начин донесе, или из земље изнесе.”

„На основу ових прописа царинарница одређује:

I. Места за пристајање рибарских возова биће:

а) код страже на Чукарици 20 метара обалом од шупе скелске радионице;

б) код страже Савски Мост 20 метара на обали пред стражаром;

в) код царинске прегледнице на Сави, 50 метара уз воду од прегледнице;

г) код кеја на Дунавској Јалији по 100-метара лево и десно од кеја при малој води, а кад вода поплави Јалију, онда ће се возови везивати уза сам насип са леве и десне стране његове.

„Рибари који су у списку еснафа пописани држаће своје возове и то:

а) код Чукарице; б) код моста на Сави они под бројем 11—18;

в) код прегледнице на Сави они под бр. 7—10; на дунавском кеју они под бројем списка 1—7, 22—34 и 20—21.”

„Сви чамци и чунови морају се до 15. идућег месеца нумерисати оним бројевима под којима је записано име сопствениково. Ко има два или више возова, томе ће сваки воз носити један и исти број списка, а под тим бројем, у виду разломка, означиће се римском цифром који је по реду чамац или чун. Тикваре и барке неће се нумерисати. Нумерисање ће извршити сами сопственици возова, а бројеви да буду исписани масном белом бојом са обе стране кљуна чамца или чуна. Сваки број да буде велики један десиметар. Да би сваки сопственик воза тачније знао који ће број ставити и на који превоз, обратиће се за то царинарници која ће му то одредити.”

„Сваки сопственик воза дужан је да за своје возове набави и на одређеном простору побије казуке, да за њих набави ланце и Вертајмове катанце за везивање и затварње. Кључеве повезаних и затворених возова, дакле и резерве, чуваће она стража под чији су надзор стављени. Оне код савске прегледнице чуваће дежурни чиновник, а оне на дунавском кеју руковођа одсека.”

„II. Сваки рибар мора имати своју рибарску књижицу коју ће царинарница оверити. Без ове књижице, у којој ће бити назначено име рибарево и возови са којима ради, не сме се кренути на воду. При поласку са једним или са свима својим возовима јављаће се рибар оном који чува кључеве од возова, поднеће му своју књижицу на оверење и тек тада моћи ће поћи на воду. Кад се са возом врати, пристајаће са њиме само и једино тамо где је стража, односно код савске прегледнице или код кеја на Дунаву. Ту ће се одмах јавити за царински преглед, па затим ће воз везати и затворити и кључ опет предати на чување ономе који је воз прегледао.”

„У рибарску књижицу уписиваће царински органи да се одиста рибар (по имену) јавио да полази на рад, означивши у колико је сати

то било и за које време иде на рад. Овде требало да се за радове са великим алатом (алов и лапташ) може одобрити време до пет дана, а за све остале највише 24 сата. Ко се од рибара не врати на време које му је у књизи одређено, дужан је оправдати се извештајем и потписом у својој књизи од оне страже која је била најближа ономе месту на коме се рибар задржао.

„III. Ноћу се дозвољава риболов под овим условима: сваки рибар мора при поласку на рад казати на коме ће простору ноћу радити, па му се то има нарочито у књижици назначити. Може зановити на нашој страни само код уступних стража и тада се мора јавити стражи чим се са возом приближи обали. Ноћивање и уопште искрцавање било дању или ноћу на нашој обали, између стража, најстрожије се забрањује. Од овога се изузимају само случајеви какве опасности на води.”

„Финансијске страже, шилбоци и патроле свакад ће при сусретању са рибарима и при њиховом искрцавању на обалу прегледати им воз потпуно и у рибарској књизи означити кад је тај преглед извршен. Том приликом увериће се да ли се рибар јавио коме треба при поласку на рад и да ли му дозвољено време за рад није већ протекло. Ако нађе да је све исправно, пушта рибара даље на рад, иначе га заједно са возом спроводи најближем царинском саобраћајном отсеку т.ј. ономе на Сави или ономе на Дунаву.”

„Сопственици возова одговорни су у свему за кривице својих млађих. С тога им се препоручује да их претходно обавесте о дужностима и да сами надзиравају њихов рад. Ову наредбу нека старешина рибарског еснафа саопшти свима рибарима за које је поднео спискове и нека им препоручи да се по њој најтачније управљају. Свакоме који буде радио против ње забраниће се риболов поред законске казне. Стражама финансиским најстрожије се наређује вршење прописа који су за њих овде изложени.”

Наредби је био прикључен списак ондашњих царинарници пријављених чланова београдског рибарског еснафа (рибарских мајстора, рибарских трговаца и чунароша који су по еснафској уредби имали право на самосталан рад); они који су били набројани у томе списку имали су право држати своје чамце, чунове и рибарске момке. Од та 34 члана еснафа данас је само један још у животу; то је овај што пише ове успомене. Списак су састављали ови рибари, онако како их је означила и нумерисала сама царинарница:

1. Ђока Стојковић (Ђока Булдок) риб. трговац;
2. Сима Петровић риб. трговац;
3. Ђока Милановић (Ђока Кантар) риб. трговац;
4. Лазар Лазаревић (Лаза Панчевац) риб. трговац;

5. Никола Димитријевић (Никола Фирга) риб. трговац;
6. Коста Трајковић риб. трговац;
7. Петко Трајановић риб. трговац;
8. Петар Стефановић риб. трговац;
9. Коста Стојковић риб. мајстор;
10. Антон Балгач (Шустер-Тоника) риб. мајстор, чунарош савски;
11. Ђира Тодоровић чунарош савски;
12. Тодор Петровић чунарош савски;
13. Илија Новић чунарош савски;
14. Михаило Михаиловић чунарош савски;
15. Павле Севдић чунарош савски;
16. Ђура Бекић чунарош савски;
17. Коста Кекин чунарош савски;
18. Јован Степановић чунарош савски;
19. Никола Бурзан чунарош савски;
20. Јован Мијатовић чунарош дунавски;
21. Коста Луковић риб. мајстор;
22. Младен Цветковић (Младен Баца) риб. мајстор;
23. Јоца Берлетић риб. мајстор;
24. Јаков Илић риб. мајстор;
25. Филип Хајцман (Филип Филигана) р. мајстор;
26. Живко Стојиновић (Живко Брка) риб. мајстор;
27. Лука Голубовић (Сезовић, Лупур) риб. мајстор;
28. Јован Крстић (Јоја) чунарош дунавски;
29. Михаило Павловић (Михаило Вергес, Зека) чунарош дунавски;
30. Владимир Богдановић чунарош дунав.;
31. Сава Димитријевић (Савица Циганче) мајстор рибарски;

32. Игњат Бранковић риб. трговац;
33. Алекса Богдановић чунарош дунавски;
34. Михаило Петровић риб. мајстор;

Пре те драконске наредбе царинске мере за рибаре били су много мање строге. Али ипак како се поступало и са рибарима за које је царинарница била сигурна да неће на води вршити никаква кажњива дела, може се видети из овога царинског одобрења за риболов у подручју Београда, издатог под СЦБр. 5364 од 20 маја 1898 г.: са потписом управника београдске царинарнице Љуб. Божановића и писара Драг. Поробића:

„На молбу Михаила Петровића рибара овд. београдска царинарница дозвољава му:”

„¹ да у њеном рејону, који се простире од села Умке до Винчанске реке, може у Сави и Дунаву рибу ловити и у том циљу служити се са своја три рибарска чамца који ће, према његовој потреби стајати и то: а) пред скелском радионицом на Чукарици; б) код царинске прегледнице саобраћајног отсека на Сави; ³ код саобраћајног отсека на Дунаву. Ови чамци стајаће под надзором саобраћајног отсека и пограничне страже код Чукарице, односно код савског моста.”

„² Увек при поласку на рад безусловно је дужан са контролним рибарским бележником јавити се дотичном отсеку, односно стражи,

да се полазак упише, а ако са собом води и своје момке, онда ће се и њихова имена уписати. При повратку на обалу учиниће то исто.”

„30 Чамци ће стајати под надзором означених царинских органа, али је сопственик дужан старати се о њиховом чувању и неговању, јер царинарница не прима на себе одговорност за штете које би се уопште десиле.”

Исти рибар држао је у то време под закуп риболове општине жарковачке: Вилиман, Црњачу и Велико Окно. Количине уловљене рибе биле су велике, а риба је при преносењу у Београд, због јаких дневних жега, стишнута у баркама, стизала на дунавски кеј у лошем стању. Царинарница никако није допуштала превоз рибе ноћу и рибар се морао за такво одобрење обратити самоме министру финансија који је, увидевши оправданост разлога, уважио молбу. На протест царинарнице министарство је одговорило да одобрење остаје у важности из оправданих разлога, али царинске власти су ипак чиниле сметње кад год су могле. Одобрење је укинато после горе наведене драконске наредбе београдске царинарнице, чиме је закупник риболова био принуђен да рибу ноћу превози аустријском страном, па да је изјутра превезе на нашу обалу.

Последњи траг београдског рибарског еснафа је позив на еснафску славу Петров-дан 1910 год. који је оштампан и разаслат члановима еснафа и њиховим пријатељима. Ради успомене овде ће се навести да је он гласио:

„Еснаф рибарски прославиће своју славу на дан 29 јуна ове године Петров-дан у кафани код „Јасенице” Цара Уроша бр. 65. Сечење колача у 10 часова пре подне. Управа еснафа има част позвати све чланове еснафа и пријатеље да изволу посетите еснафску славу. Примање гостију биће целог дана.”

Одмах после те своје последње славе, а према новоме закону о радњама и занатству, београдски рибарски еснаф је престао постојати. Али му треба признати да је он за време од осамдесет година свога опстанка чинио великих услуга београдском рибарству, био спона између власти и рибара и овима уливао веру да има неко ко је позван да води рачун о њиховим моралним и материјалним интересима. Кроз кратко време нестаће свих оних који су учествовали у његовом раду, па је заслужило да му се бар на овај начин очува спомен и неки траг из кога ће доцнија поколења београдских рибара добити слику о томе како се и под каквим погодбама обављало рибарство у подручју Београда у време кад је оно било најразвијеније.

Београдско Рибарско удружење

За једно кратко време после укидања рибарског еснафа београдски рибари су остали без икакве организације, тако да је сваки рибар морао сам, појединачно, заступати своје ри-

барске интересе. Закон о риболову од 27. маја 1911 г. и Правилник за његово извршење од 24 априла 1912 г. створили су могућност оснивања Рибарских Удружења у нашој земљи. На име, члан 17 Правилника гласио је:

„Да би се стручно и исправно рибарење у Сави, Дунаву и Дрини као пограничним рекама заштитило од могућности да појединци, узимајући рибарење као изговор, врше недопуштена и кажљива дела на тим рекама, а на штету исправних рибара, рибари који лове или тргују рибом на овим рекама, било да им је то искључиво или узгредно занимање, овлашћују се да се организују у Рибарска Удружења са обавезама и олакшицама предвиђеним законом о риболову (чл. 16, 17 и 18 закона).”

Прво удружење, основано на одредбама тога закона и правилника, било је Београдско Рибарско Удружење основано 1912-те године. Његови оснивачи били су београдски рибари, и то само риболовци: Алекса Богдановић, Живко Стојиновић, Адам Симић, Лука Голубовић, Љубомир Вучковић, Живко Стаменковић, Милан Крстић, Михаило Павловић, Светозар Крстић, Јован Белић. Правила удружења одобрио је тадашњи Министар Нар. Привреде Милан Капетановић под ПБр. 8508 од 27 априла 1912 год. а главне одредбе правила биле су ове:

По члану 2. правила циљ је удружења:

1^о да, удруживши исправне рибаре, који ће у своје властитом интересу заједнички радити на заштити и унапређењу општих интереса у рибарству, нађе за њих код власти заштите од неисправног рибарења и од оних појединаца који, узимајући рибарење као изговор, врше недопуштена и казним дела на Сави и Дунаву, а на штету и државе и исправних рибара;

2^о да се, извршујући ове своје обавезе, корисне правима и олакшицама у рибарењу, предвиђеним у чл. 14 и 18 закона о риболову.

По чл. 3. чланови удружења морално јамче један за другог за тачно вршење одредаба закона о риболову и његовог правилника, законна и прописа царинских и свих наредба надлежних власти и обавезују се да ће увек бити на руци надзорним властима на Сави и Дунаву у њиховом раду на заштити риболова и хватању казним дела на води.

По чл. 4. члан удружења може бити сваки онај грађанин београдски, или друге које од прибрежних општина у којима нема рибарских удружења, кога удружење буде познавало да се бави риболовом или трговином са рибом, било као искључивим, било као споредним занимањем, да је српски поданик, пунолетан и исправан грађанин, са сталним местом становања, и за кога буде имало уверења да ће рибарски посао вршити исправно и у границама закона о риболову, а да својим радом и понашањем неће причињавати никаквих незгода удружењу.

По чл. 7. чланови удружења имају ова права и олакшице у рибарским пословима:

1⁰ према чл. 18. закона о риболову чланска карта удружења служи пред властима као легитимација сталног и одобреног рибарског занимања њенога сопственика;

2⁰ према чл. 14 закона чланови удружења при тражењу рибарских карата од полицијских власти не морају подносити уверење општинске власти предвиђено истим чланом закона, већ је за њих довољно да поднесу уверење издато од управе удружења предвиђено у чл. 18. тач. 1 закона о риболову, а на ова уверења не наплаћује се никаква државна такса;

3⁰ ноћни риболов у Сави и Дунаву према чл. 18. тач. 2. одобравају царинске власти само онима који поред државне рибарске карте имају и чланску карту београдског, или кога другог одобреног рибарског удружења за текућу рибарску годину. Добијено право на ноћни риболов за ту годину губи члан који би у тој години био два пута кажњен за преступе или кривице учињене на води, и то укидање бележи царинарница на чланској карти тога лица;

4⁰ на аловским метовима, кад на њима сопственик рибарске карте прве класе, а члан удружења, лови рибу аловом, законом о риболову (чл. 18. тач. 3) забрањено је другим рибарима постављати на мету струкове, бубњење, веје, ваге или ма какве друге стајаће риболовне справе и на ма који начин сметати му у риболову;

5⁰ чланови удружења имају право на зборовима удружења расправљати питања која се тичу удружења и његових послова и доносити на њима одлуке, износити своје предлоге о начинима за унапређење рибарства у Сави и Дунаву и о мерама које би било корисно увести за једно одређено време и на једном одређеном риболовном простору, а у интересу олакшице, заштите или унапређења риболова и рибарске трговине. Министар Нар. Привреде, према чл. 18. тач. 5. закона о риболову, узима у оцену такве предлоге кад му ови буду упућени од стране удружења;

6⁰ при издавању под закуп појединих риболовних просторија у Сави или Дунаву узимају се првенствено понуде рибарског удружења и ове се понуде, при иначе једнаким условима, усвајају ако у њима понуђене цене нису

ниже за 10% од највише понуде осталих понуђача (чл. 18. тач. 6. закона).

Према чл. 11. и 12. правила удружења ово престаје: 1⁰ или кад то реши збор својом пуноважном одлуком, а министар нар. привреде то одобри; 2⁰ или кад то министар реши према чл. 17. тач. 5 закона о риболову, и чл. 23. правилника за извршење тога закона. Члан 12. правила прописује за тај случај потребне формалности.

Београдско Рибарско Удружење је трајало 25 година, преживело је и светски рат, па је пре неколико година престало постојати пред појавом нових облика рибарских организација, прописаних новим законом о риболову, али о којима није место говорити овде где је реч искључиво о негдашњем, прератном београдском рибарству.

За време свога постојања удружење није играло ни приближно онакву улогу какву је у своје време играо негдашњи рибарски еснаф. Истина је да је у чл. 24 Правилника за извршење закона о риболову од 1911 год. предвиђено да ће Министарство Нар. Привреде узимати у оцену мишљења и предлоге које би му упутило удружење о мерама за заштиту и унапређење рибарства, али до тога је ретко кад долазило, па и кад су та мишљења и предлози узимани у обзир, одлука је била у већини случајева негативна. Јер удружење није имало ни издалека онај углед који је имао еснаф; општи утисак који се о њему имао, како код власти, тако и код београдског грађанства, био је тај да је то нека врста удружења за међусобно лично помагање, за приређивање прослава, аласких вечера, забава и др. За то нису ни озбиљно прихватани предлози удружења, ма да су они у понеким случајевима били сасвим оправдани и умесни, нити се много водило рачуна о његовим мишљењима. Томе је допринуло и то што у удружењу није било ни оне озбиљности, разложности и слоге којом се некад одликовао стари рибарски еснаф, о чијим су мишљењима ондашње власти другчије водиле рачуна и на који је старо београдско грађанство гледало сасвим другим очима.

Михајло Петровић
проф. Унив. у пенз.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Једна успомена из 1904 године

Београд за време крунисања Краља Петра I Ослободиоца

Према опису једног учесника Хрвата

Ступањем Краља Петра I на српски престо, у Хрватској се је, међу тадашњом хрватском и српском омладином, појавио јак и озбиљан покрет, који је стремио оживотворењу оних великих идеја које су 1918 године и победиле.

Карађорђе и Краљ Петар I. (Рад вајара-академика г. Ђоке Јовановића поводом крунисања Петра I 1904 г.)

У Србију су тада биле упрте очи пуне ишчекивања.

У Београд оних дана гледало се као у звезду која треба да покаже пут ка Витлејему. Све што је онда осећало поштено и словенски у Хрватској, било је уверено да само из Београда може да засветли и Хрватима луч слободе.

Данас, кад је Београд већ преко две деценије престоница велике и јаке Југославије, угодно је потсетити на оне дане кад је прећи Саву и доћи из Земуна у Београд значило за сваког правога Хрвата: удисати пуним плућима чист ваздух, одахнути и са олакшањем

слушати и говорити само и једино свој матерњи језик, најслађи језик сваког слободног човека.

Али поћи онда у Београд није била тако проста ствар. Па ипак се одважио велик број младих Хрвата и Срба из Хрватске да 1904 узме учешћа на свечаностима крунисања Краља Петра I. Међу њима налазио се и један млади хрватски католички свештеник, одушевљени Словен, који се на тај пут био решио упркос свих сметњи које су му се стављале са извесних страна.

А Београд тих дана, — сав у радосној грозници пред велику свечаност, која није имала карактер свечаности само за Србију, већ за све Јужне Словене, — тај Београд морао је бити заиста срдчан, мио и драг, гостољубив надасве, какав је уосталом и данас.

Није зато никакво чудо, да су се Хрвати, који су били дошли у лепом броју на свечаности крунисања, веома тешко и са сузама у очима растајали са топлим, милим и словенским Београдом.

Пустимо, дакле, тог честитог младог свештеника и доброг Словена, да нам исприча како се је он осећао оних дана, кад су се Београд и цело словенство топили у неком радосном расположењу.

Цитираћемо неколико фрагмената из његових утисака. Ево шта он пише:

Полазак на свечаности

Пуче глас: „У Београд, у Београд! Краљ ће се српски Петар, први након 600 година, крунити српском круном, а бит ће туде на братском пиру и Бугара и Словенаца, па ћемо збиљски покушати, не бисмо ли како углавили са свима њима не вајну, развикану слогу, већ везу чвршћу од мача и топова — душевну братску заједницу. У Београд, Словенко је!”

На први звук потресосе ми се груди од миља, а из њих провалише стара моја чувства, скрбно чувана у затишју срца мога. Одувијек сам био искрено одан источној половици народа нашега, одувијек сам тежио, да пођем првом згодоу у његову средину. На сва питања која су ми упућивали у оно вријеме, зашто идем у Београд, одговарао сам: „Моја

браћо, немојте се чудити, ми млади људи идемо у Београд да си тамо саградимо кућу!"

Док су ме у чуду гледали, барем они који ме нису потпуно разумјели, ја сам настављао пјесмицом, давно наученом:

„Што је драги камен злату,
Нека буде Срб Хрвату,
Што је златна круна грбу,
Нека буде Хрват Србу.”

У Загребу се окупило било неколико нас, који смо вруће хтели да учествујемо у београдским свечаностима. Били смо већ на колодвору. Огласи се звонце — доба је поласка. Срдачно, топло стискање руку, цјеливање на све стране. Одједном замније међу мноштвом слабашан, пригушен глас, који се послјије претвори у буру: „Да живи слога и јединство Срба и Хрвата! Живело братство Југословена!” итд. Узбибао се зрак, уздрхтао мађарски „Кименет” на плочи ко врабац под стрехом за јаке олује...

У зрак полетје више хрватских црвенкапа. Свачије се око живље закријесило, свачије се груди узбигале, а у њих се увукло нешто топло, слатко, милено — нешто што тужна бодри, слаба придиже, а последњу рђу кадшто ствара јунаком.

Тога дотле не доживје још Загреб...

..... Влак се примицао све ближе Земуну. Још мало — и ето нас! „Младост” (певачко друштво) одушевљено запева и пјевајући силази. Сваки гледа те поносне хрватске црвенкапе... Младеж се сврста у ред и оде кроз град пјевајући хрватске и српске пјесме. Ми одосмо, да покажемо своје путнице...

Диван нам пукао видик пред очима. На лјепој узвисини пружио се краљевски Београд као млад, бајан красник жалећи се што та водурина раставља једну крв. Положај Београда зачарава доиста сваког на први поглед. Човјек једва чека, да похрли у њега па да се угрије на топлим братским грудима...

Уредисмо своје ствари, показасмо своје путнице: све је у реду!

Чекасмо на српску лађу да нас превезе пријеко. Ево је!

Јури к нама! На њој су два оцака. Пуна је људи, који машу марамима: поздрављају нас. „А куд ћемо ми стати?” Музика краљевске гарде свира на палуби прелијепе српске пјесме, пуне сјете — чује се покаткад и која хрватска.

„Живели Хрвати, живели Словенци, добро нам дошли!” вичу нам са лађе и домахују. Особито се истиче нека лијепа, млада госпођа. Словенска је то пјевачица Мира Дегова, што гостује на београдском позоришту. Весела је, живахна, што види уз најближу браћу Хрвате и неколико својих Словенаца. Лађа је пристала. Уз свирку и клицање прелазимо на брод. Доста има места.

Миче се лађа, а ми пловимо према Београду. Био сам једини католички свештеник па је све у мене гледало. Милило им се. К мени се приближи чедно млади господин са наочарима и црном брадом. Претстави ми се: Василије Ј. Исајловић, свршени правник и књижевник.

Примичемо се пуни весеља и одушевљења Београду. Свако осјећа неко ново доба код нас, свако ћути неку силу у себи. Стотине су година прошле, али толико сложних хрватских и српских срдаца не би на окупу...

Киша пљушти као из кабла, а ми Хрвати, Срби и Словенци пролазимо у поворци средином града. Прозлазећи Калемегданом и Теразијама запазих на више места и по који хрватски грб и заставицу... На прозору краљевског двора виђесмо Краља Петра I у Ђенералској одори. Био је поздрављен веселим клицањем, па се захвалио машући пријазно главом... Заједнички ручак хрватске, српске и словеначке омладине био је у огромној дворани код „Бајлонија”.

Никада нијесам на окупу видео код јела толико чељади веселе, младе, пуне. Трошак је за јело свих ових дана носила, не варам ли се, београдска општина.

Још неки нијесу ни одложили кашике, а у сусједној дворани зачују се весели звуци неке српске игре. Свирала је иста музика, која нас је и допратила до Београда. За час се шаролико сложи коло: до Шумадинца поскакује пријазни Загорац, до Херцеговца се хвата умилни пјевач Словенац — све измјешано, све весело. У тој угодној смјеси разабиреш и по којег кадета српског.

Разгледање Београда

Београд је лијепо, драгушно чедо у још лјепшој скупоченој колевци — град, који је почео тек да се развија, на прекрасном положају. Мало би се градова нашло у читавој Европи са таквим положајем. Нешта је већи од Загреба — има око 70.000 становника. Нема ни потпуних педесет година што је задњи турски војник изашао из београдске тврђаве, па се несмије нико чудити, ако и данас још провирује из гдекојега београдског кута нешто турско, оријентално.

Београд је трговачки град са великим прометом. Даномице стижу лађе крцате робом, па је сиротињи лако доћи до новаца истоварујући робу са лађе на кола. Опazio сам, да тамо човек лако дође до зараде, па се према томе тамо и лагодније живи, него код нас. Тамо и задњи „амалин” (носач) пуши добар дуван, пије црну каву а није гладан ни меса. У Београду има око тридесет милијонера, већином трговаца Срба. А у нашем Загребу? Можда два или три! Чуо сам, да већина тих милијонера живи прилично чедно и припросто, а имаде међу њима и људи да-

режиљва срца, спремних увек помоћи сиротињи. Има и прилично шпањолских Жидова трговаца, али они не воде нигде, што но би се рекло: „главне ријечи” — као у нас.

Тврђава београдска је сведокиња српске туге, српске потиштености. Свакога госта привлачи себи. Добро је сачувана, али по закључку берлинског конгреса не смије да се поправља као и многе друге тврђаве што се не смију. Веле они, да ју је ипак покојни Краљ Милан дао нешто поправљати.

С Калемегдана диван је поглед према Земуну и према Бањици. Ту су љути мегданције перје на мегдану делили, па је отале Калемегдану и име.

Ко је у Београду, нека свакако походи лијепо шеталиште Топчидер. Да ли је љепши Максимиер или Топчидер, не бих знао одмах објаснити, јер сам у Топчидер тек мало завирио, али не двоумим, да се Топчидер свакоме странцу на први поглед свиђа због своје једноставне, природне љепоте. У Топчидеру је дворач Кнеза Милоша. Чувар показује свакоме услужно и најмању ствар, којом се је служио Кнез Милош.

Помена је вриједан у том летњиковцу, орман у коме се чува сва сила воћа од воска: колико врсти има у Србији воћа, толико га је туђе направљено од воска красно, вјештачки. Топчидера се држи Кошутњак, коме већ само име каже чега имаде у њему.

Београд је ових дана био искићен ванредно лијепо, по кућама су висјеле многобројне заставе. На раскрсницама су подигнути били славолуци, као и при улазу у град.

Ни најстарији Београђани не памте, да је оволико гостију било икада у Београду, као ово сада за вријеме крунисања Краља Петра. Рачунају, да је стигло у Београд на 50.000 путника. Небројене рпе свијета одилазиле су улицама у свечаном руху, ни мало не марећи за кишу, која је читаво вријеме пред крунисање лијевала као из кабла. Морам признати да се нико од нас није надао толикој предусретљивости што нам се је у обилној мјери исказивала са свих страна. Прије нашега доласка проглашена је строга наредба, да се мора ићи странцима у свему на руку, а цијене стану и храни да се не смију ни мало подићи. Так је и било! Истом отвориш уста и упиташ, куда ти је ићи, да дођеш тамо и тамо, већ те ено води услужан водич до жељена мјеста.

У очи краљевога крунисања забављале су нас највише скупштине омладинаца: бугарских, хрватских, српских и словеначких, а не смијем заборавити ни на изложбу слика, ни на југословенско вече у народном позоришту.”

Заиста, морао је бити диван Београд оних свечаних дана крунисања. Када данас читамо те успомене овог доброг и честитог све-

штеника, као да и сами присуствујемо томе слављу. У тим редовима има можда и мало наивности, али тим више искреног и словенског одушевљења.

Он је једнако радостан и одушевљен, кад нам описује полазак из Загреба, кад су црвене капе, уз бурне узвике братству, полетеле у ваздух, као и кад нам описује кад је први пут угледао жељно очекивани, краљевски Београд.

Шта је оставио Београд оних дана у срцима хрватског ходочасника, ми ћемо видети тек на завршетку. Видећемо да је вера у снагу, у заједничку снагу Јужних Словена, која је у њему, католичком свештенику, и дотада тињала, добила још много снажнији и моћнији замах. Пустимо га дакле да нам он даље прича:

Омладинска скупштина

„Своме опису свечаности дадох име: Мала чета — голема корист, а да ли са правом? Помислите! Неколико хиљада младих људи, одушевљених, огњених, разасутих широм српске, бугарске, словеначке и хрватске земље, а сви једнога срца, једне мисли — то боме није шала! Може ко да се њима и наруга говорећи им „зелена младост”, али су за то ипак они љути лавићи и расадници југословенске заједнице, с којима ће се прије или послје рачунати. Та је младост дубоко увјерена о крајњој потреби слоге и јединства међу Југословенима. Хрват Србину, Бугарин Словенцу пружа десницу у знак заједничке судбине, заједничкога рада. Код куће, на својој груди буди ти Бугарин, ти Србин, ти Словенац, а ја Хрват, али према вањском непријатељу бићемо Југословени. Код куће нека се сваки развија о себи као равноправна народност, а сви скупа будимо једна јака цјелина, која ће се моћи огледати са сваком најездом споља, која би се дрзнула запријетити нашој самосталности и опстанку. Неће много проћи а од таквога рада видјет ће се плодови. Видјет ћемо сваки свој народ слободан и задовољан, па ће нас и сами наши досадашњи непријатељи више поштовати, јер ко је јак, тај је и поштован. У слози Југословена нама је спас, а никако у наслањању на овога или онога лажнога пријатеља. —

„Мало руку, малена и снага, — једна сламка међу вихорове”

Вели славни црногорски владика Његош. То је ријечи добро схватила омладина и хрватска и српска, и бугарска и словеначка, па зато мислим, да сам добро рекао: Мала чета — голема корист.

Омладина је неколико дана живо расправљала о недаћама и неприликама свога народа изнашајући крај тога много лијепих мисли, како да им се стане на пут.

Лијепо је било погледати дворану пуну младих Хрвата, Срба, Бугара и Словенаца — сви се лијепо пазе и добро разумевају. Претсједником је био изабран брат Словенац. Хтедоше они показати, колико им је мио најмањи, најбеднији брат. Изабран је одбор, који ће се бринути, да ствар тако лијепо започета нигде не загне, а обрекоше састајати се сваке године: једноћ у Загребу, једноћ у Софији, онда у Љубљани и онда опет у Београду...

На концу омладинских скупштина и вијећања закључено је ово:

Српска, буџарска, хрватска и словеначка омладина сабрана на свом првом југословенском конгресу у Београду изјављује једнодушно да сматра рад око културног јединства Јужних Словена својим најпречим народним послом те позива све југословенске просветне институције, књижевнике и уметнике југословенских народа, да своје деловање поставе на широке и плодноне основе узајамности и јединства Јужних Словена.

Југословенско вече

„У позориште! На југословенски концерт!“ викало се по сокацима београдским.

Једва дођосмо до карте. Хвала Богу па макар је гласила за трећу галерију.

Народно позориште било је дупке пуно. Напунила га већином југословенска младост.

Одушевљења, свјежина, нада у будућност, што је зрцалила на лицима омладинаца, прешла је и на старију чељад.

И Краљ Петар са престолонаследником дошао је за времена к тој првој југословенској вечери. Читаво вече биле су све очи направљене краљевској ложи.

Гледао сам, како се је многа београдска красотица забављала са младим, окретним Хрватом, гледали су то и други, па је свима то било мило. Боже мој, до недавна држали једни друге за дивље, необуздане, а ево, како зборе и осјећају млада срца одмах на први поглед.

Сви смо се дивили: вјештачком гласовирању г-ђице Маре Черен, гуслању умјетника С. Стојановића и пјевању г-ђице Мире Девове и пљескали смо силно, бурно, али кад су се појавили на позорници млади хрватски пјевачи — њих око 15 — са својим црвен-капама, па запјевали вјештачки, младеначки, настаде бора пљескања као да се ломи читава кућа. И краљ је живо пљескао.

Мени су очи просузиле. Колико је времена требало, колико боја, колико искушења, док је ево, срећом, до тога дошло... И Словенци — њих 7 — красно су пјевали.

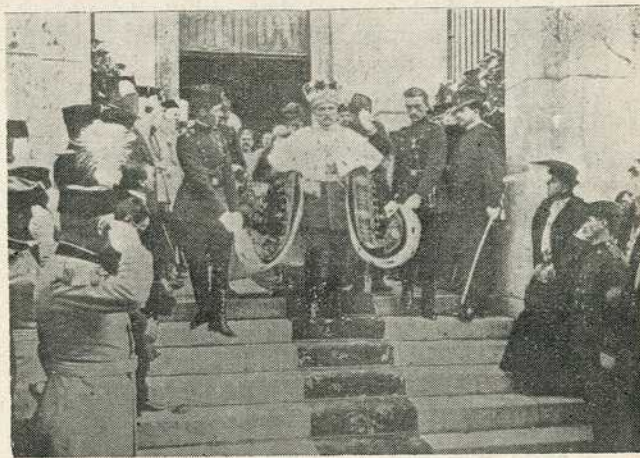
Свак је одлазио из позоришта ојачан, утјешен, а ја сам шапнуо својим пријатељима. Дао Бог то исто што прије дочекати у Загребу.

Крунисање Краља Петра

Прошло је 555 година како се ниједан српски владар не окуни краљевском круном. Душан Силни је био задњи крунисан. После је Душана поче лагано пропадати српска држава, док није дошла до потпуног расула. Под турским јармом стењало је јуначко српско племе све док се није подигао Карађорђе, дјед садашњег краља, да стресе дуговјеке ланце с народа свога. 1804 године ухватио Ђорђе у загрљај Туре, коме су стала пуцати ребра, а, ево, равно након сто година, унук његов враћа се славно у своју дједовину, да си окити умно чело круном саливеном из топа, који је за његова дједа мукло зујио проти Турцима.

Било је магловито јутро. Силан свијет је врвио Београдом и свако је настојао да уграби згодно мјесто, одакле ће видјети, чега није виђело ни најстарије чељаде у Србији: окруњена свога краља. Многе су куће биле накићене зеленилом, ћилимима и заставама. Најљепше су били искићени: Гранд Хотел, Управа фондова и Позориште.

У 8 сати пошао је краљ из Двора са сјајном пратњом у Саборну Цркву на крунисање. После 10 сати појави се краљ са круном на глави јашући бијела коња, на коме је била тамно плава аша, опточена златом и златним грбом у крају. Коња су водила два часника, а четири питомца Војне Академије придржавали су крајеве плашта.

Крунисање Краља Петра I 1904 године

Краљ је био обучен у свечану ђенералску одору. За краљем је јахао у малом размаку његов штоп, у коме су били: у средини престолонаследник Црне Горе Кнежевић Данило, њему с десне стране престолонаследник Ђорђе, а с лијеве краљевић Александар. Затим сви ађутанти и ордонанси краљеви, цијела свита црногорска у прекрасном одијелу.

За коњаницима су ишла свечана дворска кола. У једнима је сједила црногорска кнегиња Милица и принцеза Јелена, а у другима принц Павле.

Слиједила су многа кола возећи посланике разних држава у разним одорама са свом силом одличја по прсима.

Чудом сам се чудио, кад би каки замусани деранчић крај мене услужно запиштао: ово је конзул италијански, оно белгијски итд.

Свечани опход по Београду

Овај опход је имао претстављати три доба у српској држави: старо доба (за Цара Душана), доба устанка (за Карађорђа) и ново доба.

I. Прво доба за Немањића је било доба српске славе и силе

Ово је доба било претстављено овако:

1.) Најприје су се појавили вијесници:

а) Гласници (херолди) на коњу. Било их је шест — одјевени у старо дворско одијело. На грудима им био грб српски, а у руци заставе цара Душана (бијели орао на црвеном пољу).

б) четири гласника пјешака у одијелу Душанове тјелесне страже. И они имају на грудима српски грб, а у руци носе гласничке (херолдске) знакове.

ц) Фанфаре у старом одијелу византиског кроја, како се носило у то доба, окићене лавором објављују сакупљеном народу долазак владара.

д) Одред витезова — њих 20. Обучени су у одијело за борбу — једни са буздованима у руци, а други с копљима. Они су уједно царева тјелесна стража.

2.) Царска свита.

а) Српска властела у сјајној властелинској одори. Има их 15, а јашу пред царем на коњима гиздаво искићеним.

б) Цар Душан и син му Урош јашу на гиздавим, огњевитим хатовима. Узде коњима држе пажеви.

ц) Пажеви. Шест на броју.

д) Копљаници у витешком одијелу са копљима, на којима лепршају заставе свију покрајина подложних Душану.

II. Доба устанка

Србин се отима из четиристогодишњег зарљаја турског, а бодри га див из Тополе Карађорђе Петровић. — То је доба приказано овако:

а) Народни трубачи на коњима.

б) Заставник у богатом шумадиском одијелу. Развио је велику Карађорђеву заставу.

ц) Војводе из првог устанка. Највише се међу њима истиче Велики Вожд Карађорђе Петровић. Пред њим носи заставник бијело-зелену заставу. Спомињем овдје, да је готово сваки војвода био праћен својом заставом. Вриједно је поменути, да је пред Ненадовићима заставник носио црвено-бијело-плаву заставу. Крај Карађорђа најугледнији је Хајдук Вељко са својим бећарима.

У том дјелу поворке приказана је српска војска, како се је развијала од године 1808 и 1813 па до данас. Поворку, која је претстављала друго доба, завршавали су некадашњи добровољци, који су пружили доста знатну помоћ у ратовима за ослобођење и независност и показали се јунацима у бојевима на Дрини и Моравској долини. Сад су то већином ломни, сједоглави старци, које су сви са штовањем посматрали.

III. Ново доба

После многих ратова и крварења настаје у Србији мирно доба.

Србија се труди, да се ухвати у коло с другим просвећеним народима Европе. То су доба претстављала разна друштва као: научна удружења, пјевачке дружине, гимнастичка друштва, итд."

Са овим, новим добом, завршава се поворка, према причању нашег свештеника. Међутим, не завршава се опис његова боравка у Београду. Изгледа да је он својим очима, — оним очима нефизичким, које виде ствари које тек настају и које се рађају, — видео и једну визију четвртог доба. Поворка још није била завршена за њега, њему се свакако чинило да београдским улицама ступа још једна дугачка и бројна, лепо и богато искићена поворка. Поворка најновијег доба, поворка Јужних Словена окупљених под жезлом великог Краља кога су малочас крунисали.

Пукли су били нови видици пред очима скромног и сиромашног свештеника из Хрватске. Дошавши у Београд, он је вероватно осећао оно исто што осећа верник муслиман, када први пут у животу ступа после дугог и опасног марша пред црни камен у Меки. Зато ћемо га још неко време пратити у његовим импресијама и запажањима:

Краљ Петар I

„Бити у Риму, а не видјети папе, говорити о Београду ово и оно, а не споменути ништа о краљу српском заиста би било веома чудно.

Српскога краља Петра I прате исте онакве наде као и његовога храброг дједа. Још више! Сада дозријева мисао о југословенској заједници, па се читаво Јужно Словенство нада, да ће Краљ Петар најбоље моћи да послужи тој мисли. Он је учен човјек, познаје Словене као мало ко, јер је пропутовао готово све њихове крајеве. Од славне је лозе, велик је дио свога живота проживио у најслободнијој земљи на свијету, у Швицарској, па зна поштивати не само српску слободу, већ му је и до слободе свих осталих јужних Словена. Својим досадањим радом омилио је врло народу свом. Кад је дошао, да отвори изложбу слика, поздравио је одушевљену омладину, која му је весело клицала, овим рјечима: „Здра-

во, браћо!" Човјек је то већ у годинама (око шездесет), али како је доста крепак, има наде, да ће снјети још доста камења за градњу југословенскога дома.

Српска војска

Сваки од нас разумије понос брата Србијанца над својом војском, јер је народна, његова и јер сваки у њој од највиших генерала до задњег војника говори српски и вруће љуби груду своје српске домовине.

Часници су српски доиста красни људи и својом вештином а и својом су љубезношћу, углађеношћу и друштвеношћу далеко пред туђима, који као да су ограђени кинеским зидом од „дивила". У Београду ћеш наћи за истим столом министра војске, мајора, професора и столара и сви ће се забављати и сусретати пријазно и домаће.

Српско друштво

Ко проживи један дан у српском друштву, а онамо га је довело братско срце и чувство, тај ће се осјећати тако мило и пријатно, као да је код своје куће.

Мени је мио боравак у Загребу, гдје ромиња мила кајкавска рјеч, гдје човјек сретне много доброћудних лица, сву силу старих кореника, али вјерујте ми, да ми је Београд више омилио, јер сам и тамо нашао добрих душа у великом броју, а много ми је тога у Београду више прирасло срцу за чим бих у Загребу уздисао. Помињем само то, да је у Београду све српско, да из свакога кута српство вири, а не смије се заборавити ни то, са коликом се љубављу и одушевљењем гаји српска народна пјесма. Код нашега газда Стеве ми смо уживали, као у рају. Уз нас Вировце је готово увјек био наш мили земљак Коста Тодоровић, који нас је у велике задужио идући нам у свему на руку и пјевајући нам прекрасне српске пјесме-севдалинке; такође смо код газда Стеве имали угодно друштво српске браће из Пирота близу бугарске границе. Такође је у нашем друштву стално био парох из Јабуковца Казимировић, члан Народне Скупштине, а залазио је к нама и Славко Вукадиновић, кога сам већ прије споменуо, као и многи други пријатељи Срби.

Мили Боже, кад се сјетим оних вечери, оног одушевљења! И сад гледам оне цигане гуслаче, како на заповјед Славка Вукадиновића свирају „Лијепа наша домовина". И сад видим она млада братска лица, што су се у право разњежила, кад сам им пјевао:

„Ој Хрватска ој,
весело нам стој.
Ој, Хрватска ој,
Никог се не бој."

Па онда када се сјетим, како је наш драги Коста пјевао „севдалинке"! И данас ми

се тјелом шири угодно чувство, што га никако не могу описати. И ја сам видио хвала Богу неколикохвати божјега свјета, и ја сам чуо свакојаким лијепим пјесама, али што пријају мојој души те севдалинке, тога више нема.

Кад ја зачујем суморне, тужне звуке севдалинке, па да не знам ко дође и пререже ми жилу, ја онако занесен пустио бих, нека крв тече само да могу слушати гласове похватане на српској страни, а толико сродне срцу моје...

Ту се завршава овај кратак али одушевлен путопис данас већ покојног хрватског католичког свештеника Ивана Влашићка. Из њега јасно видимо како је снажан био утицај Београда, српства и оних историских момената на овог ходочасника. Они су зацело остали до краја живота дубоко усечени у његову душу. Они су свакако још више учврстили његову веру у Словенство.

Напомињем, да је поменути свештеник, који је на позив уредника „Хрватских новина", Перослава Љубића, пошао такође да присуствује свечаним данима крунисања Краља Петра I у Београду, о тим свечаностима написао у „Хрватским новинама" једну серију чланака и да је ово што овде износим, тек један краћи извод из његових чланака. Хрватски свештеник Иванко Влашићак, остао је сигурно још и данас у живој успомени и тадашњем професору теологије и претседнику „Душана Силног" г. Атанасију Поповићу, са којим се поч. Иванко Влашићак упознао и спријатељио код поч. Косте Тодоровића.

„Хрватске новине",* које су донеле овај путопис, излазиле су у оно време у Вирју, и оне су пуних 20 година, за време најстрашних режима, носиле у свом заглављу гесло: „Ако си добар Хрват, буди и добар Словен, јер Словенство је мати Хрватству".

Велимир Љубић

*) Приликом десетог Словенског новинарског конгреса, који је одржан 1911 године у Београду, Српско новинарско удружење издало је библиографију Југословенске штампе. На страни 192 поменуте библиографије југословенске штампе, стоји следеће о „Хрватским новинама": „Новине хрватске самостално демократско гласило. Излазе сваког четвртка. Издавач и уредник Перослав Љубић. Вирје 1893. (Год. 1893 почео је излазити у највећем селу Хрватске, у Вирју, лист „Подравац". Издавао га је Перослав Љубић, па је под тим именом излазио све до год. 1905., кад му је издавач променио име у „Хрватске новине", јер је лист налазио све више читалаца и преглатника не само у најближој околини, већ и по целој Хрватској, па је листу требало потпуно локално име заменити опћеницијим. У раздобљу од 1897—1903 претрпео је лист, а и уредник му, великих прогона са стране власти. Знали су му запленили цео слог и однети га из штампарије, па лист није могао дуже времена због тога изаћи. Данас се лист штампа у 1100 примерака и разашље и чита у свим странама света, где има Хрвата)."

Социјална политика данашње општинске управе

Г. СТЕВАН МИЛУТИНОВИЋ, градски већник и главни секретар Месног одбора Ј.Р.З., одржао је, на седници Градског већа од 16 септембра т. г., говор поводом доношења одлуке о повећању припадности општинским службеницима, у коме је приказао и све остале мере општинске управе за социјално збрињавање општинских службеника и њихових породица, као и београдске сиротиње.

Због изузетног значаја ових мера у данашњим приликама, доносимо у целости тај говор г. Милутиновића, у коме је језгровито истакао значај већ предузетих мера и наговестио нове мере у истом циљу.

Одлука Градског већа наше Општине да се општинским службеницима повећају припадности, појављује се у раду данашње општинске Управе као један моменат од велике важности; као такав, он привлачи пажњу свих, и признање заинтересованих, не само због себе, већ истовремено баца благородну светлост и на остале мере, и на остала дела људи под овим кровом. И онда, у рељефу те светлости, појављује се ова општинска управа са једним специјалним духом следбеника, који су умели да искористе искуство својих претходника. Тај дух је првенствено националан, ма колико његов први ефекат био социјалне природе.

Господо, савремена општина не почиње кад и савремена држава. Савремена држава почела је са поделом власти и детаљнијим одређивањем надлежности у њој. Тек доцније, много доцније почела је општина да се адаптира, али је комунална еволуција била много спорија од еволуције савремене државе, јер је општина углавном ишла према локалним традицијама.

Кад је наша партија била почаствована да добије београдску општинску управу и велики део већника, наши политички противници песимистички су очекивали почетак нашег рада (а т. зв. политички неутралци остали су, и овом приликом, скептици!) Међутим, Господо, све је то била илузија. Сва та очекивања (и једних и других) нису се испунила. Наш уважени Господин Претседник, и ако нема за собом дуже време, са пуно части све је то демантовао и већ до сада одговорио великим делом не само поверењу наших партијских пријатеља, него и најширих кругова Београђана. Господо, то није никакво сугестивно уверење, већ констатација чињеница у којој ни наш део није био мали.

Та чињеница је не само у све тешњој сарадњи престоничке општине, него и у другим свршеним и наговештеним подухватима, којима би се многи могли користити. То је социјална страна комуналне политике Београ-

да. Ми сви знамо да су поједини чланови овога дома широко схватили социјална питања савременог друштва и с правом га сматрали најважнијим. Чињеница стоји да је социјални проблем Београда почео да налази своје право решење тек од пре најкраћег времена, и то захваљујући Господину Претседнику и нашој странци. Зато ово и подвлачим и сматрам то нашим оправданим поносом!

Господо, најновија одлука Градског већа преставља са раније већ донетим одлукама најлепши пример, не само код нас, него и даље, како схваћамо дужност и мисију, ради које се налазимо у овом дому. Полазећи од те констатације, ја могу одмах смело рећи, да ће данашња општинска управа направити од београдске општине тип-пример савремене општине.

Господо, повећање припадности својих службеника Београдска општина је извршила спонтано: без икаквог притиска било административних прописа, било јавности, било својих службеника, а све то пре истека буџетске године! Заиста редак пример, ако не и једини у нашој комуналној историји. Такав гест, у оваквим временима само може да значи један прилог више на делу ојачања вере нашег човека у сопствену снагу, у сопственом друштву.

Несумњиви материјални ефекат од 21 милион динара дублиран је и психолошки. Овај други је, с обзиром на прилике, још важнији од првог; можда ће се наћи неко и рећи да и ово није довољно, али наш свет зна и разуму да све није могуће, па ма шта му разне пропаганде говориле, — нарочито данас.

Али, Господо, ово није ни прва ни последња мера сличног карактера. Треба ли да поменемо недавно донету одлуку којом смо решили социјално осигурање наших службеника. То осигурање већ је оцењено од социјалних стручњака, па и саме јавности. Данас су сви сагласни да је то најсавршеније осигурање у нашој земљи. Не само у упоређењу са само-

управним, него и са свима осталим осигурањима.

Даље, једна иста тако социјална мера, због које смо горди, то је стварање Апровизиционог фонда. Тај фонд обезбедиће престојничком грађанству, ма шта се десило, сигурну исхрану и сигуран огрев. Већ данас, благодарећи напорима нашег Господина Претседника, Општина располаже потребним количинама жита, потребним дрвима, потребним пекарама са капацитетом од 50.000 хлеба дневно. Шта то данас све значи, мислим да нема потребе нарочито подвлачити.

Али и поред ових мера, које диктују тренутци, у нашој Општини припремају се и друге мере: сталног карактера, мере органске природе, мере које улазе у природу њене комуналне политике.

То је пензионо осигурање породица општинских службеника. Самоуправна функција, то је јавна функција: са свима почастима и одговорношћу. Не може се дозволити да онај који исправно и дуго служи Општину не буде обезбеђен под старе дане са својом породицом, јер ју је задужио, Општину као институцију, као и целокупно београдско грађанство, а самим тим и цело наше друштво.

Исто тако у припреми је и у озбиљном проучавању Статут службеника. То је Закон који ће осигурати нашем особљу достојанство звања, достојанство напредовања, достојанство награде и достојанство положаја. Једном речју, за добре, вредне и способне службенике, лепо и праведно нормирана сталност. А то значи да ће бити омогућена утакмица у раду. Тако ће служба у Општини нашој, бити не привремена, не уточиште, него напротив ласкаво звање који ће многи прижељкивати и са пуно части обављати.

Најзад, Господо, чисто социјална мера као императив тренутка: ми знамо да је Београд град сиротиње; погледајмо статистику, отидимо изван Теразија, југословенски Београд је, као и свака престоница у свету, привлачио све оне који су веровали у бољи живот, који им рођена кућа није могла дати. Зато је његова физиономија тако шарена, — болна и интересантна.

Београд се мора старати о својим ситним грађанима без обзира на њихово порекло. У томе он се неће ослањати само на државу, већ и на приватну иницијативу. Потребно је да имућни грађани олакшају живот сиромашним. Јер да није било једних, не би било ни других. Само овако радећи и идући овим путем, успећемо да живот учинимо сношљивијим најсиромашнијем грађанству — у наступајућим данима зиме и беспослице.

Све ово напред речено намеће нам потребу за стварањем једног социјалног сервиса, у коме ће бити концентрисане све социјалне службе престонице.

По сазнању које имам, Господин Претседник је наредио и већ се у велико проучавају сва ова питања. Тако су већ готови планови за нове зимске кухиње, за добар број радничких станова, за социјални дом.

Све су ово, Господо, први кораци, али већ врло срећни. У минимуму времена, са минимумом могућности — учињено је оно на што се обично троше деценије.

Али, Господо, поред свих тих свршених, започетих или наговештених напора на усавршавању социјалне стране Престонице, Господин Претседник са Градским већем настоји да продуби и духовну страну Београда, дајући тако моралну садржину нашој комуналној политици. Јер ми не делимо гледиште да ће човек бити срећан онда кад постане аутомат. Не! Човек мора бити и остати пре свега човек. Па и Београђани. А то значи да у њему мора бити редовно потстицан духовни живот са свима својим елементима. Зато се Београдска општина све више и све чешће појављује као видни — ако не и највиднији — учесник у свима културним, привредним, спортским и другим манифестацијама: било својом непосредном помоћи, било непосредним интересовањем за народне и високе школе, стручне и професионалне заводе, позоришта. И све остале културно-уметничке манифестације носе у себи све дубље печат интересовања нашега Претседника и наше Општине.

Ми не верујемо у чуда, али верујемо у добру вољу и енергију свих оних који носе поверење меродавних и поверење Београђана. Зато наши напори иду све више у правцу стварања једне модерне престонице: сразмерне солидном укусу и нашим домаћим приликама. Само тако има се разумети свакодневно побољшање престојничког саобраћаја, хигијенских прилика, стања водовода — па и естетског изгледа ове историјске престонице, која се вековима огледа у тихим водама Саве и Дунава.

А сада да завршим, са дубоким уверењем да југословенски Београд мора и данас и сутра да предњачи у свему добром, корисном и племенитом, а нарочито данас, када државна политика наше странке срећно решава сва питања у земљи. Ја Вам благодарим, Господине Претседниче, у име својих пријатеља и своје лично на свему што сте до данас успешно урадили и успешно предузели за Београд и Београђане.

Бициклом девет дана друмовима око Србије

У доба реорганизације нашег спорта, када се води велика борба између српских и хрватских спортских вођа, српски спортски функционери постигли су један од својих највећих и најзначајнијих спортских успеха: организовали су досада највеће бицикличко такмичење одржано у Југославији — бицикличку трку око Србије.

Баш с обзиром на околности које владају у нашем спорту, веома је значајан подухват око организације овог такмичења. Показало се, наиме, да и изван Бановине Хрватске има врло способних спортских функционера, има вредних и талентованих спортиста — такмичара, да је могуће организовати са завидним успехом и најтежа спортска такмичења, као што је, рецимо, једна дуга, кружна, етапна бицикличка трка.

А баш те одлике Хрвати нам оспоравају читаве две деценије, позивајући се на своје дугогодишње искуство, на свој плодан рад; зајимљајући на томе своје право да реорганизују наш спорт онако како они мисле да је најбоље, не заборављајући при томе да штите искључиво своје интересе.

Дела су демантовала сва тврђења из главног града Хрватске. За кратко време учињено је за бициклички спорт у крајевима изван Бановине Хрватске више него за двадесет година! Круна свега свакако је трка око Србије, такмичење какво још није одржано у Југославији.

* * *

Хрвати у последње време почињу да се служе средствима која ни мало не одговарају исправним спортистима. Они нису исправно схватили борбу око реорганизације нашег спорта и сматрају да им је дозвољено да се служе свим средствима, макар била и рушилачка!

Пошто су српски спортски савези одбили да се изврши реорганизација по упутствима која су сугерисана из Загреба, а нарочито што су одбили да пристану да територија српских савеза обухвата предатну Србију и Црну Гору, загребачки спортски функционери покушали су да путем спортске власти помогну свој циљ. Грчевито се хватајући за чињеницу да су загребачки савези чланови међународних федерација, загребачки спортски функционери ометају приређивање међународних спортских такмичења изван Бановине Хрватске и гостовање страних спортиста у тим крајевима. И-

ако загребачки савези уствари правно не постоје, јер нису признати од Министарства за физичко васпитање народа нити су основани по одредбама које је ово Министарство прописало, они, искоришћавајући данашњу ситуацију, још увек формално репрезентују наш спорт пред иностранством и труде се да руше оно што се гради у спорту изван Бановине Хрватске, надајући се да ће на тај начин приволети српске савезе да се покоре њиховим захтевима.

Овакав рад уствари не штети само интересе српског спорта. Он наноси велике штете и хрватском спорту. Забране, тако честе у последње време, хрватским спортистима да учествују на такмичењима изван Бановине Хрватске, онемогућују хрватским спортистима правилан развој. Нису сви спортисти професионалци. То су, у главном, код нас фудбалери и један део боксера, али су остали, — као бициклисти, тениски играчи (сем неколико изузетака), боксери (највећи део) и други — чисти аматери, којима је највећа награда учествовање на већим такмичењима. Зато они тренирају, зато се лишавају многих задовољстава, зато раде и вежбају. Ускратити им то задовољство, ту награду, значи онемогућавати им правилан развој и убијати им вољу да се баве својим омиљеним спортом.

Забране су погодиле боксере, тениске играче и бицикliste. Ове последње, свакако, највише. Онемогућено им је да се такмиче на највећој бицикличкој трци која је досада приређена у Југославији и да испоље своју вредност и свој таленат. То је највећа неправда која је могла да им се учини.

* * *

Сва настојања хрватских спортских вођа да умање иницијативу српских спортских вођа, да онемогуће организацију такмичења, другим речима да спутавају развој спорта у крајевима изван Бановине Хрватске, нису успеле. Спорт изван Бановине Хрватске цвета ове године боље него икада досада и доноси драгоцене плодове. Сарадња између словеначких и српских спортиста донела је много успеха. Организовано је низ веома успешних тениских турнира и бокс мечева и организована је са успехом, који је превазишао сва очекивања, дневна трка око Србије.

Српски спортски савези испољили су и овога пута много воље за мирно решење спор-

них читања, показали су да је њихов рад несебичан и да тежи општим интересима и зато су на своја такмичења позвали и хрватске спортисте. Желело се да се и хрватским спортистима омогући да правилно вежбају и развијају се, тим пре што су ове године у Хрватској Бановини спортска такмичења прилично занемарена, јер спортски функционери троше највише времена на решавање спорних проблема.

Овако исправно гледиште није наишло на разумевање на другој страни. Штета, јер овај пут није онај прави и не води искреном споразуму у спорту, за којим, свакако, жуде и једни и други.

* * *

Дакле, и поред свих тешкоћа бициклическа трка око Србије организована је да не може боље бити, с обзиром на краткоћу времена и остале проблеме који су неочекивано искрсавали.

Трку је организовала, као што је познато, Београдска штампа у сарадњи са Радио станицом, под надзором Српског бициклическог савеза, кога је претстављао радни одбор.

Организатори су наишли на изванредну предусретљивост свих надлежних власти. Министарство војске и морнарице, Министарство за физичко васпитање и Београдска општина учинили су много за организацију ове трке и омогућили њено потпуно извођење. Овако потпомогнути, и материјално и морално, организатори су били у стању да обаве један заиста гигантски посао.

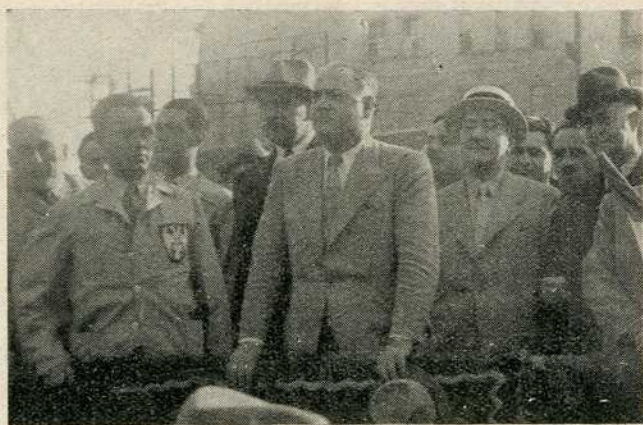
Успех бициклическе трке око Србије потпун је. Такмичари су одушевљено примљени у свим крајевима кроз које су пролазили, свуда им је приређен сјајан дочек, у сваком месту, без обзира да ли је то био велики град или село, појава бициклиста изазивала је велико интересовање. Пропаганда за бициклизам, неоспорно један од најкориснијих спортова, постигла је на тај начин свој потпун циљ.

* * *

У четвртак, 29 августа, у рано јутро, Теразије су имале необичан изглед. Око почасне трибине, коју је подигла Београдска општина, окупила се маса света. Цео простор имао је свечан изглед. Сав саобраћај био је обустављен.

Тачно у 7 часова, када је око 5.000 људи очекивало полазак возача, довезао се својим аутомобилом председник Београдске општине г. Јеврем Томић, са Министром саобраћаја г. Николом Бешлићем.

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић одржао је врло леп говор поводом организације ове велике трке. Он је, пре свега, срдечно поздравио бициклисте који су поласили на тежак и напоран пут, а затим је подвукао да ова манифестација несумњиво потвр-

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић са трибине на Теразијама поздравља такмичаре

ђује виталну снагу наше омладине, која се не устручава да пође на овако далек и тегобан пут, а која се неће устручавати да се прими и много тежих задатака. Сем тога, г. Јеврем Томић истакао је сву корист коју може имати држава и народна одбрана од бициклическог спорта, а на крају је пожељео такмичарима срећан пут и успех у такмичењу.

Чим је г. Томић завршио свој говор, министар г. Бешлић дао је знак за полазак такмичара.

Тако је отпочела ова велика трка...

* * *

Прву етапу Београд—Зворник, са полуэтапом у Шапцу, добио је Загребчанин Драгољуб Давидовић. То је била етапа Министра за физичко васпитање народа.

После узбудљиве борбе једна група такмичара ушла је у Шабац. Давидовић је у финишу стигао први, испред Павловића и Вељковића. Велика маса света одушевљено је поздравила први успех такмичара.

Занимљиво је да је Драгољуб Давидовић, победник прве етапе, Србин. Мајка му је Шапчанка, а отац Неготинац. Он се родио у Загребу и тамо је настањен са родитељима.

— Трудио сам се свим силама да стигнем први у Шабац, — изјавио је Давидовић одмах по доласку, — јер знам да ће мој успех причинити велику радост мојој мајци.

Давидовић је први стигао и у Зворник и тако освојио прву етапу и добио награду Министра за физичко васпитање народа. Други је Вељковић, а трећи Дрљачић.

Пролазећи кроз мачванска села и варошице бициклисти су били одушевљено дочекани од масе сељака и мештана. Нарочито је у овим крајевима популаран Дрљачић, коме су свуда приређиване овације.

Прву етапу, која износи 161 км., добио је Давидовић, прешавши стазу за 6 часова 2 минута и 22 секунде. Раде Вељковић и Дрљачић постигли су исто време.

Полазак такмичара са Теразија

* * *

Друга етапа Зворник—Сарајево била је још узбудљивија. Најинтересантнији део трке одвијао се на низбрдици испред Сарајева. Давидовић, Дрљачић и Петернел јурили су као вихор. Сва тројица су се спуштала Романијом вртоглавом брзином. Свој тројици догађале су се разне неприлике. Дрљачић је, међутим, био најсрећнији и први је стигао на циљ.

Бициклисти су били веома изненађени дочеком у Сарајеву. Улице су биле препуне. Свет је бацао цвеће на такмичаре и поздрављао их усклицима и махањем руку. Око 25.000 људи дочекало је „Дивове друмова” у Сарајеву.

Дрљачић је прешао у другој етапи 148 км. за 5 часова, 48 минута и 6 секунди. Други је Давидовић 5:49,13, трећи Гартнер 5:50,48.

Трећа етапа донела је такмичарима многе тешкоће и морала је бити прекинута у Ужицу. Етапа Сарајево—Чачак, свакако је најтежа на целој трци. И најдужа је, јер износи 259 км. Стаза пролази кроз брдовите крајеве пуне успона са серпентинама и стрмих силазака.

Уз велике напоре бициклисти су успели да савладају тежак успон уз Романију. Серпентине су се стално ређале. Често пута бициклисти су силазили са точка и гурали га тешким друмом. Често су се догађали и дефекти. Неки возачи су и падали услед клизавог терена.

Киша је падала и било је веома хладно. Због свих ових недаћа такмичаре је ухватио мрак на 30 км. пред Ужице. На Шаргану бицикliste је захватила права олуја и они су морали да се боре са кишом, снегом, ветром и хладноћом. Руке су се скоро ледиле. Тешко је било држати управљач и борити се са природним недаћама. Отуда су се бициклисти спуштали низ Шарган возећи брзином од свега 20 км. на сат. У том се појавила још једна тешкоћа. Возачи нису имали осветљење, а мрак је био густ и непрозиран. Аутомобили са судијама били су принуђени да осветљавају својим фаровима бицикlistима пут. Тек око 8 часова први такмичари ушли су у Ужице, где их је чекала маса света. Људи су стајали неколико часова по правом пљуску, дрхтећи од зиме, очекујући бицикliste, који су се, у исто време, борили на Шаргану са олујом.

Трка је, дакле, прекинута у Ужицу и настављена је сутрадан. Око 10.000 људи дочекало је бицикliste у Чачку. Ову, трећу етапу, добио је Словенац Петернел.

* * *

Врло интересантна била је четврта етапа. Стаза се провлачила кроз Овчарску Клисуру уз Ибар, поред Жиче, Студенице, Копаоника, Рашке — све до Косовске Митровице.

Из Чачка је пошло 23 такмичара, колико их је још остало. Остали су одустали због разних незгода.

WWW.NILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Такмичари пролазе кроз Ибарску клисуру

Највише незгода бициклисти су имали баш у овој етапи и то највише на друму испред Косовске Митровице (око 50 км.). Шодер на том делу пута није био добро набијен, па су сваки час пуцале гуме и дешавали се дефекти.

Етапа Чачак—Косовска Митровица износи 169 км. Целу стазу такмичари су прошли без прекида. Први је стигао у Косовску Митровицу Словенац Петернел за седам часова, 19 минута и 58 секунди. Други је Сава Павловић, а трећи Подмилшћак. Око 5.000 људи дочекало је бициклисте у Косовској Митровици.

Пета етапа била је етапа „Политике“, Косовска Митровица—Скопље, у укупној дужини од 136 км. Друм пролази кроз Косово и у-

главном је добар. Време је било лепо, али веома топло, тако да су такмичари доста трпели од жеђи.

Око 20.000 људи дочекало је бициклисте у Скопљу. Први је стигао Покупец, за 4 сата, 21 минут и 32 секунде. Други је Петернел, а трећи Андрејевић.

* * *

Награду претседника владе г. Драгише Цветковића, која је припала победнику шесте етапе Скопље—Ниш, добио је Словенац Петернел. Он је прешао 195 км. за 8 часова, 45 минута и 13 секунди. Други је Војинов, а трећи Давидовић.

Велико изненађење очекивало је бициклисте у Врању. Око 10.000 људи дочекало је такмичаре и приредило им бурне овације. Иначе, дуж друма, за цело време трке, били су поређани дуги редови ђака и грађанства, који су бацали цвеће на такмичаре и срдечно их поздравили.

Одушевљен дочек приређен је и у Лесковцу, где је било око 10.000 људи, који су чекали стрпљиво пуна два сата на долазак бициклиста.

Ниш је изгледао необично свечано, осветљен разнобојним сијалицама, украшен заставама. Рачуна се да је дочеку присуствовало око 25.000 душа.

Осми дан бицикличке трке око Србије био је посвећен седмој етапи Ниш—Крагујевац, која је дугачка 142 км. Ово је етапа „Времена“.

Покупец прелази Душанов мост у Скопљу

Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Војислав Петровић честита победу Словенцу Јанезу Петернелу и предаје му, у име Њ. В. Краља, златан пехар.

И у овој етапи понављале су се сцене и доживљаји из ранијих дана. Маса света дочекивала је такмичаре дуж друма и засипала их цвећем. На брду код Алексинца ученици гимназије исписали су преко друма цвећем „Напред Вељковићу!“ Нешто даље словима од цвећа било је исписано „Живео Покупец!“

Ражањ, Параћин и Ђуприја такмичили су се у што срдачнијем дочеку. Тако је било све до Крагујевца, где се скупило око 20.000 грађана. Улице су биле искићене државним заставама, грбовима, цвећем и зеленилом, као приликом какве велике народне свечаности.

Три Србина стигла су прва на циљ у Крагујевцу. Сава Павловић, бициклиста који је имао највише незгода и који је после Косовске Митровице хтео да одустане због тежих повреда, на опште изненађење добио је ову етапу. Други је стигао Ђорђе Дрљачић, а трећи Борис Војинов. Успех тројице српских возача толико је одушевио Крагујевчане да су понели победнике на рукама.

* * *

Последња етапа Крагујевац—Београд (122 км.) била је и најузбудљивија. Од 29 младих људи, колико је стартовало пре девет дана, у Београд је стигло 20. Остали су одустали.

Од Крагујевца до Београда возња је трајала 4 сата, 19 минута и 40 секунди. Такмичари су возили доста спорим темпом, већ заморени напорном трком. Сви такмичари возили су у групи и због тога је трка била веома узбудљива, праћена масом сељака који су излазили на друм и поздрављали бициклисте.

Тек од Раље отпочела је права борба за победу. Од Авале настао је први финиш. Возило се 60 км. на сат. Медић је водио трку, праћен од Давидовића, Петернела, Гартнера, Покупеца, Павловића и других асова.

Преко Леди Каудри улице, такмичари су и-

зишли на Булевар Кнеза Александра и најзад ушли у групи на стадион БСК-а.

Још увек је водио Медић. Њему се, међутим, пред самим циљем догодио велики маљер. Када је ушао на игралиште БСК-а и хтео да пређе на лакоатлетску стазу, спао му је ланац и морао је да застане. У том моменту прешао га је Давидовић, који је и добио последњу етапу. Око 10.000 Београђана скупило се на стадиону БСК-а и одушевљено поздравило храбре и издржљиве бициклисте.

Последњу етапу добио је Давидовић за 4:19,40. Други је Покупец, трећи Дрљачић. Интересантно је да 18 такмичара имају исто време.

* * *

После завршене трке такмичари су се постројили пред главном трибином. Пуковник г. Петровић, изасланик Њ. В. Краља, честитао је победу Словенцу Јанезу Петернелу и предао му златан пехар, дар Њ. В. Краља победнику у укупном пласману. Том приликом такмичаре су поздравили срдачним говорима Министар за физичко васпитање народа и Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић.

Тако је завршено ово највеће спортско такмичење које је досада приређено у Југославији. Постигнут је велики морални успех нашег спорта. Испољене су изванредне организаторске способности наших спортских функционера и неодрљива гостопримљивост нашега народа.

Словенски бициклисти, који су, и поред забране загребачког савеза, узели учешћа у овој трци, најодушевљенији су, не само због тога што су однели многе скупocene награ-

Предаја прве награде победнику г. Петернелу на банкету у градском ресторану на Калемегдану (У средини седи г. Пантић, министар за физичко васпитање народа)

де, већ и зато што су били искрено дирнути симпатијама с којима су примљани на сваком кораку.

* * *

Општи пласман такмичара у трци око Србије:

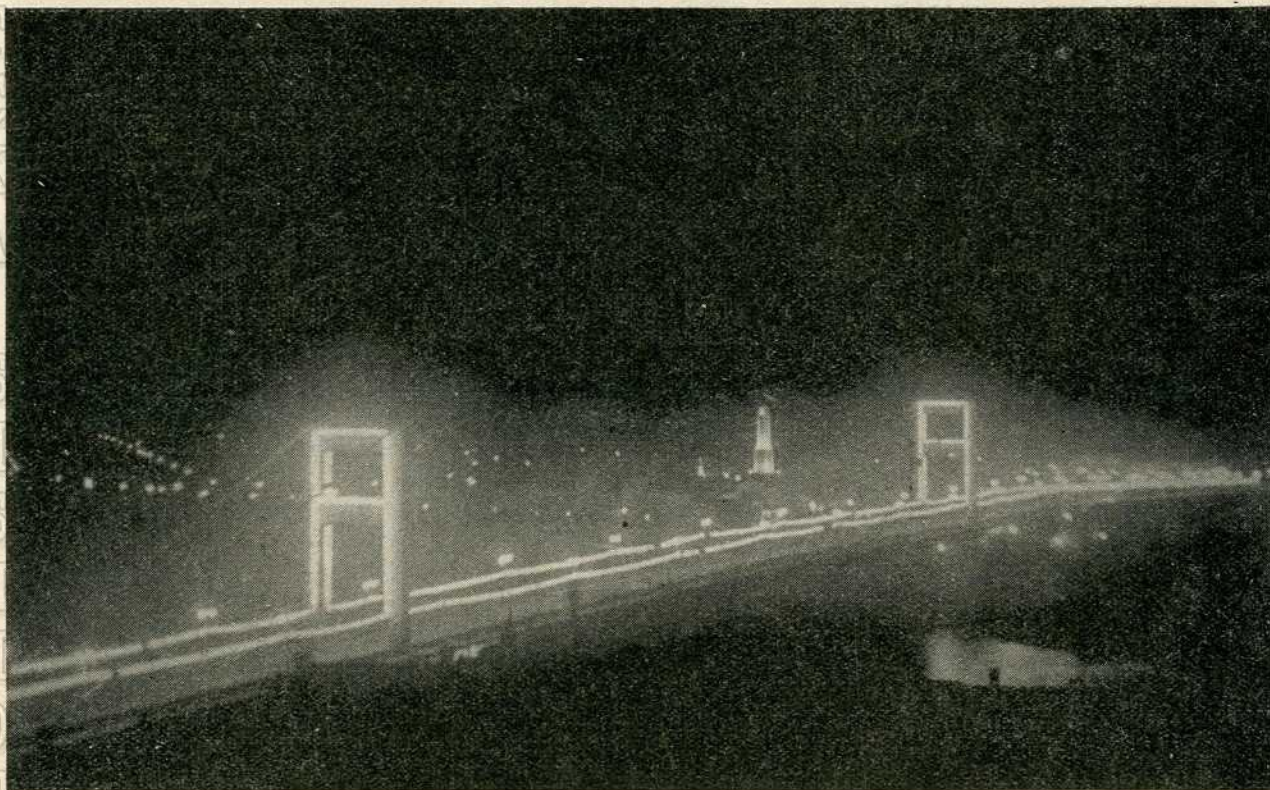
- 1) Јанез Петернел (Хермес — Љубљана) 53:19:35
- 2) Франц Гартнер (Љубљаница—Љубљана) 53:30:42
- 3) Драгољуб Давидовић (Соко — Загреб) 53:56:38
- 4) Рада Велковић (Југославија—Београд) 54:03:27
- 5) Франц Подмишћак (Јединство—Љубљана) 54:04:17
- 6) Ђорђе Дрљачић (Авала — Београд) 54:22:51

- 7) Иван Ујчић (Југославија — Београд) 54:30:20
- 8) Ђорђе Петров (Нак — Нови Сад) 54:31:43
- 9) Борис Војинов (Југославија — Београд) 54:59:05
- 10) Армандо Голоб (Јединство—Љубљана) 55:33:59

Победници у етапама:

- I Давидовић
- II Дрљачић
- III Петернел
- IV Петернел
- V Покупец
- VI Петернел
- VII Сава Павловић
- VIII Давидовић

Љубомир Вукадиновић

Мост Краља Александра I за време рођендана Њ. В. Краља Петра, ноћу

„Црни хангар“

Поручник Мића ми је причао своје доживљаје из „црног хангара“.*)

— „Учесташе некакве несреће на нашем аеродрому тога лета... У мутној су ми успомени ти дани! Не прође ни цела недеља а само се пронесе глас: пао!... Пао потпоручник Гавриловић и каплар Мусић, пао поднаредник Јекић, пао... Пали, не баш сасвим, али слупали се, скрхали, пренели смо их из поломњених авиона у болничка кола а авион у „црни хангар“. Неколико од њих били су примери језиви и уједно потресни: колико је снаге и срца било у људи: поручник Марковић истрча из упаљеног авиона, одело му гори, кожа са руку остала на усијаном митраљеском носачу како се био ухватио да искочи, а он — јунак — трчи, обневидео, и виче: „Живела авиација!... Не дамо се“...

Као Прометеј... Ја ту слику дуго носих у себи. И још неколико, и још неколико...

Једном, у ноћи, био сам дежурни аеродромски, и млака топлина ваздуха извуче ме из собе. Упутих се по летелишту. Све беше притисла тама, и чуо се само бат мојих корака. Иначе, ту, где преко дана трешти од узлетања — све мирно и мртво... Саме ме ноге донесоше пред њега и ја се зауставих — „Црни хангар“. Ви већ знате шта је то? И то је хангар, али из њега више не полећу.

Нешто ме примора да уђем унутра. Ступих, побожно, као у цркву, од страха да не „нарушим вечни покој палих чета“... али не то, није ту било људи, већ да у име њих не оскрнавим успомену и не узбудим оне који су са мојим друговима некад тако јездили небом. Да не нарушим светињу заслуженог сна тих палих цинова... Нешто ме запахну у хладној металној унутрашњости. Мир. Средина хангара је празна; уза зидове леже рпе гвожђурије, у полу-тами су безобличне; а изблиза се тек разазнаје да су то бивши аероплани.

Почеше ме привлачити, несхватљивом снагом, њихова разбијена тела. Нисам се могао отети, вукло ме нешто к њима и ја почех да их разгледам.

Шта је било даље са мном једва се сећам... Чим се приближих — олушине као да почеше да се мичу; поједини делови оживљавају... поче шапат, договарање. И ја — као

у бунилу — узех да ослушкујем њихове тужне и славне историје...

— „На мени је летео наредник Крижан“, — мумлала је прва олушина — „а правили смо оштар вираж па смо изгубили брзину и почели падати к земљи... Он је све чинио да се извучемо, али је земља била близу. Пад је био јак, отишли су точкови, крила, мотор и труп. Све се забило у земљу. Господар није стигао ни да јаукне... Ја сам остатак крила, седиште и реп“...

— „На мени је летео чувени потпоручник Лојзек“ — шапутао је један Девоатин — „изводили смо акробације пред публиком. Маса нас је одоздо гледала и уживала, а ми смо их једва и запажали. Правили смо „ври“ и мој Лојзек је хтео да идемо што ниже па да се исправимо над самом земљом, да људи што узбуђеније посматрају. Учинили смо тако три пута. Доле су престајали да дишу. Код четвртог „врија“ који смо изводили над реком дошли смо до саме воде и Лојзек је почео да исправља над таласима. Маса је претрнула и затворила очи, али је и за нас било касно: улетели смо у Дунав, чак до муља и остали тамо... Извадили су нас после два дана, десет километара низводно од места пада“...

— „Ја сам са своја два господара летео ноћу“ — причао је трећи — „а хватали су нас рефлектори у своје снопове. Избегавали смо их и играли се неко време са њима по мрачноме небу. Онда су нас почели прогањати... и кад нам ништа нису могли, сложили су се њих неколико и обухватили нас снажним снопом са свих страна. Нисмо могли избећи. Пилот је ослепео... Тад је настала наша трагедија по звезданом небу. Он је слеп, са боловима, покушавао на све могуће начине да дођемо живи на земљу, читава два сата очајно дуга и страшна падали смо и пели се понова, борили се, а они одоздо мислили да ми још терамо шалу. Мој слепи господар је јаукао... Најзад смо почели да падамо. Осветљавали су нас и кад смо падали, све до земље, мислећи да нам чине добро... Ударили смо без очију, у једну њиву са непокошеном пшеницом — и ево шта је остало: седиште, неколико ребара и реп“...

— „Мој се господар онесвестио од силних акробација, једног лепог мајског јутра и почели смо падати великом брзином доле. Око нас је било пуно сунца. Он је био пао на команде и тако ме притискивао доле... То је било

*) Црни хангар је одељење где се чувају пали авиони.

после двадесетог „лупинга“. Сјурили смо се за тили час и забили се метар и по у ораницу тек изниклог кукуруза, тако да нико није могао сазнати зашто смо тако стрмоглаво грабили к земљи, јер мој господар је ту своју тајну понео са собом у гроб... Дуго га нису могли препознати, толико је чврсто био пригрлио команде и са њима се у паду спојио заувек”...

Рушевине су причале. Застајкивао сам код сваке и покушавао да продрем у мисли, у последње тренутке оних који су са њима падали. Ликови су ми искали пред очима. Све сам их знао: насмејани, бујни, неодољиви... а последњи минути?...

„Црни хангар“ се ретко отварао; само да прими понеког новог, и ретко — неки од преживелих навраћао је тамо тајно, кад га нико не види, — да обиђе свога „друга“. Јер тај друг му је својим широким крилима, заклонивши га њима, спасао живот. Они су долазили и нежно их додиривали руком. Па на прстима опет напуштали овај храм.

Пошао сам даље. У једном крају, осамљене, лежале су две олупине спојених крила; личило је да су одбачене, презрене од осталих. И баш стога су оне биле шћућурене, још више згрчене, испреплетаних удова. Биле су неме као два гроба, као загрљај двеју сестрица чврсто спојених у некој самртној опасности. И тако су пошле у смрт... Ја се дуже задржах код те гомилице. Посматрао сам и дошао ми чудан тај сплет крила, делићима збијених једни у друге, грчевито као канџе, или прстићи нејаке деце; тако чврсто су били сљубљени да их ни после пада нису могли раздвојити већ су их тако оставили.

Онда су се оне под мојим погледом мало ослободиле, одмекшале и почеле шапутати:

— „Ми смо група од три авиона, на нама су летели Јенчић, Петровић и Бисић... Изводили смо ваздушну борбу, па смо нас два били нападнути, и, тако смо летели близу у групи — да се одбранимо од напада — да су они доле затварали очи... Наши господари су расли, радосни што им нападач ништа не може. — Но вођа је хтео да при једном нападу изврши нагао окрет и изненади нападача — тако нагао да смо се и сударили. О, што је био судар! Наши господари су само стигли да се погледају. Спојили смо се крилима чврсто, нераздвајно, онако како смо и летели и — ала је тада био дан и сунце!... и онда смо тако слењени падали све до земље. Јенчић и Петровић су пали смрскани, измешани са нашим рушевинама”...

Дуго нисам могао одвојити погледа од њих. Две сестрице!... Стресао сам се и пошао даље.

— „Ја сам „авија“ наредника Калшека! Баш на сам дан Светога Илије, на дан наше славе, ми смо пред публиком изводили акробације. Како су нас посматрали, Боже! то се

није дисало... А ми смо из највећих висина падали к земљи, над главама публике, па у последњем моменту, кад су држали — пропадо смо, извлачили смо „лупинг“ и бежали. Онда смо им изнад главе учинили „поздрав“. И Калшек и ја подрхтавали смо од радости, цептили од гордости и моћи — ко је био од нас силнији? Звук нам се орио Бежаниском Косом... Док у једном лудом „пикежу“ са висине нисмо дошли до изнад самог брда, да их заварамо као да ћемо ударити, и, баш кад је био врхунац и за нас и за њих, ми да се исправимо — али нас земља стиже. Само се диже дим, прашина, расу мирис бензина и чу удар и лом... Ми се смрскасмо ударом, поломисмо крила. Калшек се још осмехивао... А и сунце је било зашло за облак одмах после нашег пада”...

— „Ја? Ја сам „бреге“ потпоручника Динића „Брице“ и поручника Шаце Анђелића. Били смо се намерили на пут, тако око пет сати по подне, за Белу Цркву. Таман сунце ка западу, кад је требало да ми кренемо ка истоку... Мој потпоручник је целог дана певушио оно песмицу:

„кад ми пишеш мила мати, о свему ми пиши... само о њој”...

а за њим је полако цедио кроз зубе речи и поручник Шаца. Али како је Динић певао: о сећајно, сав се предавао речима; из дубине душе! Као да некога дозива... Они су пре поласка седели под хладњаком. Субота поподне, аеродром пуст, још жега — седели и певушили. Динић је био час нагло весео, час сетан и стално ударао Шацу руком по рамену.

И у таквом расположењу дођоше и до мене. Уседоше, увезаше се и кренусмо. — Тек смо се одлепили од земље, полетесмо од хангара ка западу — а он је био сав у сјају — кад Динић раздраган нечим направи над самом земљом оштар „вираж“, најопаснији „старт-вираж“ и... о, несреће! требало је још само метар висине, па да се спасемо земље. Али стиже, стиже она... Закачисмо крилом, преврнусмо се, угрувасмо се пуном снагом, тек три метра преко ивице аеродрома... Заћутасмо. А чини ми се да је потпоручник Динић певао све док нисмо пали. Летели смо, а он је певао. Онда је песма заједно са елисом замрла, нису се више чуле речи. Само је поручник Анђелић, кад су га извукли из рушевина (био још жив), једном свега дубоко уздахнуо, па му спалснуде груди. Потпоручник „Брица“, мој храбри господар, био је још отворених уста...”

Још нисам прешао ни трећи део, а већ сам хтео да станем. Уморих се. Бацим поглед на остале — каквих све није било? Некима само поломљена крила, некима у паду смрскана глава, а неки су били спљоштени као лепиња; неки који су горели, видео им се само костур, хрптењача, као остатак... Многима се једва знало да је то био авион широких — поносних крила. Али се изненадих: скоро на свакоме

је био, -- сем оних који су сагорели -- сачуван реп. Он је победоносно стрчао са тробојницом.

Прескочим неколико и одем у други угао. Један „Гурду” (ловац) лежао је мрк и натмурен, са крвавом елисом и смрвљеним трупом. Чак му је и реп био преполовљен. Пришао сам му и загледао га са свију страна. И онако рањен, скрхан, изгледао ми је као да је још жив и гледа ме мрким погледом, као да би хтео све да одбије од себе. Јер нико му, ваљда, није био достојан после његовог господара...

— „Ја сам са поднаредником Љумовићем изводио акробације. Било је рано, висине још у сутону, тек се сунце помаљало као румен котур који смо само ми одозго видели. Под нама су још сви спавали. Са поља се дизала измаглица... Љумовић се опијао висинама. Тога јутра све је у њему кликтало. Осетио сам то по његовој руци како је подрхтавала. И почесмо превртање. „Лупинг” за „лупингом”. Небо се орило, стихије одјекивале. Птице плашљиво бежале... Високо смо били већ. Умори смо се. Али њему не би доста. О! Он је био као опијен. Разиграо се, заборавио се, окрилатио, срце му набрекло -- да пукне. То јутро је било његово... Па почесмо опет. — Ни с ким још нисам тако летео! Нико нам није био раван. Љумовић је ширио груди, затварао очи и упућивао ме све на нове и нове скокове. Преврну смо се тада на леђа, свод нам искочи у свој огромности, а земља оста у дубодolini. Али у том моменту Љумовићу пуче веза којом се био привезао за мене и -- он испале -- одвоји се од мене. Па полете нагло у амбис, а ја остадох сам... Шта ће бити? Он пада, ја падам, пропад за обојицу. Мој најхрабрији пилот скупио се био у клупче и падао бедно, згрчено. Јер крила су му била отпала. Сетио сам се тог момента старог Икара коме их је сунце спржило што му се био много приближио. Тако и мој Љумовић... Ја налетих на њега. Он само заклони рукама очи и скупи се још више. Елисом ја му отсекох ногу. Па онда га оставих, ја на једну он на другу страну, али смо падали доле сада нас троје: ја, Љумовић и нога... Какав је то био метеорски пад! Мајка земља нас је кажњавала што смо је били напустили тако високо... Љумовић отвори падобран и спусти се на земљу; нога паде близу њега, а ја се смрсках у ораницу и крвава елиса се преби напола...

Ето, мртав сам... мртав, никада више у висине! А ни њега, знам, нема више. — Нико се тако није заносио небом као он, Љумовић, мој најхрабрији пилот-ловац...”

Поздравио сам немо овога цина са преполовљеном, крвавом елисом.

И таман сам хтео да изађем, али ме задржа још један глас:

— „Ја сам поручника Никољачића!”

Загледах у олупину која је имала само остатке, који су се могли скупити у голе шаке.

Скоро само прах. Пред очи ми изађе слика: младић, плавих занесених очију, дугих трепавица; висок. Одлучан и сигуран у себе са неком мишљу за којом упорно следи... Сетих га се даље: у моментима је нежан, осећајан, сав лирски надахнут -- то је онда када је писао своје песме и новеле. Причао ми је да је одлазио често у парк и завлачио главу у лиснато грање. Опијало га пролеће и снови које није могао да изрази. Дуго је остајао загледан у плаветнило неба, пратећи своје мисли... а оне су се тад формирале. Вијугале се његовом крви, срцем, душом, уобличавале се и он их је пуштао да клијају. Кад би осећао да су се исклесале довољно онда се журно упућивао кући (а становао је уз Парк) и лађао се пера. — Писао би дуго. Онако на предах, из самог срца. Оживљавао је оно што је осећао, преносио из себе, претакао на хартију, каменио своје нематеријалне, небитне мозаике... И ноћ се спуштала; а он онда излазио из своје собице, мати му на прстима доносила вечеру и остављала у претсобљу, вечерао би и излазио понова у Парк. Опет за мислима... Пред очи му излазила књига, слике се ређале, он јој се уносио у наслов „Ми, шеста екипа”... Дуго, пред спавање, држао би је у рукама. Испуњавало га је миље стварања, поглед би му омекшавао, почињао би да сањари: како ће књига ићи из руке у руку и нагонити сузе. А и њему би се оне појавиле међ трепавицама од надања, од среће, док се прикрадао сан...

Ујутру, прво сунце, прво буђење. Изнад његове куће већ лете, хуји живот ван земље. Његови ученици-пилоти. Прво што би било то је да их загледа кроз прозор и поздрави руком. Онда се плуска радосно и таре пешкиром. Брза облачењем. Хитро испија доручак и већ је напољу. Јутарња свежина га заспе и он дубоко грудима уздахне. Па што брже ка аутомобилској станици... И већ је на аеродрому -- а тамо узима други израз лица. Озбиљан, одлучан, неумољив; напрегнут да што пре седне у авион и почне да крстари; да осети његову моћ и омирише јутарње небо -- росу висина.

Командир му издаје задатак, као вођи патроле, он је у ставу „мирно”. Авиони раде. Њега већ подилази језа. Чека се само његова рука да повуче гас и да мотор рикне. Нестрпљив је. Најзад седа: тешким погледом гледа у своје пратиоце, погледом који говори: за мном! Они већ разумеју. Затим он увлачи главу у седиште авиона и загледа инструментите; диже руку својима и -- полазак! Он додаје гас, мотор пишти, ваздух се пролама, земља тутњи... трава полеже и њих три узлећу... — Никољачић напред, горд, као Страхинић Бан; упијено гледа преда се. Не види како испод њега пролеће земља. Челичан поглед одаје његову душу. Сав је гвозден. Од темена до палца на нози је електризован, тврд као кип. Једна снага, цин, слепљен за седиште. Незе-

маљски див... Погнут, језди и понекад загледа сав стране у своје. Они су му изнад самих крила. То га охрабрује и уздиже. Расте снага да учини нешто — што нико до тада није могао! Раван је боговима који су некада јездили по Олимпу... Стиска вилице, зенице му се скупљају, загледа се у даљину — па наједном сама рука повлачи гас до краја и мотор бесни као звер; онда он сачека тако да се приближе и пратиоци и док расту бројке на брзиномеру и цепте крила — он се решава, да је знак и пропиње свој авион... Отскаче цело небо. Рик се ори. Беже облачићи, цикће висинска стихија, а њега пење коњиц право к сунцу... Са одигнутом главом горе, бесно урлајући, стреми самом Богу...

Задовољан је и пресрећан. Усне му се развлаче; попушта укоченост, окреће се за собом и види своје пратиоце далеко испод себе, како грабе к њему — — —

Две физиономије поручника Вјекослава Никољачића — једна кад ствара своје дело: нежна, уметничка. Друга, кад води своју патролу — убојна, Обилићска.

...И трећа, кад изгара у своме авиону. Узлетео је ноћу, упутио се уз трептај звезда. Мотор је наједном стао. И он неће да искаче, иако би требало, храбри и онога позади да не искаче — јер, његова рука је сигурна, умеће авион и без мотора да доведе к земљи, и по мраку. Неће да га оставља... Ближе се земљи, без мотора; Никољачић зури преда се. Ту су већ, опет му срце бурно закуца, још једна бравура, један цветак његовом пилотском венцу — али таман да слете — искочи земљани насип. Удар у њега; превртање. Никољачића авион поклапа и букти пожар. Сјајна бакљада... Он осећа моменат вечности, дошао је сувише брзо, изненада, да га позове са света у цвету најлепшег надања. Пеку све ватре васионе. Издигао је руку, провукао је њу једину ван ватре. Сагарају му очи. И он осећа да му руку неко вуче који и сам запомаже од опекотина; али Никољачић већ пола са ону страну живота, а само са једним делом на нашем свету, изговара последње речи другу: „спасавај се сам, мени спаса нема“...

Трећи лик Никољачићев: згрчених удова, спржених очију, испружене руке. Последње дело његовог племенитог срца које грца у пламену, али мисли на друга „спасавај се сам, остави мене“... И оно престаје да куца, рука се стеже у песницу. Речи се камене и остају да нам сведоче — ко је био он: Вјекослав Никољачић — књижевник, пилот и човек.

Пољубио сам зарђану гвожђурију коју је дотицала његова рука, и одвојих брзо очи, јер су ми усне почеле подрхтавати...

Изађох из „Црног хангара“.

*
* *

Неколико дана после улазили смо опет. Уносили су авион поручника Ђекића. Нисам

био присутан, јер преко дана тамо је обично, нема шта да се види; но зато не издржаш и прве ноћи одох понова... Тада чух, из оног најстаријег дела, нову исповест:

„— Ја сам првог команданта пука мајора Бранка Вукосављевића!“

Сва је разлупана била. Дебео слој прашине покривао јој горњи део.

„— Док је он био, нико није смео да ме дотакне. Сијала сам као да сам од злата. Побожно су ме загледали... Данас, на мене се дају кад уђу да донесу нове, седају и одмарају се. Нико ме и не гледа. А где су дани, они, кад смо ми, мој господар и ја, задивљавали... кад нису скидали очију са нас? Ми у небу, сунце па ми...“

„— А кад узлетимо, кад напустимо земљу и почнемо да јездимо небом које гроче од наше силне хуке, сви стану па гледају. Лепи командант пука мајор Бранко и ја — пресијавамо се на сунцу. Трешти елиса и дробни ваздух као чисто сребро. Мајор седи у мени поносан, осмехнут. Снага набујала, а уздржава се. Осмехивао се увек, а кад да највећи гас и полетимо као олуј онда стисне вилице и затегне осмех, онда га обујми страст... онда он цепти, не зна шта би?... Сећам се како се у тим тренутцима усхићено бацао у вис, повлачећи ме у највећој брзини.“

...Он је често волео да узлети на челу пука. Чим види дан, да је сунцем обасјан, он не може да је на земљи. Плави се небо, поигравају у њему даљине, маме га... и он само нареди: пук напред!

Пук се растрчи. Све на ногама, све ужурбаном; хангарска врата грме и авиони се појављују иза њих. Постројени су и онда на знак „пали“ чује се скраја на крај потмуло мумљање елиса. Он већ расте. Страсно је волео да слуша паљење мотора. Стао би на један крај, а пред њим у дугом реду црни се линија: шездесет убојних коњица. Силина, бсга да обори. Хук је све јачи, све потмулији, док не почне права грмљавина. Колика је то снага била! Шта могу они — помислите! Хук им се земљом разлеже, повија се трава. Птице зазиру и беже... А он стоји са стране слуша и расте од усхићења.

И само нареди: на своја места! а њих шездесет се растрче и почну да се увлаче у своја седишта. Сви су мрки, нестрпљиви, прешла и на њих страст командантова. Забрађени су шлемовима до самих очију. Улазе у авионе а срца и њима дрхћу. Завезују се и загледају у огледало. Мотори брује. Не чује се ништа од њихове хуке; поред свакога су два механичара који придржавају крила и гледају у пилоте: треба ли им шта? Они, убрађени као девојке, повлаче ручицу за гас и врше пробе мотора; тек тад настаје права грмљавина! Па онда се полако утишава. Пилоти очекују, мисли им већ унапред лете — како ће сад одмах, чим се да знак да узлете и ускаче

на своја места и залепе се вођи за леђа...

Пук цепти. А командант још чека, стоји, гледа. Елисе сагарају, модрикаст плам избија између њихових окрета. Шездесет поравнатих огњених језичака сажижу све пред собом... Кад су сви већ на својим местима, и механичари позади, кад је цело насеље испуњено бесним хуком онда и он уседа.

Ми смо напред испред свих, и ја га дочекујем спреман и поносан. За нама хуји. Ја осећам њихове мисли — они би што пре! И ето, командант се увезује и осврће уназад да загледа своје. Отуд страшна и дивна слика: њих шездесет нам прети... Он их дуго загледа. Онда наједном, диже руку и пуку да знак, па хитро, ми први, уз бесан залет и прах и песму узлећемо. А за нама — да те подиђе јежа — нагрнуло цело јато; десет по десет устремљује се да нас сустигне. О, како су помамни у том хуку... Напуштамо земљу, формација се устаљује: ми напред, а две групе једна поред друге са стране заузимају места. Доле земља остала празна и рађава. У савршеном реду — формација плови небом.

Командант се окреће својима, а срце му расте, ја осећам: сузе му навиру. Он гледа како јури за њим његов пук, жао му их, и мило му, све би их загрлио заједно са авионима. И зато одузима гас и сачекује их да му приђу, јер ми смо брзи, прејаки... Они се ближе. Какво је миље слушати за собом потмулу грмљавину, која је све јача и јача! Бруји цело небо. И кад хук постане близак, почне да реже, онда знамо: ту су. Мајор их гледа, очију не може да скине; и кад су већ над нама, онда он се узруја, не може да издржи, не зна шта би и трза ме руком... И на једном повлачи гас до краја. Пропињемо се и почињемо пењање... То је дивна слика. За нама се нададу, као пилићи за мајком, шездесет раширених крила; јуре нас, циче, пламте елисе, одигли главе и упрли у нас очи па мислиш, виси о елисама. А ми смо изнад њих читаве стотине метара. Јаки смо, вучемо право... Мени дође жао ових мојих: како предано хрбе! Како ли им је у души кад виде изнад себе команданта, а не могу да га стигну? Па су полегли по машинама, голобради пилоти, полегли и ужагрли очима и упрли их у нас и само моле мотор да истраје да нас сустигну. Пењу се, брзина је мала; само што се не стрпоштају. Одигли су главице и стезу, брекћу...

А ми, мој мајор, намрштио се, он би у само небо! Он би тамо где још нико није био, први да изведе своје јато. Страшан је. Нема милости. Пењемо се, а све је плавље и плавље, но он би у онај азур што се види у зениту и трепери, зове... Он би — он би јуришом да освоји све пред собом. Толико је снаге и жеља... Али баца поглед доле и то га трезни. Под њим дубоко земља. Испод нас остали они наши, развукли се, једва им допиру

звучи. Мајор попушта и ми силазимо. Намах опет их чујемо, они нас сустигну и нас и њих подилази јежа: чудно нам кад их угледамо — од куда долазе као какав поход са земље?

На нашем висиномеру 5000. Све пусто и мртво, ни трунке живота, само се на све стране плави грозна бездан. Ни облачка, ни капи воде, ни сунца, и њега смо ваљда надвисили; само изнад глава нам виси зенит, плав је и узбуркан. Прети... Осећамо да тамо седи Бог, тачно изнад оних струјања, седи, држи се за браду и гледа на нас. Један тренутак нас раздваја од њега, само секунд, и ми смо горе, код њега. Само кроз она врата у којима куља и прети... Какве мисли долазе човеку: „Створитељу, видиш ли нас? Ми смо они који смо се највише подигли и приближили ти се"... Али небо ћути. Етар струји јаче но игде, плави се да ти очи засене, бојиш се и ако ниси сам. Бојиш се да погледаш у зенит — он те сажиже као сунце.

...Онда мој мајор хоће брзо доле. И као што се нео страшно, сада би хтео к земљи што пре. Одузима гас, стрпоштава се, сагиње главу право у центар и бежи од зенита. Они наши за нама. Бежимо, јер горе смо угледали једно огромно око, само зеницу, које нас је гледало вребајући. Што пре к земљи!... Али земља је далеко, дубоко под нама, као да је нека друга планета. Требају нам читави часови док је понова угледамо... Јездимо тако кроз свемир. И неколико — минута ево је она. Прво планине, зацрне се издалека, као опекине на телу. Онда река, зацакли се и завијуга њен трак, као просуто сребро. Тамо између њих назиру се поља. Заплавило се. Очи нам се замориле од падања, за моменат смо и заборавили како изгледа доле. Убрзо, ево нас над реком; идемо све ниже и ниже, и наилази наша слика у њој. Гледамо се: сви смо. Прво ми, па онда они за нама, командант нас пребројава. Он клима главом — све је у реду и осулукује њихове већ уморне звуке. Вода подрхтава; дубока је, биљурна јој је унутрашњост као и оно око зенита, и нешто нас и из њених дубина загледа — чуђење: од куда долазимо?

Напуштамо је, а одмах је под нама град. Командант се прене, одбацује мисли које је собом донео озго и враћа се к земљи: даје знак да се прикупимо. Отстојања су се била повећала, тамо код зенита нико нас није гледао — а овде су људи... Командантов знак се преноси на све до последњег и видиш: јато се ближи. Сва лица се као буде и срца бију живље; суседи се погледају. Крила се прикрадају једна другима, звучи се спајају, ломе и удружују, група се формира...

Командант хоће ужу формацију да нас одоздо виде. И онда, настаје једна силна јака изнад града. Грми. Свет излази и тиска се, а ми — заклонили сунце. Командант води све ниже и ниже, изнад самих смо кровова. Оздо машу рукама, одигли главе и не знају да их

www.спусте; звуци их обузимају и плаве... Сад и ми, машине, хоћемо да дамо одушке, па пуштамо звуке које смо и за резерву чувале. Куће се тресу; цела варош у узбуђењу... Командант заокреће. Нама жао јер сад смо се сви разиграли... Заокреће, и благим окретом ето нас првих над аеродромом. Центар је још над градом, тамо се још тресе, командант се окреће и гледа их а они, мислиш, крила им се додирују толико су близу. Сваки је горд, држи своје место, и погинуо би пре но што би га напустио. На земљу и не погледају.

...Ми већ слећемо; и таман смо пред хангаром а ево и њих — грабе да слете уз нас. Командант изашао и стоји, силно је волео да гледа како слећу! А они то знају и са каквом љубављу држе место, тискају се, само да у савршеном реду точковима дотакну земљу. Командантово око је на њима.

На земљи смо. Утишало се све. Мотори мртви, елисе уморно обесиле краке. Онда командант позива особље, види се задовољан је. Срца им долазе у само грло. Нико не проговори ни једну реч, јер би превршило, грунуле би ваљда сузе. Он их отпоздравља, ћути, и дуго задржава свој поглед на њима. А онда полази. Они сви за њим...

...Тако је он водио свој пук... Али једнога дана! Спремили смо се за лет, а дошли свршени ученици пилоти да се јаве на службу. Дан леп, сунце ужегло, јуни деветнаести, командант је опазио нове. И ми узлетесмо, а осећам, он стари хоће да покаже новима како се

лети. Све очи су упрте к нама. Над самом ивицом аеродрома мајору мом дођоше они тренуци у којима није могао да се уздржи. Срце му бурно закуца, скупи сву снагу, па под највећим режимом изви заокрет од чега нам замаглише очи. Они доле занемеше... Јест... али прејако! Крило склизну, он задрхта, јер виде шта је, хтеде да исправи и гурну целом снагом управљач у другу страну, додаде крајњи гас само да избегнемо — очи му силно блеснуше — али сустиже нас... Удар и ми занемесмо. Све се утиша кроз секунд један. Нико ни да мрдне. Само се чуло како капљице бензина отичу низ саломљена крила. Мајор је заћутао. Онај моменат силно наврле снаге остао му је на лицу... Дотрчаше младићи. Кад га извучоше, он млитав, крвав по образима и предан, предан као дете, не брани се да га дотичу. Пријања за свакога ко га узме. Још је ваљда тињао невидљиви живот па тело хтело уз свакога — да се спаси. Младићи поздравише. Лекарши пришли и послушнују. Он још отворених очију. Али тако миран, скрхан, немоћан... како му наместиш руке тако остану. Скрстише му их; очи му заклопише и капци послушно затворише зенице. Тад у њима оста за вечна времена један трачак плавог неба.

Мога мајора однесе...

И сада, читаоче драги, ја знам: да сваку групу која полети са нашег аеродрома, дух мога мајора сачека у висинама, и почне да је предводи..."

Ж. Вукосављевић

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

О Како су дочекивани Руси у Београду Карађорђевој Србије

Српски устаници дошли су у блиску везу са Русима, тек 1806 године. Од тога времена, па све до краха њихова потхвата (1813), у Београд су долазили бројни Руси — са разним мисијама.

На овом месту желимо да прикажемо како су у Београду дочекивани: поручник Илија Новокрштени, — први руски емисар код српских устаника, — царски тајни саветник Константин Константиновић Родофиникин — први дипломатски претставник Русије у Карађорђевој Србији —, и најзад руски Најшлотски пешадиски пук — први руски пук који је ушао у српску престоницу.

1

Прве везе између Русије и српских устаника успоставио је генерал Михелсон преко свог изасланика поручника Илије Новокрштеног, који је, у поверљивој мисији, код Ковина преко Дунава прешао у Смедерево — и одатле од Анте Протића, писара смедеревског војводе Вујице Вулићевића, одмах спроведен Карађорђу, који се у тај мах налазио у устаничком логору на Врачару.

Београд се налазио још у турским рукама, — и баш се радило о последњим припремама за његово заузимање, када је Карађорђу пријављен долазак једног руског официра у пуној свечаној парадној униформи, са ађутантским акселбанзима...

И Карађорђе и остали устаници — необично су се много обрадовали и порукама и дару, које је Новокрштени донео устаницима, али и њему самом, као словенском брату Русу, који је заиста и имао ванредна својства због којих је код устаника убрзо постао и цењен и вољен, назван од милоште популарним именом „капетан Илија.” Нарочито се морао устаницима свидети његов гест, што је и он сам, већ други дан по своме доласку, још док се није честито ни одморио од толиког преваљеног пута, узео живог учешћа у борбама при заузимању Београда, којом је приликом и рану задобио.

Он је у Београд ушао као и остали устаници: као добровољни борац и заслужни ослободилац. И због овако стечене заслуге а и из љубави ратника према своме „капетану Илији”, њему је, убрзо по освојењу Београда, „од правитељства српског” додељен на ужива-

ње један конак, у коме је он живео о свом трошку, носећи се необично чудно — све до доласка Родофиникина, који га је, изгледа понајпре због сплетака митрополита Леонтија, не само склонио из Београда, него и отпратио као кривца — у Сибир.

2

Као што смо видели, долазак Илије Новокрштеног, првог руског емисара у Карађорђевој Србији — био је изненадан и прошао је у ратним приликама, — баш кад се вршила опсада Београда, — без свечаног дочека.

Већ тако није било када је 2 августа 1807 године дошао у Београд руски дипломата, генерал Родофиникин.

По наређењу врховног војводе Кара-Ђорђа, он је дочекан још на граници Србије, кроз коју је до Београда праћен од Петра Чардаклије и Аврама Лукића. По Бата Лаки Арсенијевићу, куда је год прошао, „свуда је најискреније и најсјајније, по тадањем српском знању и оскудној могућности, дочекиван и испраћан био.”

Најглавнији и најсвечанији део дочека првог дипломатског претставника Русије у Србији имао је да буде у Београду, у престоници. Још док се сазнало да се Родофиникин, са својом пратњом, приближује Београду, Врховни војвода са свима другим устаничким старешинама, који су нарочито ради Родофиникиновог дочека били позвани, пошао му је у сусрет — два сата далеко од Београда. Родофиникина је дочекао и Карађорђе, и цео Правитељствујушчи совет, и војска.

Тако се само владар дочекивао.

Срби су Родофиникина „с неописаном радостију примили, — и клици различили су се: „Да здравствује наш всемилостивејши заштител, хришћански велики цар Александер! Да здравствује његов генерал Родофиникин, наш премили гост!”

После уобичајених поздрава, пуцњава пушка од многобројног народа пред Родофиникина изишавшег, и грмљава топова са града београдског, као муња, разнела је по свој Србији на све крајеве њене, општу радост.

Затим су сви скупа —, и Војда, и Совет и народ —, отпратили „премилога госта” кроз Београд до улице где му је, још раније „наређен и приутоговљен био велики конак бив-

шег дахије Кучук-Алије, са засађеном баштом, са пространом авлијом и чесмом у њојзи, и са свима зградама, за здраво угодно и са задовољством живљење.” (По Бата Лаки).

Нажалост искрени и срдачни односи између новог руског дипломате и српских устаника нису дуго трајали, јер су били заклоњени „црном мантијом Леонтијевом” — и помућени интригама познатих старешина.

3

Још при првим везама између српских устаника и Руса, наглашена је жеља устаника: да им се и „једно одељење војске у помоћ пошље, које би стално у Србији пребивало и, с једне стране, противу Турака с њима заједно борило се — храбрило их, а с друге стране, које би Србима за уверење служило да их је Русија дејствително и стално под своје покровитељство узела.” — Ово је у неколико махова и Карађорђу обећавано, али је то обећање делимично испуњено преласком Руса у Србију и њиховим ратним операцијама по њеној унутрашњости (1807 и 1810).

У Београд је дошао већи одред руске војске тек фебруара 1811 године. То је био Најшлотски пешадијски пук, који је необично лепо дочекан. Као и за Родофиникинов, и за

његов дочек на граници били су послати званични претставници, чиновници, који су браћи Русима били на услузи као пратња. У свим местима, кроз која ће проћи, било је унапред припремљено коначиште, јело и пиће и изобиљно свега: „Браћа Руси били су задовољни”. И овога пута био је „от Београда два сахата, наш Вожд, са неколико стотина коњаника и с прочими чиновницима на сретњу им изишао”, али овога пута, „и клер духовни с литијама”. — Са таквом пратњом и свечаношћу, „Браћа Руси били су провођени у Београд с певањем нашим, и с пуцањем топова београдске на поздрављеније нашије мили гости. Веселе и радост велику имали смо”... („Србије плачевно пакипорабшенио лѣта 1813”).

Пријем и гошћење уопште били су братски, као и касније старање о пуку. „Полковник и сви официри, и прости солдати, за наше обраштеније и угоштеније, за отведеније им постоје, где цели полк месо, дерва и свеће непресечно примаху, били су предоволни от нас; сви единодушно с нама живили, свакога Србина братом називали, и весело време проводили”... („Србије плачевно пакипорабшенио лѣта 1813”).

Тако су Руси дочекивани у Београду Карађорђево Србије.

Мил. В. Кнежевић

Ристо Стијовић: Глава жене
(Са Изложбе југословенских уметника
у павиљону »Цвијете Зузорић«)

Београдска чаршија за четничку акцију у Јужној Србији

(Војвода Глигор Соколовић, чика-Љуба Давидовић и Лука Ђеловић)

Предратни Београд као да није много личио на данашњи Београд. Тада је он, чини нам се, био више симпатичан, оригиналан, привлачан и традиционалан, али поглавито јако патриотичан... Не беше тада наш Београд толико раздиран разним антагонизмима, свађама, личним и егоистичним зађевицама. Он беше збијен и слојан за сваку патриотску акцију.

За испуњење наших националних идеала требало је и доста жртава: личних и материјалних, и њих је Београд — његова патриотска чаршија и његови тадашњи вредни и патриотски одушевљени интелектуалци — умео да створи без велике муке, хуке и рекламе...

Изнећемо овде један доживљај, који се одиграо у предратном Београду.

*

Тако некако у зиму 1906 године, у Београд беше дошао на зимовник војвода Глигор Соколовић, чији су јуначки подвизи у ондашњој Јужној Србији били добро познати свима нама.

У то време наше војводе из Јужне Србије биле су у тесној вези са тадашњим нашим комитетом за Јужну Србију у Београду, у коме беху наши највиђенији људи и ретке патриоте, који су и особиту бригу водили о свима нашим четницима, четничкој организацији, као и о њиховој тешкој али светој акцији на нашем Југу....

Војвода Глигор дође једнога дана код чика-Љубе Давидовића, који беше у нашем комитету за четничку акцију, и који је био један од најагилнијих у томе раду. Војвода Глигор је имао породицу доле на Југу, и знао је да ће се његови непријатељи, кад се не могу осветити њему, светити његовој чељади. Зато се реши да породицу преведе у Београд, где ће бити сасвим сигурна, па и у случају ако он погине. Стога Војвода Глигор реши да подигне у Београду кућицу, како би за своју чељад имао кров над главом. И, заиста, тамо негде у садашњој Албанској улици, од своје уштећевине Глигор купи плац и поче зидати кућу, али му још недостајаше око две хиљаде динара, те се реши да се у тој невољи обрати чика-Љуби Давидовићу. Чика-Љуба, тада, као и увек, био је сиромашан човек и није му могао дати тражени новац. Али му ипак рече: да ће му створи-

ти на неки начин потребан новац... Купише меницу и попунише је на две хиљаде динара, коју потписах чика-Љуба и Жика Рафајловић, члан комитета. Кад би то све готово одоше у Београдску задругу, којој тада беше на челу тадашњи чувени београдски богаташ и штедиша Лука Ђеловић.

Лука Ђеловић био је у београдској чаршији познат као врло штедљив, чак и тврдица, радљив и рачунски човек.

Кад дођоше војвода Глигор и чика-Љуба газда Луки Ђеловићу, рече му чика-Љуба:

— Па, газда Луко, ми дођосмо к теби... Нашем војводи Глигору много је нужно за две хиљаде динара... Подиже кућицу за своје... Донели смо и меницу, па ти сад гледај шта ћеш да учиниш...

— Добро, добро, господине Љубо... Дај ту меницу да видим!...

Кад му чика-Љуба даде меницу, он баци поглед на њу, па затим отвори своју личну касу у коју остави меницу и из ње извади две хиљаде динара и даде их војводи Глигору... Пошто попише по кафу и мало поразговараше, одоше сваки на своју страну.

После шест месеци, када је стигао рок меници, војвода Глигор је дошао до новца те дође чика-Љуби и замоли га да пођу те да он врати свој дуг газда Луки. Кад су дошли код Ђеловића, војвода Глигор рече да је донео да плати свој дуг, и поче водити новац и ређати га по столу.

— Ама, зар ти хоћеш све да платиш?!...

— Све, газда Луко... Дуг је... Арно си ми дао, арно да ти врнем...

— Па, не мораш, брате, све сад одједанпут да вратиш... Нешто сад дај, а нешто нек ти остане за други пут, послужи се!... За две три године, здравља Боже, помало отплатићеш...

— А, не, не... Кој знаје колко ће се живује... Четник сам ја... војвода... сваки дан може да се загина... Борбе су доле...

Кад поређа сав новац по столу, војвода Глигор поче га понова и понеколико пута бројати, и, кад се увери да је онолико колико треба, рече:

— Токмо (тачно) је, газда Луко... Земи га!... Много ти фала... Него, газда Луко, не проесаписмо колико интерес треба да платим?

— Онолико колико ти мислиш да је право.

— Добро. Разбирам... И то сам спремио... Ево и то!...

— Ама, војводо, да те нешто питам...

— Бива, газда Луко... Питуј, ако знајем, ћу ти верно кажем...

— Да ли је и код вас адет, војводо, да се доноси дар у нову кућу кад се у њу усељавате?...

— Јесте, газда Луко...

Газда Лука приђе каси, отвори је и извуче из ње Глигорову меницу и по средини је процепи — поништи, и пружи је војводи Глигору.

— Сад смо квит, војводо...

— Ама земи си паре!...

— Не. Узми те паре и врати их у кесу, па за њих купи што ти за кућу треба, и то нека ти је један мали поклон и дар за кућу од чика-Луке...

— Ама!?

— Узми те паре!...

— Ејвала ти, газда Луко!...

Ето, такав вам је био газда Лука Теловић. Штедео је, радио неуморно и чувао, али, кад је требало, и где је требало дати — он је давао... Такав вам је био и предратни Београд и Београђани, али је, исто тако, сигурно да ће и данас, сутра и увек, када треба, дати за општу ствар — да ће Београд опет предњачити као што је увек и предњачио.

*

Оно што је сиромах војвода Глигор предвиђао за себе, свој живот, односно своју погибију, и — догодило се... Непријатељи нашег народа, пре ослобођења, јако су се божали смелих и херојских подвига војводе Глигора, те најмише једног Турчина из Прилепа, за новац, да из заседе убије војводу Гли-

гора, што он и учини, када се војвода враћао кући из Прилепа...

Анта Тодоровић, тадашњи учитељ и обласни управитељ школа у битољском вилаету, а сада благајник „Братинске благајне”, који тада беше један од смелих и важних наших националних радника на Југу, реши се да освети Глигорову смрт, и нађе опет другог Турчина, с киме се погоди да за педесет турских лира убије убицу војводе Глигора... Немајући новаца за овај циљ, обрати се тадашњем конзулу Љуби Михаиловићу да му да ову суму, али му Љуба рече: да за то нема кредита... Анта је, као обласни управитељ, издавао плате учитељима, и знао је да ће учитељи сачекати на плату, а да ће он утрошени новац на неки начин створити. Даде Турчину од тога новца педесет лира, те Турчин заиста убрзо уби убицу војводе Глигора...

Кад је ова освета смрти војводе Глигора извршена, учитељ Анта са турским пасошем пређе у Београд, бајаги да консултује специјалисте лекаре о својим slabим очима... Чим је стигао у Београд нађе се са војводом Танкосићем, и рече му зашто је дошао... Војвода Танкосић пође с њим прво Ђорђу Вајферту, те им Ђорђе одмах даде петнаест наполеона; затим одоше Кости Николићу, трговцу, Марићу и Ризнићу, Гођевцу, Браћи Ђукановића и многим другим и скупише шездесет лира, што је у то време чинило око 1.500 динара, не баш тако мала сума... Више скупљених десет лира уступише учитељ Анти за трошак и друге потребне набавке.

Сви су ови људи давали са пуним срцем, по оној нашој старој изреци: „Да не зна левица што даје десница...” Такав вам је био, јесте и увек биће наш дични Београд и његова чаршија.

Милан Ст. Недељковић

— «» —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Кафана „?“ („Томина кафана“)

Зграда у којој се налази ова кафана, у улици краља Петра бр. 6, прекопута Саборне цркве, по својој старости свакако је друга у Београду. Старија од ње, уколико је досад познато, јесте само зграда Доситејеве Велике школе на Јовановој пијаци.

Поменуто кафану, као и зграду до ње, која је срушена прошле године и у којој је био конак кнегиње Љубице, подигао је Наум Ичко и то: прву 1820 а другу 1823 г. Из писама која ћемо даље објавити, а чији се оригинали налазе у Државној архиви, могао би се извести закључак као да је обе те зграде Ичко правно за свој рачун. Такав закључак, међутим, био би погрешан. Ичко је био „базрђанбаша“, трговачки конзул, притом по народности Цинцарин, и требало би га сматрати богатим човеком. Стварност је друкчија. По смрти његовој, крајем 1827 или почетком 1828, његов капитал у комисионарској радњи износио је свега 5.730 гроша. Тако тврди Панта Каснар маја месеца 1828, а он је са Ичком био ортак у тој радњи.

Материјално стање Ичково, како га је Каснар изнео, слаже се са оним што је Ичко о себи износио кнезу Милошу У многим писмима Ичко се жалио на своје материјалне незгоде. Пошто се Ичко налазио на таквом положају на коме су му стотине хиљаде гроша пролазиле кроз руке, па се од свега тога ништа није задржало за њих, значи да је био поштен човек.

О грађењу кафане постоји ово писмо Ичково, писано кнезу Милошу 15 јула 1820:

„Отговарам се на ваше благородно писмо дано 27 прошавшег у којем радујем се за ваше преполучно здравље. По вашој заповести учинио сам почетак кућу правити на оно место које сте ми заповедили. Стао сам чистити покварене старе подруме, велики посао отворио се. Како видим оће да пропадне дућан у подрум (бојим се и базрђанбашук). Сада сам ушао у коло, ваља да играм у коло. Да вас Бог поживи, бићете ми у помоћ. Него како чујем Анастаса Живковића жена неће да прода оно место. Дакле, молим вас покорно учините ми љубав, пишите једно писмо Максиму¹⁾ писару да отидне у Земун до њу, будући да су они своји, да прекине цену за оно место, колико рекнете ви за новце да му дадем да јој однесе а да добијемо од ње једно писмо како је продала то место. Молим вас господару, ту ми љубав учините.”

Ичко је ту зграду правно за рачун кнеза Милоша. То ће се још јасније видети из следећег писма, писаног 28 маја 1823:

„У име Божје и у ваше време почињем ови дана кућу градити. Набавио сам 4—5 дунђера од греције.

1) Максим Ранковић, писар у Народној канцеларији.

Велику муку теглимо за дунђере чрез бегличкога посла. Него учините ми љубав и пишите кир Георгију Телешу док је овде да јави Тухаја бегу од ваше стране да не узимају те дунђере у беглук, будући ваша кућа (као што јест) да се једанпут курталишем од једне бриге.

Друго господару, ви сте мени многа и велика добра учинили за које нисам вредан вратити вам. Ја се молим покорно и љубим вашу десницу, учините ми још једно добро. Будући је договор између вама да ја тргнем дувар за авлију до бунара будући у оно време није било почистено. После тога кад сам место почистио и пронашао старе темеље, ако будне дувар до бунара, више ми авлија не остаје само 6 корачаја, с опрошћењем проход ће ми бити до под пенцере. Јазук је што ћу да трошим новце. Зато понављам моју молбу да ми поклоните још пет коракљаја место а ја ћу са стране мејане оставити капиџик, ако би било потребно заради бунара, а до данас тај бунар није употребљаван, јер је поган. Зато молим и очекујем један одговор да знам како ћу се владати.”

И још једно писмо кнезу Милошу од 16 јула 1823 гласи:

„Отговарам на ваше благородно писмо дано 12 тек. Видим да сте писали кир Марку да премери авлију па вам јави, после да ми наредите колико да узем место. Господару, нећу вас варати, нити имам ту власт варати мога господара. Од бунара до велика механска врата 40 аршина место, пошто ми дате 5, остаје плац механи 35 аршина.”

Механа, која се овде помиње, била је до конака кнегиње Љубице и ту је данас просечена ул. Чубрина. Ту зграду је купио кнез Милош за време Маршали паше од Петра механије и у њој се је налазила Државна штампарија од 1835 до 1845.

Пет аршина које је Ичко тражио односе се на дубину плаца. Зграда је толико заузела простора да двориште не би износило више од 6 „коракљаја”. Доцније двориште је продужено до Иванбегове улице и на тој страни била је кућа коју је кнез Милош купио 1852 од наследника Брзакових и ту му је био приватан стан. Кнез Михаило је ту кућу купио преко свог посредника Хаџи Томе и куповина је одобрена Висоцајшим решењем ВН 1049 од 31 октобра 1852. То одобрење дато је изузетно, јер Обреновићима је било одузето право да у Србији прибављају имања.

И после продаје те куће удова Х. Брзака Цвета била је у бедн. Решењем ВН 1140 од 18-1-1854 дато јој је 50 дук. милостиње „из признанија на заслуге њеног пок. мужа учинење отечеству нашем”. Та кућа — Данићева — срушена је прошле године и на истом месту подигнута двоспратна кућа. Између тих двеју —

Кафана „?“ у Краља Петра улици

те и оне из улице Краља Петра — била је ванредно лепа башта. Кућу је краљица Наталија продала Данићима.

Стара кућа до кафане под знаком питања, такође је позната под именом „Брзакова“. Њему су Обреновићи дали ту кућу да у њој станује, као њихов велики приврженик. Исту кућу је краљица Наталија, продала 1911 г. Јанаћу Јанковићу и све до рушења у њој се налазила Београдска банка.

Томина кафана „?“ — знак питања — постојала је још 1823. У 1824 кнез Милош је забранио да се пред њом пуши, пошто се налази „спроћу цркве.“

У тој згради становао је Ећим Тома и по њему је та кафана добила име. Не зна се да ли је кнез Милош ту зграду продао, или поклонио Томи. Пре ће бити ово друго, јер Тома није имао толико новаца да ту зграду купи. Кафану је Тома давао под закуп. То се види из његовог огласа у „Српским новинама.“ од 20 јула 1834 којим објављује продају билијара са малим и великим куглама и таковима а који се могу видети у његовој кафани.

Имање испод кафане, под бројем 4а, било је својина Мише Анастасијевића. На плацу се налазила мала и врло стара кућа.

Исте године — 27 октобра 1834 — Милош је одредио Томи пензију у 150 талира годишње „за

услуге које је указивао роду србском 1815 лечећи рањенике, боривше се за проведеније данашњег стања Србије.“ У јануару 1844 Тома је молио да му се пензија повиси бар на 300 талира, али Државни савет га је одбио.

Садањи сопственик те зграде је г. Иван Павловић, трговац свештеним стварима. Он је ту зграду купио 1885 од наследника Ећим Томиних. Многи купци су се обраћали г. Павловићу да ту зграду купе, али он их је све одбијао. Он ту зграду љубоморно чува и жеља му је да она остане сачувана за будућа поколења. Био би, вели, најсрећнији кад би ту зграду откупила Општина, јер само њој би је продао, али под условом да се одржава и остане оваква каква је. По његовом мишљењу требало би је огласити за националну својину и у њој инсталирати Музеј београдских старина.

*

Ећим Томиних мушких потомака сада нема. По женској линији у животу су сада у Београду следећи потомци: унуци и прауници:

Г. Мића Жујовић, пуковник у пензији;

г-ђа Јелена, удова пуковника Душана Туфегџића;

г-ђа Дана, удова Јована Војиновића, инсп. Министарства финансија у пензији и мађија пок. војводе Косте Војиновића;

г-ђа Каја, супруга Владе Протића, рачуноиспитача у пензији.

Сви ови именовани у исто време су и потомци Наума Ичка, јер син Ећим Томин Тома Костић оженио се ћерком Ичковом. Пошто је Наум био син Петра Ичка, то су, наравно, они и његови потомци. Петар је у нашој историји познат по „Ичковом миру“ који је са Портом закључио 1806 .г а по коме је за Србију уговорио ово: 1) Да се данак плаћа отсеком; 2) Да се у Србију пошље царски мухасил, коме ће се данак предавати; 3) Да јавне службе у Србија врше Срби; 4) Да се из Србије истерају јаничари и крџалије; 5) Да у Србији буде глава наследни баш кнез; и 6) Да Турци живе само по тврђавама.

Овај, тако повољан мир, примила је српска скупштина у октобру 1806.

Петар је био и један од главних организатора првог устанка. Доцније је био трговачки консул у Београду, па је то звање и на његовог сина Наума прешло за време кнеза Милоша.

Д. Ј. Ранковић

Грађење Саборне и Палилулске цркве Светог Марка

Неки, досад непознати детаљи

Грађење ових цркава вршено је скоро у исто време и историјат тога довољно је познат. Па ипак, у Државној архиви има докумената који на ово питање бацају јаснију светлост.

Из једног акта „Управителног Совјета“ од 27 јуна 1836 бр. 1746 могло би се закључити да је грађење Саборне цркве први покренуо ондашњи митрополит Петар Јовановић. Он је у том циљу упутио писмо кнезу Милошу а овај је то писмо доставио Совјету и тражио његово мишљење. Одговор Совјета гласи:

„С височајшим предписанијем Ваше Светлости од данашњег бр. 2467 послато представленије Архиепископа београдског и Митрополита Србског г. Петра Јовановића, касателно грађења цркве београдске, узео је Совјет у данашњем свом заседанију у расујденије и по приложеним тачкама ово мненије донео:

1) Што се тиче тачке прве: оће ли се црква београдска до фундамента рушити, Совјет је мненија да се не руши до фундамента ако су зидови ваљани, већ да се руши оно само што не ваља, па одатле да се зидање настави. Ако ли је сав зид рђав, онда да се све до фундамента сруши.

2) На питање у другој тачки: оће ли се на рушење употребити мајстор из Земуна, или други какав наш овдашњи, Совјет је мненија ако се црква до фундамента рушити мора, оног истог кога и кметови београдски, т.ј. да се испита ко ће јевтиније ово рушење на себе примити: онај мајстор из Земуна, или наш овдашњи, па према томе да се и погодба учини.

3) У питању треће тачке, тицајуће се плана цркве и по њему сочиненија рачуна, Совјет је мненија да се грађење и план и по овоме рачуна шта ће црква стати, преда на израду обојици наших инцидира, свакому обашка, а тако исто и зидару Земунском, но њему пошто се погодба учини с њиме пошто ће и једно и друго изградити. да после не иште колико он оће. Свој тројици да се каже да у рачун свој узму призрење и на ону циглу која ће се из рушења црквених зидова добити и потом да назначе шта ће црква стати.

4) Да се по сочиненију плана и рачуна више мајстора из Цесарије позову на лицитацију, Совјет је истог мненија.

5) Против пете тачке да са г. Митрополитом при зидању цркве буду: члан Исправничества Никола Констановић; кмет београдски с Пером и Манојлом, нема Совјет ништа и суди да ће речена лица довољна и способна к надзирању реченога дела бити.

6) Совјет је мненија да се реченом зидару Земунском каже да направи један рачун: шта би црква стала кад би сав потребни материјал за њу дао он,

а други: шта би стало кад би сав материјал био наш а он само руке дао.

Напоследку Совјет и ово примјечава: за грађење плана и рачуна требаће 6—8 недеља. У томе ће и јесен наступити а материјала приправног нема. Зато је Совјет мненија да се по одобренију плана и рачуна од стране Ваше Светлости и по учињеном буди с ким мајстором погодбе, наредба учини да се материјал набављати почне, тако како би се до идућег пролећа све приправити и с почетком пролећа црква одмах зидати почети могло.

Претходни радови ишли су врло брзо. Црква је срушена у августу 1836 и то је извршио за суму од 2500 форината мајстор Хенгстер из Земуна. Пошто је Београд на тај начин остао без иједне цркве, то је у дворишту Митрополије (ту је сада Патријаршија) подигнута капела од дасака и ћерамидом покривена. То се види из званичног описа који су потписали: прота Дражђански Никола Остојић и исправник Голуб Петровић. Према томе, погрешно су неки тврдили да је та капела била у порти црквеној.

Грађење нове цркве почело је марта 1837 а довршено 1841. Рад је вршен у режији а радници су били Немци из Панчева. У одбору за зидање била су лица која је Државни савет предложио у свом одговору кнезу. Међутим у 1838 и 1839 чланови тог одбора поред Митрополита, били су: Вучић, кмет Риста Јовановић, терзија, и грађанин Пера Јовановић. Риста је био и главни „надзиратељ“ радова.

Црква је имала: готовине 2219 фор., вересије 6672 фор. у облигацијама 66.723 гроша и два дућана који су јој доносили годишње 1080 гроша. Све је то било ништавно за израду цркве, али се је некако петљало путем прилога. Најзад је и Држава притекла у помоћ. Решењем од 2 октобра 1839 Државни савет је решио да се из државне касе поклони 50.000 форината и да се Општини београдској изда зајам уколико је потребно за довршење цркве, с тим да се зајам отплаћује из црквених прихода по 1000 талира годишње. Општина је већ раније, крајем 1837 узела зајам у 116.000 гроша, што се види из завршног државног рачуна за Ђурђевско полгође 1838, али се не зна да ли је и накнадно према овом решењу још нешто узела. Накнадно је држава дала као поклон 15.000 талира, по решењу ВН. 1647 од 4 децембра 1841.

Стара Саборна црква имала је за оно време богат инвентар: 8 прангија, 19 одежди свештеничких, 6 ђаконских, 41 ком. стихира, поред многих других црквених ствари.

И по довршењу цркве општина се је о њој старала. У октобру 1843 тражила је 500 дасака које су биле употребљене за скупштину у Топчидеру, али

Држ. савет није дао, јер је „држава цркви доста покљона учинила.” Тим даскама општина је хтела да патосе цркву „пошто је стајање на камену у зимско доба шкодљиво здрављу човеческом.”

Стара Палилулска црква Св. Марка.

Из званичног описа који су 1836 потписали: про-та Никола Остојић и исправник Голуб Петровић види се да је та црква исте године подигнута, управо довршена, јер је изградња почела 1835 год „Касом цркве београдске и намењена да буде гробљанска капела.” Тај опис је дала Саборна црква и она у истом наводи да је за грађење те капеле дала 4473.41 фор. односно предатних 10.000 дин.

У опису за ту капелу стоји и ово записано: „црква поред гробља, изван свију мала, на једном поузвишеном месту, с пространим портом.”

Комисија (Вучић, Милета Радојковић, Ђорђе Порезан и Лаза Зубан) која је извиђала злоупотребе кмета Милутина Радовановића, у извештају од 13 марта 1836 каже:

„За грађење капеле на Врачару потрошено је 3214.30 фор., и тај рачун водио је Тоша Поповић. Комисија је са дунђерима Веселином и Николом Станковићем изашла на лице места и дунђери су ошацивали да није требало више да кошта од 2500 фор.

Извештај црквени не слаже се са овим извештајем. Разлика је у 1259.11 фор. Црква каже 4473.41. а извештај 3214.30 фор.

У доба грађења црква је била краћа но данас. Гробница Милана Обреновића који је у тој цркви сахрањен 1839 г. била је до зида на коме су улазна врата. Продужење је извршено 1846 г.

Грађење ове цркве обавија извесна мистерија. Опис каже да је ову цркву и о свом трошку подигла Саборна црква. На мермерној плочи на зиду са северне стране стоји написано да је ту цркву 1835 подигао кнез Милош из заоставшег имања Лазара Панче, извршујући аманет његов. Шта је овде тачно?

Ако је грађење ове цркве извршила Саборна црква, како она то у свом извештају каже, како је кнез Милош могао да стави онај и онакав запис на плочу која је на зид црквени стављена 1838? Ако тај запис не одговара истини, зар то не би искористили Милошеви противници по одласку његовом из Србије 3 јуна 1839 год.? Они су га и за много мање ствари нападали, па би и овај случај умели добро да искористе да би му што више напакостили. Међутим, нигде ни речи о томе. Уставобранитељи који су и длаку у јајету тражили да би Милоша што више оцрнили, зар не би и саму ту плочу разлупали, ако запис на њој није истинит?

Ако се ова ствар и с друге стране посматра, не може се негирати ни тачност извештаја Саборне цркве. Кад на плочи стоји да је црква Св. Марка саграђена из заоставшег имања Лазара Панче, Саборна црква није имала разлога да то не помене у свом извештају, тим пре што је Панчин аманет извршивао један владар, нарочито онакав какав је био кнез Милош.

Постоји још један важан докуменат. У Државној архиви налази се тестамент Лазара Панче од 18 ја-

нуара 1831. Два месеца доцније. — 21 марта — Панча је умро. Било му је 66 год.

Тим тестаментом Панча је овакав распоред направио:

Саборној цркви	1000 гр.
Манастиру Раковици	100 гр.
Манастиру Сланце	100 гр.
Школи београдској	100 гр.
Сиротињи београдској	200 гр.
На 17 цркава у Македонији	850 гр.
Црквама у Селцу и Черушну	100 гр.
Павлу Марковићу	500 гр.
Снаји Сани у Сачисти	100 гр.

Дућан који је ортачки са децом Наума Ичка, као и пола куће и покретност жени својој Александри.

Жени исто тако има да припадне еспап у дућану који је ортачки са Радојком Крстићем, као и накит и новац у каси.

Тестамент се завршавао овим речима:

„Нико нема слободу да га поквари и који би противу стао да тражи више од овога које ја опредељујем, да му не даду ни фенига и да је проклет од свјатаја Богородице.”

Тестамент су потписали као сведоци: Јован Христ, Манојло Стефановић, Георгије Теодоровић, Радојко Крстић, Ђимо Масандо и Панта Г. Каснар.

Александра је тестаментом од 29 новембра 1837 све имање оставила брату Ђорђу Панићу.

Панча овим тестаментом није ништа определио за подизање цркве, нити коме ставио у аманет да то из његовог имања изврши.

И поред овако јасног тестаamenta, вођен је спор око Панчине масе. Кнез Милош актом од 19 јануара 1838, бр. 4935/34 пише Државном савету:

„Јављамо му по његовом питању од 24 децембра 1837 бр. 5033 да смо ми овде са Магистратом окончали дело масе пок. Лазара Диме Панче.”

Какав је спор био, ко се у масу умешао и каква је улога Милошева у томе била, из аката се ништа не види, Са Митом Ичком, ортаком Панчиним, Милош је имао пословне везе. Актом од 5 јануара 1838 бр. 37 кнез извештава Државни савет да је дуан Мите Ичка продат за 40.000 гроша, од које суме половина припада маси Лазара Панче. Кућа Митина продата је за 45.1000 гр. од које суме њему — кнезу — припада на име дуга 5250 гр.

— Милош је због нечега био љут на Ичка. Кад га је Савет питао да ли ће се нешто дати Ичку да би могао удати сестру која је била испрошена, Милош је кратко одговорио:

„Ичко нека удаје сестру своју како зна. Ми о том нећемо да водимо бригу.”

Кад се све ово што је изнето, расмотри, тешко је дати тачан суд. Можда ће нека, још неиспитана архива, бацити више светлости на ово питање.

Први тутори цркве св. Марка били су: Урош Стојановић, кмет палилулски и Станко Ивановић.

Д. Ј. Ранковић

Цигани на старом Дорћолу

Ко би могао веровати да је некада Циганска мала била на Дорћолу и то у средини садање Капетан Мишине, раније познате под именом Војничка улица. То је било седамдесетих година прошлога века. Местимично још по која чатрља са циганима била је онда поред саме обале на Дунаву. Од прилике тамо где се сада завршавају Доситејева и Француска улица. Чубурских цигана није било у то време; тада још ни Чубуре, као насеља, није било.

Чубура и чубурски поток постајали су само као околина Београда где су људи долазили колима на своје њиве и ливаде и брали кукурузе и косили траву.

За извесно време, пре овога доба, Цигани су у већем броју били насељени у садањој Скадарској улици, која се онда звала Циганском малом.

Циганска мала пак, о којој је овде реч, одживела је свој век некако баш у време око српско-бугарског рата (1885 г.).

Цела мала била је смештена у једној пространој бондручари, из које је била нека чудна гроза. Примитивност, руине и прљавштина! Према навици ондашњег времена неки су је звали **двокотницим**. Док, међутим, то није била кућа, но јазбина... Зидови, уколико се тако могу назвати, облепљени блатом, избушени покрај греда које су ишле кроз њих. Местимице ти отвори били су толики да је циганчад кроз њих могла пролазити из собе у собу. Негде су се ти назови зидова држали само на исплетеном прућу и дирецима, јер је блато временом отпало.

Та циганска кућа налазила се на углу садање Капетан Мишине и Страхинића Бана улице, тачно према кући г-ђе Шурдиловић, и још тачније, према уличним вратима њене куће (из Страхинића Бана улице).

Та циганска кућа морала је бити превише стара, кад је још седамдесетих година, а по казивању мојих стаоих, још и педеситх година, била сва у рушевинама.

Први који је на томе месту, пошто је срушена циганска кућа, саградио свој дом био је прота Алекса Илић, претседник конзисторије београдске. После извесног времена кућу протe Алексе купи Асталош, адвокат. А после њега, у извесном размаку времена, Глиша Х. Поповић. Пре две године је ово имање прешло у сопственост најновијих власника. И сада то место краси модерна четворспратница.

Може се замислити како је морало изгледати бедно десетак циганских породица збијених у простор који је овде приказан. Ту стари и млади; ту мушки и женски; ту деца... Ври као у паклу... Као дете улазио сам у ту „двокотницу“ као „комшија“. Кућа мојих родитеља једва да је била уда-

љена педесет корака. Имао сам прилике да често гледам ону гужву и претрпаност циганску... Једно дрвено степениште, потпуно оштећено, водило је са земље на „спрат“. Прагови на степеништу иструтели. Дашчана парчад са њих висе и лелујају се на ветру. Као потпора зидовима и степеништу додавани су диреци, такође иструтели. Кад се пење или силази, човек стрепи да ће пасти. Куд год погледаш — свуда нечисто; све пуно смрада, гада и инсеката. Двориште исполивано прљавом водом и нечистоћом. Како је живот текао зими — Бог свети зна... Лети — ми суседи имали смо прилике да видимо. Сви се поизваљују и преспавају ноћ на голој земљи. И ништа им није!

Познавао сам становнике ове куће још од своје пете године. Имали смо ми мали Дорћолци у циганчадима ове куће и своје другаре. Игре: клис, чигра, лопта (наравно од крпа направљена, саонице, бадала*), примитивна колица за вожење прашине и све је то било предмет забаве; али често и свађе и туче.

Цигани су псовали ружно; Циганке — превазилазиле сваку меру. И сад ми још у свести одјекују оне гадне речи.

И у њиховој кући било је весела и песме и свирке, али и међусобне свађе и опасних бојева. Било их је убојица и зликоваца за — казамате. Жандарм није, такорећи, излазио из куће.

Само тек чујете опоран узвик жандарма: „У квартал, бре!“ И онда видите како разјарен Циганин, кривац и силеџија, иде напред, а позади њега на корак растојања жандарм. Како се шта деси одмах — у квартал! Бојали се кварта као живе ватре...

Ликови појединих људи још су ми у живом сећању и имена њихова у памћењу. Био некакав циганин звани „јаре“. И још два изданка његова, ваљда син и унук (канда су још живи) носили су исте надимке. Па Спасоје, варалица; но не зато што је Циганин, јер је било и добрих међу њима. Продао је писцу ових врста као ђаку III р. осн. школе **ћемане** за два динара, па на превару узео, бајаги на послугу за неколико сати, и — никад више ни Спасоја ни **ћеманета**!

Па стари, трбушаста Јовица, звани „Буца“. Тај надимак добио је Јовица због бубња, на коме је правио бравуре... Ударао је душмански у бубањ. Дрвена кугла (буца) била је по обиму као крупна мушка песница. Тај је Јовица у свађи био ударен ножем у трбух. Остао је жив, иако су му црева из утробе почела испадати.

И био је нарочито достојан спомена, Марко, Јовичин син. Младић и нераздвајни друг препаран-

* Нарочита циганска игра.

диста, богослова и великошколаца. Интиман са многима до братске блискости. Просто напросто срастао са њима духовно. И свирао им на ђачким весељима, не као професионалан свирач, но као друг. Веселио друге и веселио и себе. За ово је Марко Циганин добио једно, своје врсте, признање. Дали му назив **Марко „Богословац“**! Умео је Марко, почаствован овим епитетом, да подеси понашање своје. Носио се као ђак и успевао да се обогати манирима и опхођењем како приличи младом човеку који има толике блиске везе са интелигентним и школованим младићима. Био је поносан због части која му је била указана.

Преко пута те циганске куће, од Страхинића Бана улице, протезала се празна пољана тада чак до Душанове улице. Сав овај цигански свет славио је Ђурђевдан. На дан своје славе ручају Цигани на пољани. Поседају по трави, све у гомилама, тако да свака гомила престава једну породицу. Трава набујала, некошена. Ручак славски: печено јагње, сир и читаво деме свежих струкова бела и црна лука за сваком трпезом. Најпре пођу чутуре с ракијом, точеном из подрума „Црнога орла“. Све ведро и весело. Циганке се дале на посао. Чутуре иду из руке у руку. Певуши се и говори гласно. Без цакања не може да буде... Од прибора за јело ради само нож. Иначе све друге радње око јестива врше се рукама. Весела песма тече као бујна голема река... Понско Циганче нада дреку, кад га удари отац зато што руком граби испред других. Пије се, пева и свира у сав глас. Зурлаш севдахом надвисује и песму и свађу. Јовица-„Буца“ немилосрдно бије разапету кожу на своје бубњу. Чутуре са вином не скидају се са усана...

Слегао се свет као на чудо. Откуда толики свет?! Садањи биоскоп не би био у стању да пружи толико разоноде и увесељења као што је то онда пружала ова пољана приликом циганског славља. Све саме живе слике. Кога је пут тада нанео у

Капетан Мишину улицу тај је морао остати тамо читав сат — као прикован.

(Капетан Мишина улица, у то доба Војничка, била је нерегулисана. Без калдрме. Нешто ломљеног љутог камена местимице је стављено са стране поред плотова да претставља тротоар. Средином улице вода излокала јарак кроз који поток при јачој киши гура камење. Камење се котрља, а њихово клопарање изазива страх не само код деце, но и код одраслих. Ми деца дубоко у ноћ остајемо будни. Сан никако да падне на очи. Љуба Михаиловићева ставља крсни знак на себе и побожно се моли да нас Бог сачува „од невидовне беде“. То је био њен израз кад је посреди била опасност од елементарне непогоде...)

Да, свет се скупио и гледа чудо невиђено... Игра, песма, свирка, свађа и битка — као „као на „Севастопољу“ (овако се онда говорило).

Све се, дакле, слило у један урнебесни крик... Но наједанпут као да се нешто проломи. Зби се чудо. Сви се престравише и сва та врева у један мах преста и утиша се као под команду. Циганка у свађи с мужем завитла својим рођеним дететом, које је дотле на крилу своје држала и миловала, и баци га на мужа! Стаде јаук, лелек и вапај. Дете угрувано. Око њега заповка. Циганка расплела косу и ухватила се у коштац са Циганином. Успоставила се кривица Циганинова, али и зверство мајке детиње... Нешто је било крупно посреди: неки јад, нека љубомора...

Жандарми се дадоше на посао и сав овај цигански свет би потеран у кварт. Кварт дорћолски је онда био на углу Капетан Мишине и Јевремове улице, на месту где се сада налази палата Дунавског паробродског друштва — преко пута некадање Думине кафане.

Ми, деца каскали смо ревносно за овом „булуметом“ да нам како не умакне ни епилог овог циганског славског весеља...

Миљивој М. Петровић

Прослава рођендана Њ. В. Краља у Београду

И ове године је Београд прославио свечано и срдечно рођендан Њ. В. Краља Петра II, 6 септембар. Иако у скромнијим размерама, због тешких изузетних догађаја у Европи, прослава је била спонтана и лепа. Цео Београд је био у празничном расположењу. Свуда су весело лепршале заставе, а на прометнијим местима блистали су ноћу укусни светлосни украси. Монументалне зграде и споменици били су осветљени рефлекторима. Излози великих радњи, нарочито у центру града, били су раскошно уређени, са богатим лепим осветљењем, са ликом и монограмом Њ. В. Краља.

Београдска општина је и овога пута украсила град, нарочито Теразије и Калемегдан, и заставама и раскошним светлосним украсима. Од хотел „Лондона“, преко целих Теразија, до улаза у Кнез Михаилову улицу горели су венци тробојних сијалица. На сред Теразија, на месту где се налази водоскок, (који овог пута није радио), подигнут је био

леп високи стуб на чијем је врху пламтела дивно израђена круна од нарочитих сијалица. У постољу стуба налазили су се леви државни грбови. Око стуба су лепршале државне заставе.

На теразијској тераси блистао је велики, луксузно и уметнички израђен монограм Њ. В. Краља, „П II“, између четири стуба, — два са блиставим крунама и два са светлим тробојним грбовима.

На врху облакодера Хипотекарне банке Трговачког фонда (стара кафана „Албанија“) светлео је врло леп Краљев монограм.

На главном улазу за Калемегдан била је подигнута триумфална капија са светлим натписом „Живео Краљ“. Натпис је био израђен од сијалица између два четвртаста стуба, на чијим су врховима блистале тробојне круне. Кад се прође кроз ову ватрену капију, шетаче изненаде два лепа мања монограма, с десне и с леве стране главне калемегданске алеје, изрезана у дрвету, дискретно осветље-

Улаз на Велики Калемегдан за време рођендана Њ. В. Краља Петра II

Теразије, декорисане за рођендан Њ. В. Краља

на. Даље, испред споменика захвалности Француској, блистао је богат монограм од сијалица. У дрвећу на главној алеји светлели су рефлектори; а у средини парка, око водоскока „Рибара”, у крунама дрвећа гореле велике црвене сијалице у облику лампиона. Бледом светлошћу електричне месечине били су обасјани још неки споменици, куле и зграде у Горњем Граду, и тиме је била појачана природна романтика овог краја.

Мост Краља Александра I био је украшен венцима сијалица, који су издалека изгледали као низе зажареног бисера. У широкој површини Саве огледали су се сви светлосни украси са моста и околине и тиме је њихова чаробност знатно појачавана.

Земун је пружао исто тако лепу слику. Један велики Краљев монограм блистао је пуним сјајем, ваздухопловна палата и православна црква биле су осветљене рефлекторима.

И на другим прометнијим местима Београда било је лепих светлосних украса. Нарочито су лепо били украшени Кнез Михаилова улица, Краљев трг, трг Кнежев Споменик и Славија. У Кнез Михаиловој улици су излози били намештени врло укусно и богато, на неким радњама су блистали и леви монограми „П II”. На главној општинској згради, у У-

зун Мирковој бр. 1, пламтео је леп Краљев монограм над главном капијом, а око монограма налазила су се два осветљена грба града Београда. На Краљевом тргу светлели су леви монограми над радњом „Филип”, на универзитетским зградама, а палата Берзе и палата Трговинске коморе биле су укусно осветљене.

Народно позориште, код Кнежевог споменика, било је осветљено венцима сијалица, леви монограми блистали су на згради Државне хипотекарне банке и на палати Риунионе. Палата Ратничког дома, осветљена рефлекторима, пружала је врло пријатну слику.

Нова зграда цркве Св. Марка и околне монументалне палате — Народна скупштина, Поштанска штедионица и Привилегована аграрна банка, — биле су такође лепо осветљене.

Трг Славије био је украшен краћим венцима сијалица. На Савинцу, испред цркве Св. Саве, светлео је велик монограм.

Топчидер и Дедиње, у мору сијалица и са неколико зграда осветљених рефлекторима, пружали су чаробну слику.

Пажињу су привлачиле својим светлосним украсима и палата Министарства финансија, велика палата Министарстава, палата Мини-

старства саобраћаја и Сената, Инвалидски дом, палата Уреда за осигурање радника и главна железничка станица.

Пројас Претседника Београдске општине

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић упутио је 1 септембра, — преко новина и преко засебних плаката, који су били афиширани по свима градским возилима и на свима прометним местима — овај проглас београдском грађанству:

Београђани!

Веран узвишеној династији великог Војда, са којом је наш народ корачао историским путем своје слободе, мисије и славе, Београд ће и ове године свечано прославити рођендан Краља Петра II, драгог потољка незаборављеног претка.

Шести септембар је дан народне радости и манифестација неподељене оданости младоме Краљу, који идуће године улази у доба Свога пунолетства на престолу славне лозе Карађорђевића.

Уочи Краљевог рођендана, 5 септембра у 19 часова, Градско веће града Београда, у присуству претставника свих националних, културних, просветних, хуманих, социјалних и осталих организација и удружења, одржаће своју свечану седницу.

Нека то вече домови свих Београђана буду осветљени и окићени заставама.

Шестог септембра у београдским црквама и храмовима одржаће се благодарење за дуг живот и срећну владавину Краља Петра II, а на добро народа и земље.

Од 16 до 18 часова истог дана народно весеље у Београду обележиће племенито осећање љубави и одушевљења према младом Краљу. Увече тога дана београдска позоришта даваће бесплатне претставе за грађанство.

Грађани и грађанке!

У овим тренуцима када наш народ, са неисцрпним могућностима своје моралне снаге и ослоном на витешку прошлост треба да буде једнодушан, нека редови Београђана збијени око младога Краља у општој љубави буду највиша манифестација нашег поуздања и вере у нашу националну будућност.

Живео Краљ!

Претседник Београдске општине
Јеврем Б. Томић

Свечана седница Градског већа и претставника београдских друштава и установа

Уочи рођендана, 5 септембра у 19 часова, одржана је свечана седница Градског већа и претставника београдских установа и друштава. Дворана Градског већа, Кабинет Претседника Општине и главни ходници били су за ову прилику укусно декорисани зеленилом и тробојним заставама.

Теразије ноћу, за време рођендана Њ. В. Краља

Краљевски Намесници г. г. д-р Раденко Станковић и д-р Иво Перовић излазе из Саборне цркве после благодарења у част рођендана Њ. В. Краља Петра II

Овој свечаној седници у великој дворани Градског већа присуствовали су: Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Војислав Петровић, — кога су свечано дочекали и допратили у дворану за седнице Претседник општине г. Јеврем Томић, Потпретседник г. инж. Лазар Костић и Директор Управног одељења г. Божа Павловић, — командант Београда генерал г. Владислав Костић; претставници вероисповести; изасланик Претседника Владе, изасланик Управника града Београда; бивши претседник Београдске општине г. Милан Нешић, професор Универзитета; сви градски већници; претставници свих београдских националних, витешких, привредних, културних и хуманих друштава и установа; многи општински чиновници и велики број осталог грађанства.

И већничка дворана и галерије биле су препуне.

Хор певачког друштва радника Дирекције трамваја и осветлења „Никола Тесла“ отпевао је државну химну.

Говор Претседника Општине г. Јеврема Томића.

Претседник Општине г. Јеврем Томић отворио је свечану седницу овим говором:

Господине Изасланиче Његовог Величанства Краља
Господо већници

Госпође и господо,

Налазимо се уочи рођендана Његовог Величанства Краља Петра II. Овом свечаном седницом отпо-

чињемо прославу Шестог септембра, најрадоснијег националног празника Срба, Хрвата и Словенаца. Тај велики дан буди у свима нама неизмерну радост, јер се тога дана родио првенац Витешког и Неумрлог Краља Александра I Ујединитеља и унук Краља Петра Ослободиоца.

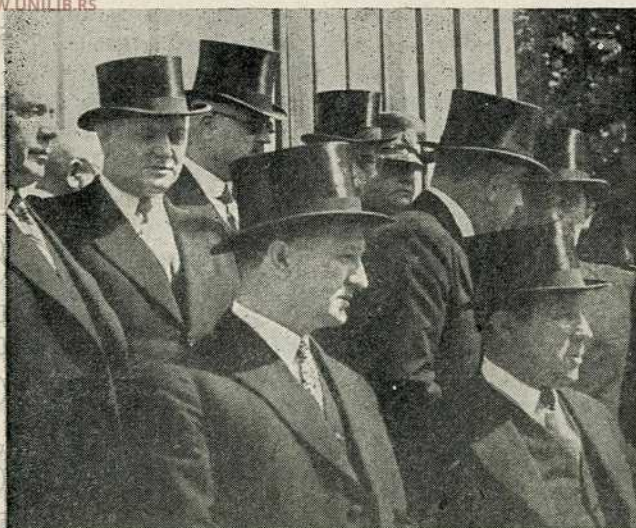
Шести септембар изазива ове године нарочито велику радост, јер га прослављамо под другим околностима него што смо то досада чинили. Прво, сутра се навршава 17 година од рођења нашег драгог Краља. Већ идуће године Он узима у Своје руке узвишену и тешку дужност владара на престоу Својих славних предака. Са свим врлинама и високим способностима духа, срца и карактера Своје историјске лозе, Његово Величанство Краљ Петар II је најлепша нада и највећи понос наше националне будућности. Друго, осамнаести рођендан Његовог Величанства Краља Петра II прославља се у знаку пуног духовног јединства и заједничке сарадње свих Срба, Хрвата и Словенаца. Уједињени око престола наше народне и славне Династије Карађорђевића, ми срећно пролазимо кроз тешка искушења која проживљују сви народи и све државе, нарочито у Европи.

Тих искушења наша је отаџбина поштеђена, благодарени нашој доброј унутрашњој и спољној политици, а на првом месту нашој Династији и мудрости и далековидости Његовог Краљевског Височанства Кнеза Намесника Павла. Том Великом Карађорђевићу наш народ има да захвали што са радошћу прослављамо рођендан нашег младог Краља, што смо поштеђени свих оних трагедија које се дешавају око нас.

Под Његовим племенитим старањем спрема се за тешку краљевску дужност наш Млади Краљ Петар II. Пратећи Његов досадашњи развој ми видимо да је Његово Величанство Краљ Петар II изразити наследник и претставник свих духовних способности и ненад-

Претседник Краљевске владе г. Драгиша Цветковић излази из Саборне цркве после благодарења у част рођендана Њ. В. Краља Петра II

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић у друштву г. г. министара излази из Саборне цркве после благодарења у част рођендана Њ. В. Краља Петра II

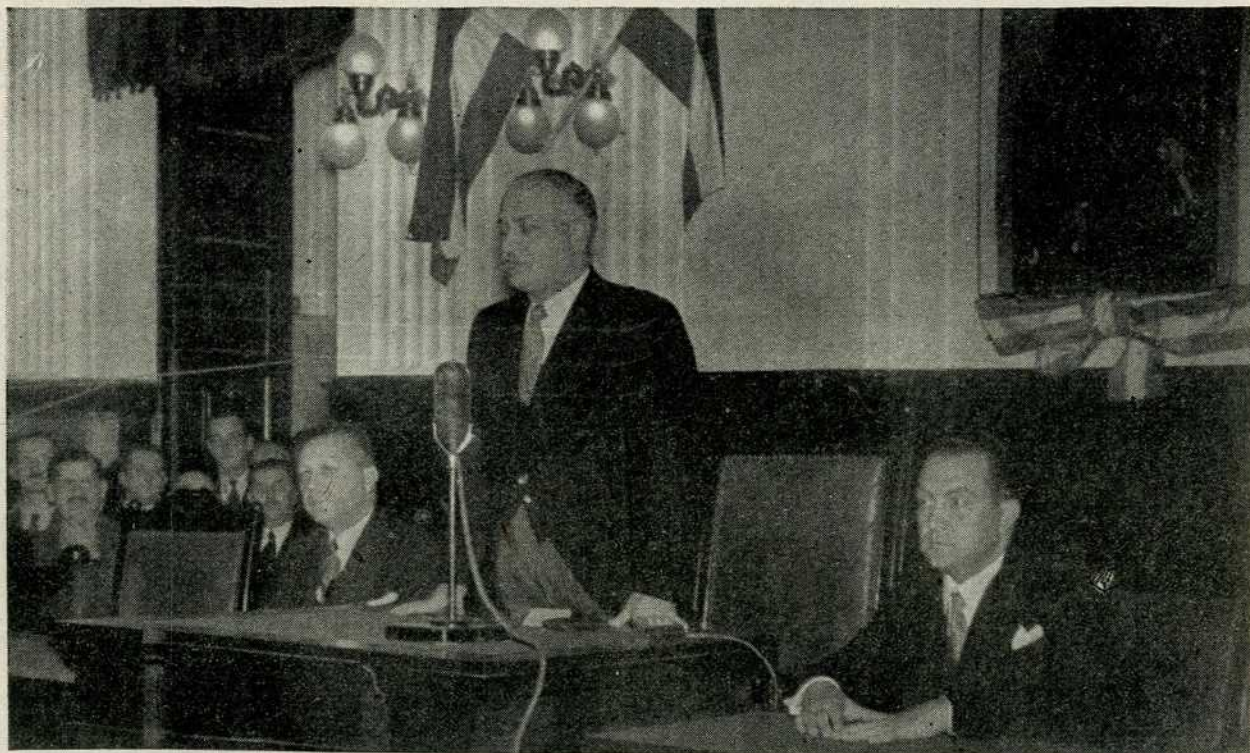
машних врлина Његових славних предака. Ретка интелигенција, витешка одлучност и широка племенитост кресе душу нашег љубљеног Краља, а изнад свега Он осећа неограничену љубав према своме народу исто тако као што наш народ безгранично воли свога Краља и своју Династију. Ова узајачна љубав и поверење претстављају највећу моралну снагу наше нације. С њом смо победили и са њом ћемо савладати све тешкоће на које будемо наишли у нашем народном живљењу.

Династија Карађорђевића и наш народ увек су били нераздвојни. То је јединствен појам. Он се не рашчлањује. Он иде увек заједно. Ево, већ је близу столеће и по од момента када је планула ослободилачка пушка у Шумадији па до стварања велике Југославије, они су заједнички подносили све тешкоће и све радости. Историја није забележила лепшег примера народне љубави и оданости нити већег пожртвовања, него што га је поднео наш народ заједно са својом Династијом.

Династија је постала стварни символ нашег јединства, нашег страдања у прошлости и наше лепше будућности. Она нас је ујединила, она нас је духовно приближила, она нас даје потстрека за даља заједничка стварања, која су упућена изграђивању велике снажне и за већна времена нераздвојне Југославије, у којој у истини лежи срећа и будућност и Срба и Хрвата и Словенаца.

Тај дух узајачног стварања и неподељене љубави унесен је и у нашу нову државу, у заједничку кућу Срба, Хрвата и Словенаца.

Инспирисани оваквим схватањима наши одговорни државници извршили су наш унутрашњи препород. На том делу националне обнове сарађују све наше конструктивне вредности. Жеља им је да идућег шестог септембра предаду у руке младога Краља срећену земљу са решеним унутрашњим проблемима, да је Он поведе у још срећнију и лепшу будућност. Сви ми остали грађани, а нарочито грађани престоног Београда, дужни смо да допринесемо све што можемо томе циљу. То је наша национална дужност. Уверени смо, господе, да ће испред свих предјачити наш лепо

Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић отвара свечану седницу Градског већа у част рођендана Њ. В. Краља Петра II (лево од г. Претседника потпретседник г. инж. Лаза Костић, десно директор Управног одељења г. Божа Павловић)

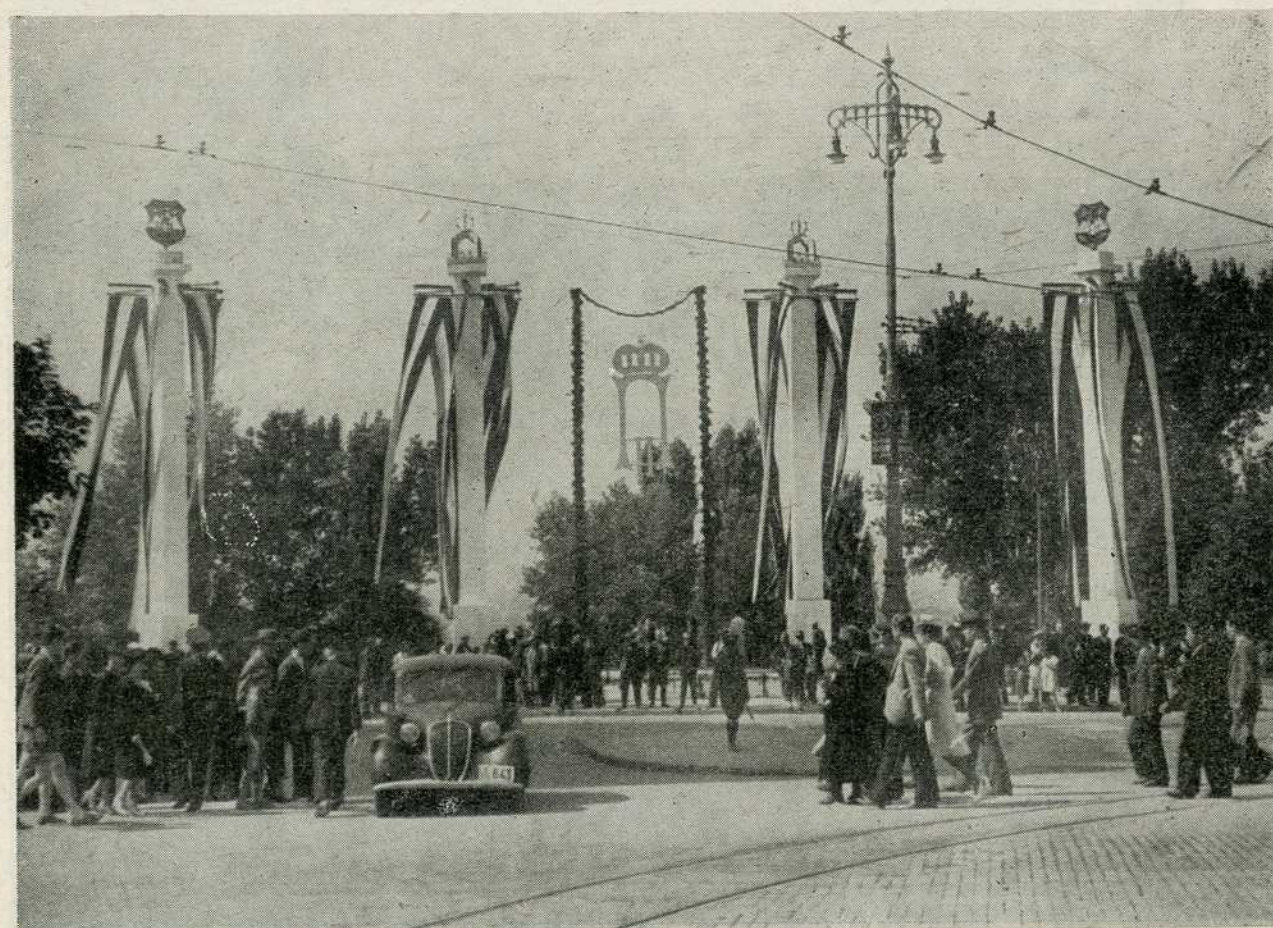

WWW.UNILIB.BS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Свечана седница Градског већа у част рођендана Њ. В. Краља Петра II

Теразијска тераса за време рођендана Њ. В. Краља

Београд и наши драги Београђани. Они су увек, а нарочито у тешким и судбоносним данима, држали високо заставу нације. Нису никада презали нити су питали колике су жртве. За своју земљу и за своју славну Династију Карађорђевића нема жртава које неће поднети.

Наш престони град, поносан и славан, исписао је са Династијом Карађорђевића најлепше поглавље наше народне историје. Верујем, са вама заједно, да ће најлепше поглавље те историје отпочети шестог септембра идуће године. Нека Београђани, а са њима и цела земља, манифестују што срдачније и што спонтаније своју искрену и безграничну љубав према нашем вођеном и младом Краљу Петру II, сутра на Његов рођендан.

У овом свечаном тренутку, када наша престоница, уједињена у одушевљењу и љубави за свога Краља, прославља дан Његовог рођења, упутимо своје најтоплије честитке младом Суверену и призовимо благослов Свемогућег на Њега и Његов светли Дом.

Ја вас позивам, госпође и господо, да своме заједничком осећању верности, оданости и љубави према Краљу Југославије и народној Династији Карађорђевића, дамо израза који потичу из дубине наше душе:

Живео Његово Величанство Краљ Петар II!

Живео Његово Краљевско Височанство Кнез Намесник Павле!

Живела Династија Карађорђевића!

Живела Отаџбина.

Говор Претседника г. Томића био је пропраћен бурним клицањем Њ. В. Краљу и Краљевском Дому.

Певачко друштво „Никола Тесла” отпевало је поново државну химну, коју су присутни саслушали стојећи.

Благодарења у београдским црквама.

На дан Краљевог рођендана, 6 септембра пре подне, одржана су у Београду благодарења у храмовима свих вероисповести.

У православној Саборној цркви одржано је благодарење у 11 часова. Благодарењу су присуствовали Краљевски Намесници г.г. д-р Раденко Станковић и д-р Иво Перовић, Претседник Краљевске Владе г. Драгиша Цветковић са више министара, Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић са градским већницима, високи претставници војске, претставници свих државних установа и београдских друштава, чланови дипломатског кора и велики број грађанства.

Чинодејствовали су епископ бачки г. д-р Иринеј, епископ тимочки г. Емилијан, нишки г. Јован, викарни епископ г. Василије и велики број свештеника. Пригодну беседу, на крају богослужења, одржао је епископ г. д-р Иринеј Гирић.

У католичкој цркви у Поенкаревој улици чинодејствовао је надбискуп београдски г. д-р Ујчић уз асистенцију већег броја свештеника. Благодарењу су

Свечана седница у сали Дома соколске матице у част рођендана Њ. В. Краља Петра II

Благодарења су отслужена и у евангелистичкој цркви, у старокатоличкој цркви, у бајракли џамији, у синагогама оба јеврејска обреда.

Прослава Савеза Сокола

Поводом рођендана Њ. В. Краља Савез сокола је одржао свечану седницу у дворани соколског друштва „Матица“, којој су присуствовали претставници сокола из целе земље. Седници су присуствовали изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Кереквић, Министар за физичко васпитање г. Душан Пантић, изасланик Њ. Св. Патријарха, изасланик Претседника Владе, претставник Београдске општине потпретседник г. инж. Лаза Костић и претставници многобројних београдских удружења и установа.

Са ове седнице упућен је поздравни телеграм Њ. В. Краљу Петру II. Заменик савезног старешине г. др Отон Гавранчић одржао је леп пригодан говор. И читање телеграма и говор пропраћени су бурним аплаузима Њ. В. Краљу и Краљевском Дому.

Генерални секретар Савеза г. Р. Грђић прочитао је извештај о резултатима соколске Петрове пјатиетке.

Научно-школски пут Њ. В. Краља по Југославији: Њ. В. Краљ разгледа катедралу у Ђакову, задужбину владике Штросмајера. Бискуп г. др А. Акшамовић даје Њ. В. Краљу обавештења о катедрали (20 септембра 1940).

присуствовали изасланик Њ. В. Краља капетан бојног брода г. Шоштарић, већи број чланова Краљевске Владе католичке вероисповести, претставници војних и цивилних власти.

Научно-школски пут Њ. В. Краља по Југославији: Срдачне овације Њ. В. Краљу у Липику (21 септембра 1940 године).

Мађарски министар пољопривреде гроф Телеки у Београду

WWW.UNILIB.RS

Мађарски министар пољопривреде гроф Михаљ Телеки посетио је Београд 28 септембра т. г., да врати посету коју је недавно учинио наш Министар пољопривреде г. д-р Бранко Чубриловић Будимпешти.

На железничкој станици приређен је грофу Телеки срдачан дочек. У дочеку су узели учешћа: Министар г. Чубриловић, са високим чиновницима свога министарства, мађарски посланик г. Бакач-Бешењеи са особљем свога посланства, претставник Београдске општине потпретседник г. Божидар Недић, чланови Југословенско-мађарске привредне коморе и Југословенско-мађарског друштва.

Пошто се уписао у дворске књиге, гроф Телеки је положио венац у спомен-капели на мађарском војничком гробљу, учинио је посете Министру иностраних послова г. Цинцар-Марковићу и Министру пољопривреде г. Чубриловићу, положио је венац на гроб Незнаног јунака на Авали.

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник примио је после подне грофа Телекија у аудијенцију у Белом Двору на Дедињу.

Сутрадан, 29 септембра, гроф Телеки, у друштву са нашим Министром пољопривреде г. Чубриловићем и мађарским послаником г. Бакач-Бешењејем посетио је пољопривредну изложбу моравске Бановине, у Нишу. Гроф Телеки је са великим интересовањем прегледао целу изложбу, нарочито одељење са житом и павиљоне са стоком.

После подне гроф Телеки је обишао Нишку Бању, где је учинио посету Претседнику владе г. Драгиши Цветковићу.

Из Ниша се гроф Телеки, преко Београда, вратио за Будимпешту.

Пре свог одласка дао је новинарима изјаву у којој је рекао да је понео најбоље утиске из Југославије. Нагласио је да је циљ његове посете да личним контактом са југословенским пољопривредним вођством продуби пријатељске односе који постоје између мађарске и југословенске пољопривреде. „Наше две земље имају исте интересе и потребе, — рекао је гроф Телеки —, и пред нама стоје широке могућности за сарадњу југословенске и мађарске пољопривреде. У последње време више но икад показало се да уређени привредни односи и привредна колаборација значе најбољу основицу за искрену политичку сарадњу. Односи између Југославије и Мађарске развијају се за последње две године у смислу најбољег пријатељства, добрих и братских суседа. Ужа економска сарадња могла би ове односе да учини још бољим и значајнијим”.

ПРИВАТНА НЕМАЧКА ГИМНАЗИЈА С ПРАВОМ ЈАВНОСТИ У БЕОГРАДУ

10 септембра т. г. у подне отворена је у Београду Немачка приватна гимназија с правом јавности, која је основана уредбом Министарства просвете од 23 августа 1940.

Свечано отварање извршено је у дворани Немачко-српске основне школе, у улици Зрињског бр.

32, која је за ову прилику била окићена сликама Њ. В. Краља Петра II и Вође Рајха г. Адолфа Хитлера, југословенским и немачким заставама и зеленилом. Свечаности су присуствовали: Немачки посланик у Београду г. фон Херен, немачки генерални конзул, г. Нојхаузен, претседник Београдске општине г. Јеврем Томић, помоћник Министра просвете г. Бошко Богдановић, претседник Немачко-југословенског друштва г. Милош Тривунац, евангелистички владика г. д-р Поп, првак немачке народносне групе у Југославији г. Хам, виши чиновници немачког посланства, чланови Немачког школског удружења, и многи грађани, Немци и Југословени.

Свечаност је почела певањем југословенске химне, коју су отпевали ученици и ученице Немачке грађанске школе.

Затим је г. Ханс Мозер, претседник Немачког школског удружења, изнео у кратким потезима развој немачког школства у Београду и изразио наду да ће ова Немачка гимназија допринети продубљењу културних односа између Немачке и Југославије.

Г. д-р Алојз Шмаус, секретар Немачког школског одбора, рекао је да ће се управа ове нове гимназије постарати да кроз нову школу провејава дух међусобног поштовања и поверења, дух искрене готовости и сарадње између југословенског и немачког народа. Нарочита брига биће посвећена неговању националне групе предмета, националној култури и националном васпитању уопште, „не само ради ученика немачке народности, него исто толико и ради ученика југословенске народности”.

Помоћник Министра просвете г. Бошко Богдановић поздравио је, у име Министра просвете, отварање ове гимназије и изразио уверење да ће она бити још једна спона између југословенског и немачког народа.

Немачки посланик на нашем Двору г. фон Херен рекао је:

— Отварањем немачке гимназије испуњена је давнашња жеља не само Немачке колоније у Београду већ и многих Југословена. Зато захваљујемо

Свечано отварање Немачке гимназије у Београду. (С десна на лево: г. фон Херен, немачки посланик; г. Б. Богдановић, помоћник Министра просвете; г. Ј. Томић, претседник Београдске општине).

претставницима власти, а нарочито Министру просвете, Претседнику Општине г. Томићу и помоћнику Министра просвете г. Богдановићу што су се zaloжили да се ова гимназија отвори.

Убеђен сам да се Краљевска влада неће показати што је изишла у сусрет жељи наше колоније, јер ће ова гимназија васпитати главне раднике за зближење југословенског и немачког народа.

У име владе Рајха ја обећавам пуну помоћ овој школи.

Г. Ернест Милер, директор Немачке грађанске школе и новоотворене немачке гимназије, рекао је да сви наставници ове школе сматрају за своју свету дужност да поштују туђу народност. Они ће дати све од себе да ова школа буде узорна установа.

Свечаност је завршена немачком химном, коју су отпевали ученици Немачке грађанске школе.

* *
*

Отварањем ове гимназије заокружује се у извесној мери развој немачког школства у Београду. Овде је отворена Немачко-српска основна школа 1854 г. и вођена је у сарадњи са Немачком евангелистичком црквеном општином до почетка светског рата 1914. После рата школа је обновљена 1927. 1931 г. основано

је Школско удружење Немаца из Рајха, које је радило на томе да се отвори у Београду једна виша школа, као продужетак Немачко-српске основне школе. По дозволи југословенског Министарства просвете отворена је прво приватна Немачка грађанска школа. 1939 године извршене су све припреме за отварање и приватне немачке гимназије, која је имала да почне рад почетком те школске године. Али је избијање другог светског рата омело ове намере, и та гимназија је могла бити отворена тек сада.

Гимназија ће примати и немачку и југословенску децу. Упис ученика већ је извршен, и школа је отпочела рад редовно, кад и остале гимназије, 10 септембра.

Г. Ј. ТОМИЋ — ПОЧАСНИ ПРЕТСЕДНИК ЈУГОСЛОВЕНСКО-НЕМАЧКОГ ДРУШТВА

Управни одбор Југословенско-немачког друштва изабрао је једногласно г. Јеврема Томића, председника Београдске општине, за почасног претседника овог Друштва и известио га о томе 9 септембра т. г. писменим актом молећи г. Томића да изволи дати свој пристанак на овај избор.

Славе београдских друштава и установа

У месецу септембру т. г. обављено је неколико слава београдских друштава и установа, на којима су узели учешћа и претставници Београдске општине.

Друштво за унапређење Предграђа војводе Степе (Пашиног Брда), прославило је своју славу 6 септембра, Рођендан 26. В. Краља Петра II. Славу је посетио и претседник Општине г. Јеврем Томић.

Истог дана прославило је и хумано друштво саобраћајног особља Дирекције трамваја и осветљења „Добро срце“ своју славу. Домаћин славе био је претседник општине г. Јеврем Томић, који је лично присуствовао и славском обреду. Био је присутан и потпретседник Општине г. инж. Лазар Костић, — већи број виших општинских чиновника, претставници многих хуманих и националних удружења и велики број службеника Дирекције трамваја и осветљења.

Главни циљ друштва „Добро Срце“ јесте одевање незбринуте деце и помагање сиромашних породица. За 13 година свога постојања ово друштво је оденуло преко 1.500 незбринуте деце и издало преко 12.000 динара као помоћ сиромашним породицама и разним друштвима са сличним хуманим циљевима.

Артилериски пук и пионирска чета Краљеве гарде прославили су своју славу 12 септембра, као успомену

на дан формирања пука у саставу Краљеве гарде. Слави је присуствовао изасланик Њ. В. Краља почасни ађутант генерал г. Никола Христић, многи високи војни функционери — претставници војних установа, — претставник Краљевске владе министар г. д-р Срђан Будисављевић, Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић, и многи други званични претставници и грађани.

Командант пука пуковник г. Павловић одржао је, после извршеног славског обреда, војницима леп пригодан говор.

Изведен је затим врло успео дефиле војника артилериског пука и пионирске чете Краљеве гарде.

Црква Александра Невског прославила је истог дана, 12 септембра, своју славу. Служби божијој у цркви присуствовао је и Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић.

Дом слепих Краља Александра I у Земуну прославио је своју славу Крстов-дан 27 септембра. После сечење колача, питомци дома извели су леп пригодан програм, у чијем су извођењу узели учешћа гудачки, дувачки и тамбурашки оркестар као и хор питамаца и питамица.

Радови општинске управе на проширењу и побољшању градског саобраћаја и осветљења

Општинска управа извршила је ове године многа побољшања у трамвајском и аутобуском саобраћају у Београду. Из недостатка материјалних средстава није раније проширивана трамвајска мрежа, нису купована нова возила и нису отворане нове линије за оне крајеве који нису имали везе са центром града.

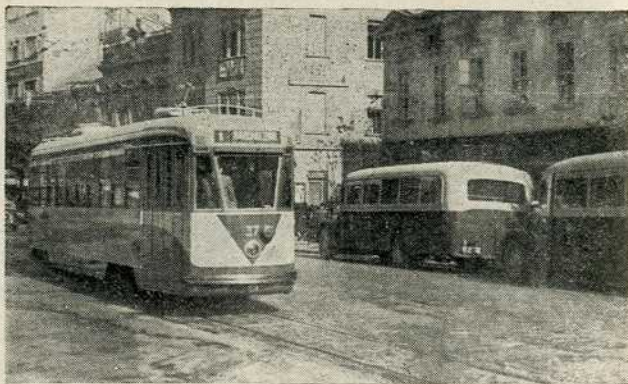
У овој години омогућено је остварење давнашњег пројекта да се саобраћај на трамвајској линији Калемегдан—Ново гробље из основа измени. Та трамвајска линија на већем делу била је једно-колосечна и требало је уградити и други колосек или увести аутобуски саобраћај. Због узаних улица којима пролази ова линија није могло доћи до постављања другог колосека, него је уведен аутобуски саобраћај, с том разликом што ова линија са аутобусима не иде до Калемегдана него се завршава код Народног позоришта и ту се везује са постојећом аутобуском линијом Народно позориште—Насеље Кнеза Павла. Тиме је створена кружна аутобуска линија са 10 аутобуса у редовном саобраћају у оба правца, која потпуно задовољава потребе крајева кроз које пролазе. Уместо 30 минута, колико је раније било потребно да се трамвајем стигне од Новог гробља до Кнежевог споменика, данас је потребно за тај пут само 15 минута. Временски размак између 2 аутобуса у истом правцу сведен је на 5 минута, док је раније тај размак између трамваја био 8—10 минута.

Трамвајска пруга Народна скупштина—Земун продужена је прошлога месеца улицом Краља Александра до Новог гробља и на тој продуженој линији повећан је број трамваја од 8 на 10 возова. Тиме је избегнуто дуготрајно маневрисање код Народне скупштине, увећан је број трамваја за 80% на делу од Теразија до Техничког факултета и остварена директна веза, без прелаза, Земуна и Сајмишта, — најважнијом саобраћајницом (улицом Краља Александра) на дужини преко 1.500 метара и даље, — са насељем око Новог гробља. На старом делу ове пруге остао је исти распоред возова, исти временски размак, а путницима је омогућена возња на целој дужини пруге са повећањем цене од само 1,— динар (цена возње износи 3,— динара за целу дужину). Највећа корист од овог продужења несумњиво је у томе што сада на делу између Теразија и Техничког факултета пролазе редовно 22—25 возова. Резултати, према досадашњим посматрањима, по-

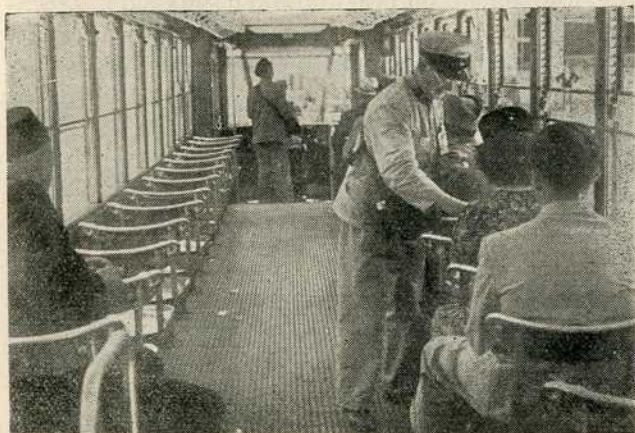
вољни су, јер је постигнуто повећање код броја путника и повећање саобраћајних прихода.

Првобитни пројект био је да се трамвајске линије бр. 6 и бр. 14 вежу у једну, тако да се избегне окретање трамваја са ове линије код Кнежевог споменика. За сада је остварено само делимично спајање ових двеју линија; али када се на крајњим станицама израде кругови за окретање трамваја и када се заврши постављање другог колосека у Краља Александра улици код насеља Краља Александра, извршиће се спајање ових двеју линија и тиме још више олакшати саобраћај на највећој и најважнијој линији бр. 6.

За трамвајску пругу бр. 1 набављена су нова кола италијанског типа, нижа од досадашњих трамваја. У првој партији дошло је 6 таквих кола, која су одмах пуштена у саобраћај и сада раде од Калемегдана до Савинца. До краја ове године треба да буде испоручено и осталих 9 кола, од којих ће се у првом реду употребити 5—6 комада за замену старих трамваја на истој линији. Тада ће на овој трамвајској прузи кроз центар Београда радити само нови трамваји. Нова кола су четворосовна, раде без приколица, модерно су грађена и показала су се у саобраћају врло погодна. Задржавање у станицама смањено је осетно, излазак путника упућен је само на предња врата, а наплата возње врши се одмах при улазу. Долазак свих нових трамваја повећаће трамвајски возни парк моторних кола за 15% и тиме омогућити да се на постојећим трамвајским линијама повећа број кола у саобраћају. Трамваји са пруге бр. 1 пребациће се да раде на друге пруге, нарочито на бр. 6, на којој

Нови трамваји и аутобуси у саобраћају

Унутрашњост трамваја набављеног из Италије

сада има највише путника и највећа је потреба за више трамваја.

Неће се остати само при овоме него ће се у току идуће године и даље набављати нова трамвајска моторна кола, која ће поступно замењивати старе трамваје, омогућити темељније оправке и тиме осигурати редован саобраћај у свако доба године. Финансијска средства за ове набавке осигурана су.

Аутобуски саобраћај у Београду био је ове године у наглом развоју. Данас се свакодневно налази у саобраћају око 35 аутобуса на разним линијама. Прошле године било је за саобраћај способно и радило је свега 19 аутобуса. До сада је испоручено од последње набавке 20 комада великих аутобуса са 50 места и са каросеријама рађеним у земљи. Сем тога испоручено је укупно 17 нових аутобуса потпуно израђених у иностранству. До краја ове године треба да буде испоручено још 20 аутобуса из домаћих фабрика. Тиме ће се аутобуски возни парк знатно појачати и биће могуће заменити све старе аутобусе, повећати број кола на појединим већ постојећим линијама и отворити најпотребније нове аутобуске линије.

Аутобуски саобраћај има те добре стране да омогућује бржу вожњу од трамваја, да се може успоставити у улицама без трамвајског колосека и да лако успостави везу са удаљеним крајевима који немају никакве везе са центром, а само отварање линија није везано са великим инвестицијама. Мане су му у томе што аутобуси трају краће од трамваја, лакше се кваре, захтевају добро калдрисане улице и зависни су од погонског материјала и гумених точкова, који се данас тешко набављају и не могу да се увозе. Захваљујући томе што су аутобуси Београдске општине нови, обезбеђен је уредан аутобуски саобраћај још за дуже времена и под повољним условима. Сталним повећањем аутобуског возног парка дошло се већ дотле да се аутобусима данас превезе четвртина укупног броја путника у јав-

ном саобраћају, док је раније тај однос био свега 5—8%.

Упоредо са набавком трамваја и аутобуса, ове године је нарочито урађено много за побољшање трамвајских пруга. Било је најпотребније да се пруге са једним колосеком оспособе за несметани саобраћај у оба правца. Због тога се после вишегодишњег чекања приступило постављању другог колосека на трамвајској прузи бр. 6 од „Мале антанте“ до „Цветкове механе“. Ускоро ће се приступити полагању другог колосека од Сењака до основне школе на Топчидерском Брду, на прузи за Дедиње, и од Аутокоманде до иза Вождовачке цркве на прузи бр. 10. Пројекти за ове радове већ су одобрени а финансијска средства су обезбеђена.

У даљем пројекту је продужење трамвајске илнице бр. 12 од Дедиња поред трибина на Бањици и везивање ове пруге са Вождовачком пругом, изнад предграђа Краљице Марије.

Од осталих радова на трамвајским пругама треба напоменути извршену реконструкцију колосека у вези са проширењем и регулисањем улице Краља Александра код Теразија. Ту је измењен цео трамвајски чвор и помакнута двострука трамвајска пруга. Затим, значајни су радови који се сада врше у улици Краља Александра, од Теразија до Хартвигове, на замени бетонске подлоге испод трамвајских колосека са много еластичнијом подлогом од макадама.

Од грађевинских радова у вези са трамвајским и аутобуским саобраћајем најзначајније је грађење нове аутобуске гараже за 120 аутобуса. Пројекти за ову гаражу израђени су ове године, обављена је лицитација за прве радове и пошто су нађена новчана средства приступило се ових дана и грађењу овог важног објекта за смештај аутобуса и за њихово одржавање у исправном стању. Нова аутобуска гаража гради се на општинском имању Пионир код Новог гробља, где се ствара нов центар са радионицама и другим грађевинама за трамваје и аутобусе. На овом месту постоје могућности за проширење тих објеката у будућности и према указаној потреби.

Осим нове гараже, која ће бити готова тек идуће јесени, гради се једна мања гаража за 50 аутобуса у данашњем кругу трамвајских и аутобуских радионица. Доцније ће се ова привремена гаража моћи да искористи за проширење постојећих радионица као и за оснивање нових радионичких одељења.

Све већим проширењем саобраћаја развили су се и послови администрације, те је постојећа зграда Дирекције трамваја и осветљења постала недовољна да прими повећани број особља. Зато је приступљено надзиђивању спратова, који ће омогућити нормалан рад у канцеларијама, а за даљу будућност мораће се подићи потпуно нова и репрезентативна грађевина, за коју се већ припремају и пројекти.

У многобројним радионицама за одржавање и оправке возила намењених саобраћају ове године ће бити пуштено у рад централно грејање, које се сада изводи. Овакво грејање постојало је до прошле зиме само у једном делу радионице, док су се остале радионице, депои и све канцеларије грејале обичним пећима.

Снабдевање Београда електричном енергијом врши Општина разводећи струју из приватне електричне централе „Снага и светлост” преко своје електричне мреже у све крајеве престонице. Ову деликатну дужност Општина проширује све више и на нове крајеве града, који се нагло шири, а интересује се и за београдску најближу околину. Радећи у томе смислу, нарочито у последње време, електрична струја из београдске централе доведена је до Малог Мокрог Луга, Авале, а израђени су пројекти да се подигне линија високог напона до Роспи-Ћуприје на друму за Вишњицу, па и даље до самог села Вишњице. Такође је потпуно израђена разводна мрежа у селу Пиносава, а већ је припремљен материјал за електрификацију села Кумодража и Јајинаца. Готов је и пројекат за електрификацију општинске економије Рева у Панчевачком риту, пошто се мрежа простира и преко моста на Дунаву.

За проширење електричне мреже у самој престоници поручено је 18 километара електричних каблова и трансформатора. Од великих индустријских предузећа прикључен је на градску мрежу Први акционарски млин, који је раније имао своју електричну централу, затим фабрика кожа Бели орао, индустрија Беометал, а јављају се и друга предузећа са великом потрошњом, пошто им повољна цена за електрични погон појевтињава рад.

Машинске инсталације за водовод у Макишу добијају електричну енергију од приватне централе Електро-Макиш. Да би се обезбедио рад ове инсталације и у случају прекида електро-вода, или других сметњи у приватној централни, израђен је пројекат и већ је одржана лицитација за подизање линије високог напона од 60.000 волти од потстанице „Мостар” до Белих Вода. Предвиђено је да се одатле далековод продужи до приватне електричне централе у Макишу и тиме београдска мрежа веже и за други извор електричне енергије, који би у случају потребе могао да снабдева београдску мрежу. Ради се и на даљем обезбеђењу на тај начин да се београдска мрежа веже још са неком електричном централом.

Од електричних постројења која су пројектована и ускоро ће се приступити њиховом извођењу, најзначајније је постројење за појачање исправљачке станице за трамваје код старе електричне централе. Пројектовано је да се набаве два живина исправљача по 1.000 киловата са одговарајућим разводним постројењима.

Прошлого месеца поведени су преговори са претставницима швајцарског друштва „Снага и светлост” о промени цена за куповину електричне енергије из њихове централе. Поводом тога узето је у проучавање и питање откупа централе коју је подигло ово Друштво и према уговору има право да је експлоатише још 18 година. У том случају и производња електричне енергије прешла би у општинске руке те би и регулисање цена било независно од приватног друштва.

Инж. А. Д.

Летовање београдске сиромашне деце

Београдска општина послала је овог лета преко 2.000 сиромашне деце на летовање

Ове године упућено је на летовање много више сиромашне деце него и једне године раније. Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић предузео је нарочите мере да се омогући што већем броју београдске сиромашне деце да проведу лето на свежем ваздуху. Г. Томић је свесрдно помагао проширење и одржавање постојећих летовалишта, а дао је иницијативу и потребну потпору и за изградњу нових. Сва летовалишта су преуређена да би одговарала хигијенским условима и снабдевена намештајем и другим потребним инвентаром.

На летовању је било преко две хиљаде деце. Од тога више од половине су били ђаци основних школа, а остало деца претшколског доба и деца из гимназија и стручних школа.

Претшколска деца и ђаци основних школа летовали су о трошку Београдске општине, а средњешколци о трошку државе у летовалиштима које је ор-

ганизовао и водио Централни хигијенски завод. Па и ова државна летовалишта помогла је Београдска општина, уступајући им један део инвентара.

За летовалишна места београдске деце изабрана су ове године врло погодна планинска места у Шумадији, и то за децу претшколског доба Бељина Космај и Јарменовци, за децу из основних школа Рудник (Јарменовци), Таково и Венчани, а за гимназиску децу Тара, Око (Златибор), Ваљевска Мионица, Брежђе и Горња Топлица.

Сва горе наведена места климатски су испитана и вишегодишњим искуством проглашена за опоравилишна. Поједина од тих места имају у близини и реке или потоке, односно басене, погодне за купање деце.

У децја летовалишта примљена су она деца која су као здравствено најугроженија издвојена од стране школских, односно диспансерских лекара. Сва су деца претходно најдетаљније прегледана. Испитивање здрав-

ственог стања претшколске деце извршио је општински Одељак за здравствену заштиту одојчади и мале деце преко својих диспансера, а школске деце Одељак за здравствену заштиту деце школског доба уз свесрдну сарадњу државних школских поликлиника.

Поред утврђивања здравственог стања, за свако дете посебно испитане су, од стране социјалне службе престоничког Отсека за дечју заштиту, детаљно и социјалне прилике. Бесплатно, односно о трошку Општине града Београда, примљена су искључиво она београдска деца чији родитељи имају укупни приход испод хиљаду динара месечно. Као доказ за висину месечног прихода, дечји родитељи поднели су пореска уверења или уверења о сиромашном стању. Поред тога, Отсек за дечју заштиту извршио је и потребне теренске анкете и провере о социјалним и економским приликама дечјих родитеља. Деца чији су родитељи имали приход од 1000 до 3.000 месечно плаћала су извесну накнаду за летовање. Тако, уз извесну накнаду, примљено је само 13 деце.

Дечја летовалишта Београдске општине врло су лепо организована и уређена. За набавку свих летовалишних инвентара за 3500 деце, Београдска општина издала је ове године суму од 4.800.000.— динара, не рачунајући овде суму за издржавање летовалишта и за исхрану толиког броја деце. Исхрана деце вршена је по специјалном унапред утврђеном јеловнику, који пружа и калориски и витамински врло снажну храну. На исхрану је Општина утрошила за два месеца 670.000 дин. Једно дете стајало је просечно по 385 до 431 динар.

Превоз деце у летовалишта извршен је општинским аутобусима, чиме је такође рационализирана летовалишна служба Београдске општине.

На челу сваког летовалишта био је по један лекар, специјалиста за дечје болести, по пет сестара-

нудиља и по две васпитачице, које је одредило Министарство просвете из редова државних учитељица, чији рад је посебно хонорисала Београдска општина. Целокупно сестринско и друго летовалишно особље, које се упућује у дечја летовалишта, претходно је прегледано и рентгенолошки и серолошки и утврђено да не болује од отворене туберкулозе, сифилиса и других тешких разних болести, што је од огромног значаја за здравље у летовалиштима збринуте деце.

Контролу над радом и животом у дечјим летовалиштима, Претседник Општине је поверио Дирекцији за социјално и здравствено старање.

Деца су добила у тежини од 1 до 5 кг. Нарочито је летовање повољно деловало на лимфатичну дечју.

Најбоље резултате показало је летовалиште у Јерменовцима, на чије је изграђивање Београдска општина утрошила 1.500.000 дин. Деца су у њему летовала први пут ове године.

Поред упућивања деце у горе поменута летовалишта, Београдска општина материјално је омогућила да 400 сиромашне деце летује у јулу и августу т.г. о свом трошку и у Кошутњаку, у летовалишту II Пододбора Црвеног крста.

Београдска општина преко свога новоформираног Отсека за дечју заштиту извела је успешну сарадњу и координацију са Отсеком за дечју заштиту Министарства социјалне политике и народног здравља и са Централним хигијенским заводом, као и са целокупном приватном иницијативом. Та се координација манифестовала и у овом конкретном случају.

Београдска општина ће убудуће градити летовалишта тако да могу послужити у школско доба као основне школе. Имаће све просторије и сав уређај потребан основним школама. Тако ће помоћи и села која која су погодна за летовање.

Београдска општина отвара своје пекаре

На седници Градског већа од 1 октобра 1940 године донесена је одлука да се за потребе Општине града Београда откупи од фирме Турчија и Симић из Београда уз купо-продајну цену од 3.250.000.— динара непокретно имање у ул. Шајкашкој бр. 20 на коме се налази пекара именоване фирме а које се имање састоји из пет једнаких плацева у укупној површини од 2.130 м² са целокупним инвентаром пекаре назначеним у понуди фирме, поднетој под Пов. ВБр. 133 од 22-VIII-1940 год.

Правни отсек у име Општине закључиће уговор купо-продаје поменуте пекаре.

Одговарајући износ купо-продајне цене има пасти на терет зајма од 52.500.000.— динара, кредит од 30.000.000.— дин. с тим, да се исти износ рефундира из уштеда по зајму од 250.000.000.— дин. или из зајма који ће се у овом циљу закључити.

Тим поводом Претседник Београдске општине г. Јеврем Томић дао је за јавност ову изјаву, у којој је нагласио да је ово једна у низу мера које Општина предузима у овим тешким моментима ради обезбеђења исхране Београђана.

Откупљена пекара има десет пећи са капацитетом од 100 хлебова за 45 минута. Извршиће се потребна преправка и адаптација пекаре, па ће се одмах пустити у рад.

Поред ове пекаре, Општина је предузела припреме за грађење једне велике пекаре на „Пиониру”.

Општина је предузела потребне мере за набавку довољне количине пшенице и склопила је уговор са млиновима за мељаву ове пшенице, како би осигурала своје пекаре брашном.

Нове палате у Београду

НОВА ЗГРАДА ПЕТЕ ЖЕНСКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Расписана је лицитација за модерну велику зграду Пете женске гимназије, која ће се подићи на Јужном Булевару, испод основне школе „Престолонаследника Петра“. Зграда ће имати сутерен, приземље и два спрата.

Нова гимназија задовољаваће у потпуности све захтеве савремене школске архитектуре и хигијенске услове живота и рада ученица. Гимназија ће имати 14 учионица: десет великих и четири мале. Осим тога предвиђене су посебне слушаонице за природопис, физику и хемију, уз које је предвиђена и пространа вежбаоница за експерименталне радове. Исто тако предвиђене су две велике сале за цртање и певање.

У овом пројекту за Пету женску гимназију постоје и две просторије за разоноду, у којима ће ученице моћи у одмору да проводе слободне часове. За физичку културу пројектована је вежбаоница, терен за вежбе на слободном ваздуху и базен за пливање. Уз вежбаоницу постојаће свлачионица и купатило са тушевима. У једном крилу зграде налази се школска амбуланта са потребним просторијама за ученице и лекаре. Ова амбуланта пројектована је према последњим искуствима у грађењу болница.

Што се тиче интелектуалног рада, предвиђене су две библиотеке са читаоницама, а за мануелни посебна радионица. Наставном особљу обезбеђени су сви потребни услови: удобне канцеларије, кабинет, библиотека и гардероба, као и посебна одељења за администрацију. За школске приредбе дата је велика свечана дворана са позорницом и галеријом. Ова сала моћи ће да прими око 500 лица. Поред предвиђених станова за директора и служитеље, изграђено је потпуно модерно склониште у случају напада из ваздуха.

Зграду је пројектовао г. Станко Кенда, архитекта Мин. грађевина.

НОВА ПАЛАТА СЕДМЕ МУШКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Нова палата Седме мушке гимназије подићи ће се између Чиновничке колоније и основне школе, са леве стране аутостраде за Авалу, иза раскрснице код Ауто-команде. Главни изглед зграде окренут је према општинском расаднику и игралишту С. к. Југославије, иза којих се простиру дедињске виле и баште, тако да ће се гимназија налазити усред зеленог појаса као у каквом лепо уређеном парку.

Зграда ће бити двоспратна са 14 пространих учионица са засебном гардеробом. Гимназија ће бити снабдевена са шест кабинета, једном амфитеатралном салом за предавање, великом свечаном двораном са галеријом и пространим вежбаоницом са тушевима и свлачионицама.

Да би у згради могле привремено да се сместе две гимназије, пројектоване су две велике професорске канцеларије и два директорска кабинета.

Седма мушка гимназија имаће своју модерну амбуланту и свога лекара, која ће бити изолована од осталих одељења. На другом спрату одређен је стан за директора гимназије, који ће бити потпуно одвојен засебним улазом.

Земљани радови за нову гимназију почеће крајем августа 1940 и ако време дозволи груби радови биће до зиме довршени, а с пролећа грађење ће се наставити како би почетком идуће школске године почео рад у новој згради. Кредити за земљане и грубе радове већ су обезбеђени тако да због тога неће бити никаквог задржавања. Зграда је пројектована са кровом без атике, да би била у складу са постојећим вилама у чиновничкој колонији. Земљани и груби радови стајаће укупно четири милиона динара а завршни радови са монтажом потребних инсталација износиће такође око четири милиона динара, тако да ће потпуно довршена зграда Седме мушке гимназије коштати око осам милиона динара. Пројект је израдио г. Предраг Зрнић архитект Министарства грађевина.

НОВА ЗГРАДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ НА САВИНЦУ

Извршене су све припреме за зидање нове зграде основне школе „Светог Саве“ у улици Цара Николе II. Већ је почело рушење старе зграде, која је била тесна и дотрајала.

Нова зграда ће бити врло модерна и удобна. Биће увучена осам метара у двориште, Имаће сутерен, приземље и два спрата, са 22 учионице (стара зграда имала је свега 10 учионица). На првом спрату ће се налазити лепа дворана за свечаности са позорницом. У сутерену ће бити велика гимнастичка дворана са гимнастичким справама, као и велики басен за пливање.

Биће изграђене и три радионице за практичне вежбе шегрта, који ће у овој школској згради посевити вечерње курсеве занатске школе.

Школа ће имати амбуланту, где ће стално ординирати школски лекар.

Биће изграђена и кухиња и трпезарија, где ће сиромашни ђаци добивати храну. Школска зграда ће имати своје перионице и пеглаонице.

Биће изграђена два велика склоништа од напада из ваздуха, Једно, које ће моћи да прими око 1000 лица, биће за ђаке, учитеље и школско особље, а друго за екипе које се баве спасавањем жртава.

Свечани улаз у зграду биће из улице Цара Николе II, а улаз за ђаке биће из Авалске улице, која није оптерећена саобраћајем.

Двориште ће бити дугачко 41, а широко 35 метара, засађено зеленилом.

Под зградом ће бити 2.573 м². Грађење ће стајати око десет милиона динара. Биће довршена, по свој прилици, до почетка идуће школске године.

План ове репрезентативне зграде основне школе радио је архитекта г. Марко Андрејевић.

Нови поклони Градском музеју и Градској библиотеци

Без учествовања наших грађана тешко је замислити дефинитивну формацију наших градских културних установа, Библиотеке и Музеја. И у случају најширокогруднијег односа саме Општине према овим институцијама, увек ће остати доста таквих предмета до којих се неће моћи доћи редовним путем, било зато, јер се ради о великим реткостима о којима се мало што зна; било зато јер се налазе у поседу оних који немају потреба да их за новац уступе. Колико је у првом случају важно да се установи: где се какав значајни предмет, књига, докуменат налази, — толико је у другом случају потребно да се забележи сваки поклон овим институцијама.

Неколико пута имали смо пријатну могућност да на страницама нашег листа — Општинским **нози-нама** — забележимо драгоцене поклоне нашем Градском музеју, и Градској библиотеци. Њихова вредност није увек материјалне природе, већ исто тако у ономе што претстављају, што доказују, о чему сведоче.

Поклони Градском музеју:

НОВИ ПОКЛОН „ДАНСКЕ ГРУПЕ“

У једном од ранијих бројева „Општинских новина“ описали смо оне предмете које је нашем Музеју поклонила „Данска Група“, као део налаза пронађених за време првих радова на насипању леве савске обале. Међутим, и након тога, дански багер је толико пута превалио свој кратки пут од места где вади песак — до места, где, изасипајући га, ствара ново земљиште за Нови Београд... Дању ноћу превлаује он овај пут остављајући за собом црне бразде дима, док са многобројних Калемегданских тераса и са моста Краља Александра заинтересовани грађани проматрају ово његово кретање. Занимљиво је гледати како се отима земљиште на коме ће се подићи читав један нови град — од 14.000 становника! — град који ће дефинитивно спојити Земун са Београдом, онако као што је данас Пиреј спојен са Атином, као што се некадашњи „Београд у Шанцу“ спојио са својим предграђима, „Палиуским“ и „Савамалским“ Селом...

Прво место на коме је дански багер — „Сидхавен“ — вадио песак за насипање градилишта Новог Београда налазило се у Дунавском рукаву, званом „Дунавац“; сад међутим — за насипање оног великог дела земљишта које се, под називом „Бара Венеција“ (поетичан назив за непоетичну стварност!) протеже око Железничке станице —, насипање се врши песком који се вади са места где Ратно Острво гледа према старој кули Небојши.

Геолошка разматрања упућују на велика померања Дунава и Саве, на таложење великих наноса које су им доносиле њихове притоке потпомогнуте револуционарним атмосферским приликама у правдојној

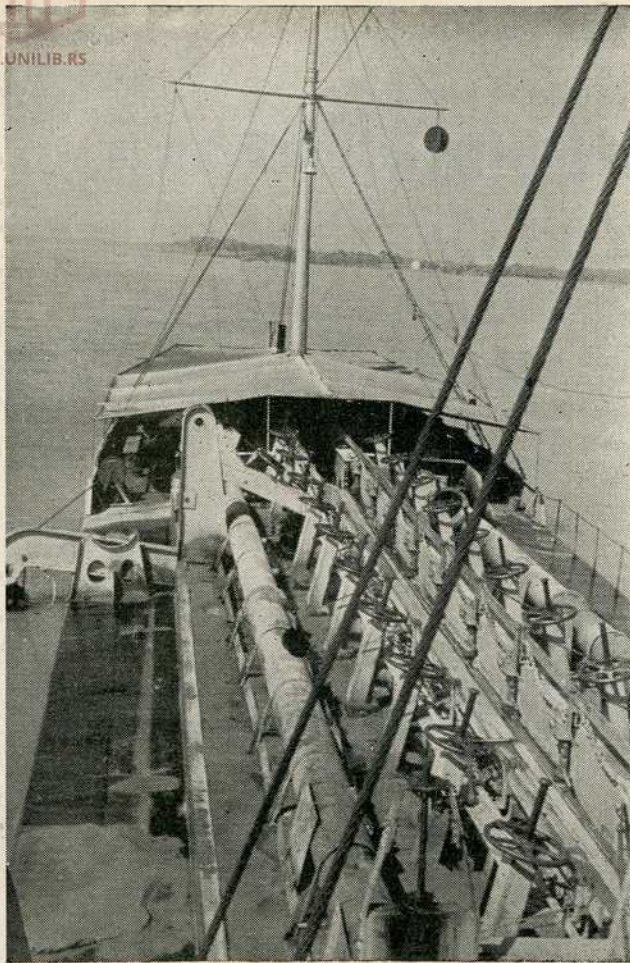
прошлости. Према томе су дна речна, као и дна морска, велики природни „сефози“ у којима реке чувају најразличитије предмете људи који су живели поред њихових обала. Константин Филозоф назива Дунав „Рајска река“, — према легенди која каже да се његов извор налази у самом рају. Па ипак, безбројно много јунака нашло је у Дунаву своју „Плаву Гробницу“, њихово „светло оружје“: шлемови, копља, панцир-кошуље почивају дубоко у његовим пешчаним наслагама...

Желећи да налази пронађени приликом радова у Сави и Дунаву добију своје право место и служе својој законитој сврси, — господин инж. Нешић, директор Данске Групе, поклонио је већ раније Градском музеју једну збирку, која је сад употпуњена накнадним налазима. Већина ових новопоклоњених предмета, — као и ранији, — сведоче да је Дунав врло често био крваво попрштје; већину налаза сачињавају: топовска ђулад, стара копља, мачеви и други делови оружја. Много је мањи број предмета који говоре о мирном животу уз обале наших река: остаци грнчарије, врчеви и разни други предмети.

*

Желела сам да се упознам с начином како Сидхавен долази до ових налаза, како вади песак, који ће помоћи да на пустим и недоступним земљиштима никне и процвета нови живот. Љубазном предисретљивошћу господина Нешића то ми је омогућено. Провела сам једно вече на Сидхавену, 2—3 сата, колико је потребно да се види „утовар и истовар робе“, да лађа оде тамо и натраг по рекама које тако штедро помажу рађање Новог Београда. Од мале канцеларије Данске групе, која се налази преко пута Сајмишта, повезали смо се најпре аутом уздуж новог земљишта, поред Саве и Дунава, а затим смо, — возећи се неравном савском обалом, па поред Баре Венеције, која је упола засута, — стигли до места на ком је усидрени багер истоваривао довезени песак. Требало је пуних 40 минута док је сав песак истоварен, 25 минута нам је требало док смо стигли до Ратног Острва. Цела тура траје 2 часа и 15 минута!... У лађу стане 464 кубика песка (реално: 480); да се наспе Бара Венеција треба 500.000 кубика. Дакле, да Сидхавен сврши свој задатак на насипању Баре Венеције, треба да овај пут превали 1.200 пута. То у исто време значи 1.200 могућности да се нешто пронађе у дубинама речних корита, на месту где се песак вади.

Сваки камен, сваки жбун, свака лађа са овог дела пута познати су момчади и капетану Сидхавена, али њима није досадно... Капетан Мацен проматра овај пејзаж и данас, након пуне две године, са оним истим интересом којим га је гледао кад је дошао из далеке Данске. То је велика и лепа особина морнара...

Сидхавен плови Дунавом

Иако Сидхавен те вечери није ништа пронашао у „Рајској реци”, ипак сам била необично задовољна што сам имала прилике да видим како су пронађени они налази, који су сад смештени у једној од витрина нашег Градског музеја и који служе као један доказ више велике прошлости Београда. Међу новим поклонима Данске Групе, који ће такође бити смештени у засебну витрину, са назнаком места где су пронађени, налазе се: копља, топовска ђулад и новац из разних епоха.

ПОКЛОН ГОСПОЂЕ БОСЕ И. КИРХНЕР, супруге генерала Кирхнера.

Вредност предмета, по ономе што они изазивају у сећању нарочито је везана уз поклон госпође Босе И. Кирхнер који се састоји од једне лимене војничке чаше, скромног војничког прибора за јело, неколико малих аматерских фотографија, војничке пиштаљке, једне мале флашице на чијем су се дну и до данас сачувале неколике капи морфија, — спасоносни лек рањенику, кад болови од рана постану јачи од снаге да се бол поднесе, — једног сивог одела сестре болничарке (с белом капицом и белом кецељом), једног трамболоса (широки појас од сукна који се носи у Јужној Србији).

Новија историја Београда поноси се многим својим јунацима. Међу њима јунаци из Сремског добровољачког одреда остаће увек велики пример. Име

команданта овог Одред, сад генерала Игњата Кирхнера, који је у одбрани Београда двапут тешко рањен, остало је записано у тој историји као име команданта, који је одушевљавао и заносно лично храброшћу и неустрашивошћу. Предмети, које је госпођа Кирхнер поклонила Градском музеју, служили су за време рата господину генералу Кирхнеру и госпођи Боси Кирхнер, која се одликовала у тешкој и пуној пожртвовања служби добровољне болничарке.

ПОКЛОН ГОСПОЂЕ МИЛЕВЕ Ж. ПРОТИЋ, поч. Жике Протића, начелника Министарства финансија.

Љубазном дарезљивошћу госпође Милеве Ж. Протић, Градски музеј добио је на поклон један изванредно леп бајадер, један старински драгоцен крст и три свештене књиге од којих је једна писана руком. Занимљиво је напоменути да је породица Протић старином из Бруснице (сад Горњи Милановац) и да је та породица дала ванредно велики број свештеника, међу којима и девет прота. Крст, који је госпођа Милева поклонила Градском музеју, поконио је 1835 год. Јеврем Обреновић прадеди господина Протића, „поп Томи”. На крсту се и данас, с доње стране, може лепо прочитати дародавчева посвета. Исто тако и драгоцене свештене књиге, које је госпођа поклонила Градском музеју, потичу из ове старе свештеничке породице.

ПОКЛОН ВАЗДУХОПЛОВОГ ПУКОВНИКА, ГОСПОДИНА ЈАКОВА Ј. ЂОРЂЕВИЋА

Господин пукovníк Ђорђевић поконио је Градском музеју једну занимљиву слику која приказује Београд у доба трагичних дана његове прошлости, после окупације 1915 године. На слици се, поред осталих занимљивих детаља, види некадашњи понтонски мост који се протезао на простору где је било старо Димитријевићево купатило.

ПОКЛОН ГОСПОЂЕ РУЖЕ И МИЦЕ ВЕЉКОВИЋ

За збирку старих градских костима г-ђа Ружа Ђ. Вељковић поклонила је један свилени појас за градско мушко одело, један џемедан од чоје; госпођа Мица Вељковић један појас и манжете од перли за старо градско дечије мушко одело.

ПОКЛОН ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Међу новим поклонима Градској библиотеци нарочито треба споменути изванредно познати низ публикација Та-

Капетан Мацен на Сидхавену

Из новије историје Београда: мали добровољац

лијанског туристичког уреда, Талијанског културног института; дело: „Ханзе“ проф. Д-р Х. Хунке-а, поклон Немачког института; дело Роберта Вега: „Ди Немањиден“, поклон Немачко-југословенског друштва у Берлину. Од осталих поклона треба нарочито истаћи: поклон господина Момира Гломазића, управника Државне хипотекарне банке: „Историјат Хипотекарне банке“; две књиге старог историчара Београда, Вилковског, које је Библиотеци поконио г. М. Милутиновић Менза; књигу Нил Попова „Србија“, поклон г. Миодрага Јовановића, чиновника Градске библиотеке.

*

Сви предмети који су поклоњени Градском музеју биће изложени у витринама Музеја са назнаком имена дародавца; на свим књигама које су поклоњене Градској библиотеци биће назначена имена дародаваца, ретке књиге и стара скупоцена издања биће изложена у посебним витринама, а књиге новијег датума предате читаоницама Библиотеке.

Велика и тако привлачна прошлост Београда, старија и новија, улога која је у чувању традиција те славне прошлости додељена сваком грађанину, помоћи ће да наш Градски музеј и Градска библиотека постану што верније огледало те прошлости, просветни и културни центри, који ће најбоље сведочити о нашој заједничкој љубави према Београду.

Београђанке као добровољне болничарке

На свим поклонима Градска библиотека и Градски музеј изјављују, и овим путем, дародавцима своју најтоплију захвалност.

Д-р. Марија Илић-Агапов

Београђанка у свом старом градском костиму (Из збирке г-ђе Катарине Јовановић, књижевнице)

Обавезно телесно васпитање у Београду

— Прва јавна вежба и освећење првог вежбалишта —

1. — Министар за физичко васпитање народа г. Душан Пантић разговара са течајевцима приликом обиласка строја. (Десно потпредседник Београдске општине г. инж. Л. Костић)

У нашој широј јавности не зна се довољно да се и у самој Општини ради на телесном васпитању престоничке омладине. Већ пуних пет година наша Општина то чини преко свог Отсека обавезног телесног васпитања. Још од 1935 године, када се појавио и Закон о обавезном телесном васпитању, у Београду се почело са његовим спровођењем у живот.

Као и свака друга нова ствар, тако је и овај рад још од самог почетка наилазио на многе тешкоће. Све те тешкоће су у току ових неколико година савлађиване и напредак и успех се постепено показивао.

Прилике и у самој нашој престоници биле су такве да се у већини случајева нису могле мењати или побољшавати, већ се морало вршити прилагођавање овога рада самим приликама. До пре неколико година могли су успешно да напредују само соколство и клубови или удружења за поједине гране телесног вежбања — спортови који су покретани и постајали чисто приватни иницијативом. Поједини спортови и соколство постепено су освајали терен код престоничке публике и загревали је све више. Телесном васпитању се све више пажње поклањало. Поједини спортови, који раније нису ни били познати, за последњих неколико година су невероватно напредовали и постали популарни. Не само код млађих, него и код старијих грађана престонице увиђа се корист од телесног вежбања и потреба за њим.

Али док је једном делу наше престоничке омладине било омогућено да се бави и овим делом васпитања, било у школама било у разним приватним клубовима или соколству, дотле је оном другом делу омла-

дине — ваншколској омладини, то било немогуће из материјалних или пословних разлога. А и њој је овај део васпитања био потребан као насушни хлеб.

Баш под таквим приликама у нашој престоници дошао је и Закон о обавезном телесном васпитању. Омладинци који су осећали љубав и наклоност према телесном вежбању у већини случајева нису то могли остварити, јер код њихових послодаваца, није било разумевања за то. То је и био један од разлога што је још у почетку, и поред законске снаге овога подухвата, било пуно тешкоћа у спровођењу обавезног телесног васпитања у нашој престоници.

Отсек обавезног телесног васпитања у свом раду морао је савлађивати и друге тешкоће чисто материјалне природе. Једно од најважнијих питања, питање сопствених просторија за вежбање — вежбалишта и вежбаоница, без којих се није могло радити, остајало је дуго нерешено. И поред великог броја школа у Београду, било је свега неколико вежбаоница — сала за телесно вежбање; летњих вежбалишта није било, изузев неколико соколских летњих вежбалишта и спортских игралишта, која нису изграђивана за ове сврхе, а поред тога била су заузета и претрпана. Код оваквог стања Отсек је био приморан да зими за рад својих празничних течајева користи неколико вежбаоница у гимназиским зградама и соколским домовима, а у већем броју и обичне школске учионице. За време лета морало се радити по двориштима основних школа и по другим празним просторима, који нимало нису били погодни за овакав рад.

Да би се и ови недостатци уклонили, Отсек је, уз помоћ фонда празничних течајева, у чијој се управи налазе и градски већници, приступио планском решавању, питања вежбаоница и вежбалишта. Сама оп-

2. — Штафетно трчање 4×100 метара ка циљу

3. — Течајевци на дефилеу — „Поздрав на десно“!

штинска управа је ово прихватила и у будуће ниједна основна школа или која друга јавна зграда у престоници неће се подизати без вежбаонице. Тиме ће се током времена добити довољан број вежбаоница. Предвиђено је даље да се у разним крајевима престонице, где год буде слободног и погодног простора за то, изгради читав низ летњих вежбалишта, која ће се користити за рад празничних течајева, а истовремено бити и украс наше престонице.

Отсек обавезног телесног васпитања са својих 30 празничних течајева, у којима редовно вежба преко 2000 омладинаца из редова ваншколске омладине, приказао је сав свој рад на својој првој јавној вежби и на свом првом сопственом вежбалишту. Два значајна момента — прва јавна вежба и отварање првог вежбалишта — спојена су у једну свечаност, која ће бити забележена у историји телесног васпитања у нашој престоници.

Ова двострука свечаност обављена је у недељу 8 септембра ове године на новом летњем вежбалишту. По пажњи коју су овој свечаности указали званични гости и делегати министарства и других организација, а нарочито по програму који је успешно изведен, ова свечаност добија нарочити значај.

Тачно у 11 часова дат је знак за почетак свечаности. Министар за физичко васпитање народа г. Душан Пантић, праћен потпредседником општине г. Костићем и шефом Отсека отв. г. д-р Белићем, сисао је на вежбалиште и поздравио течајевце са „Помози Бог, омладино“! Громко „Бог ти помогао!“ одјекнуло је као одговор на поздрав врховног старешине обавезног телесног васпитања. Затим се г. министар обратио течајевцима и у кратком говору указао им на значај њиховог рада и шта се од њих очекује.

Одмах после тога отпочело је извођење програма. Са првом тачком извршено је свечано отварање новог вежбалишта; овај свечани чин извршио је потпредседник г. Костић симболичним подизањем заставе на јарбол испред саме свечане трибине уз помоћ једног течајевца и једног наставника. Када се југословенска застава залепршала на врху јарбола и музика засвирила државну химну, наступила је свечана тишина, а погледи више стотина течајеваца, који су се у ставу „мирно“ налазили постројени на вежбалишту, били су управљени на државну заставу; узбуђење које се изражавало на њиховим лицима јасно је показивало да су свесни значаја данашњег дана. Затим је г. Влада Мар-

ковић, градски већник и члан управе Фонда празничних течајева, у име Отсека и Општине поздравио присутне госте. У свом говору г. Марковић се обратио гостима и истакао значај ове свечаности речима: „Значај телесног васпитања наше омладине у данашњим приликама и у данашњем времену је врло велики. А поред оне познате истине: „да само у здравом телу може бити и здрав дух“ — наши течајевци телесног васпитања имају поред телесног развитка омладине и један шири замах, шири значај, а то је, да нашу омладину национално и морално што више уздигну и да шире дух љубави и другарства међу омладином.

Затим се г. Марковић обратио течајевцима на вежбалишту речима: „Омладинци! Ви сте се широм наше лепе Отаџбине Југославије прикупили у престони град Београд да изучите разне занате и вештине и да себе оспособите и обезбедите за будући ваш живот. Трудите се да у животу, који за вас тек настаје, будите пример сваке добротe, да са вољом и трудом учите своје позиве које сте изабрали, те да тако budete од користи себи, својим родитељима и својој Отаџбини.

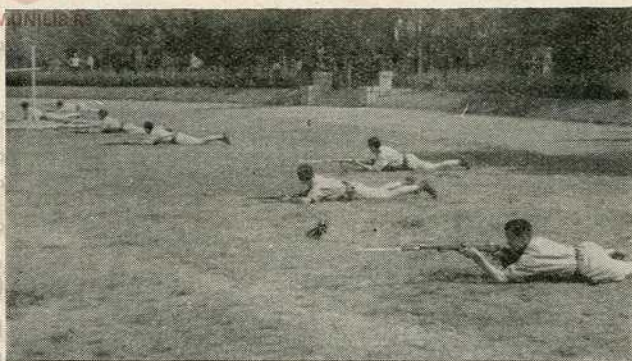
Са говором г. Марковића завршен је свечани део програма. Одмах затим уз звуке музике течајевци су у строју напустили вежбалиште. Без паузе приступа се извођењу стручног дела програма, по утврђеном реду. Сам програм за ову јавну вежбу био је састављен тако да је њиме обухваћен целокупан рад у празничним течајевима; свака тачка програма приказивала је по једну грану или врсту телесног васпитања. Гледаоци су имали прилике да за кратко време упознају сав рад и живот наше ваншколске омладине.

Док су се још последњи редови течајеваца удаљавали са вежбалишта, на задњем улазу се већ појављивала колона течајеваца за следећу тачку „лака атлетика“. У овој тачци учествовали су старији течајевци који су изабрани на овогодишњим лакоатлетским утакмицама одржаним 1-IX. Лепо развијени и гупки течајевци-такмичари трчећим кораком заузели су у одељењима одређена места-такмичишта, која су распоређена по целом вежбалишту. Наступило је око 70 такмичара у 10 одељења, извођено је: трчање на 50, 60 и 100 метара, скокови у вис и даљ, бацање кугле, диска и копља.

За овом тачком долази одмах следећа тачка — „игре“, у којој учествује преко 100 млађих течајеваца. На вежбалишту је блио распоређено 8 одељења са по 10—20 млађих течајеваца и свако одељење је изводило

4. — Вежбе са пушкама V и XIV течаја —
Завршна скупина.

5. — Борбена игра — Привлачење непријатељском положају

по једну интересантну и лепу игру (надвлачење ужом, трке у џаковима, игре лоптом итд.) Ова тачка је одушевила не само гледаоце, него и саме течајевце који су учествовали у њој, што је доказ да ова грана телесног вежбања благотворно утиче и на тело и на дух наших најмлађих течајеваца.

На вежбалиште затим ступили су у колони двојних редова са пушкама, као прави војници, течајевци V и XIV празничног течаја; ова два течаја, који успешно раде са омладином на Чукарици и у околини, показали су нам да и наша ваншколска омладина воли рад са пушком. Њих 36 на броју савршено су извели, уз пратњу музике, своју тачку „вежбе с пушкама“, у којој су приказали живот у војсци. Вежбе су завршене са дивном скупином (пирамидом) која је код гледалаца изазвала највише одобравања.

У следећој тачци „трчање и гађање пушком“ учествовало је око 40 изабраних течајеваца. Док су се једни такмичили у штафетном трчању 4×100 мет., на 200 и 400 мет., дотле су други вршили гађање ваздушном пушком на вежбалишту. На метама, чији је центар круга био у ствари мали отвор, били су постављени надувени дечији балони разних боја. Погађајући центар мете вешти стрелци су скидали један за другим разнобојне балоне, што је за посматраче био знак да је мета погођена у центар. Ову тачку су гледаоци са пажњом пратили.

„Скокови преко јарца“ изведени су са 6 одељења по 10 вежбача. На средини вежбалишта у виду лепезе било је поређано 6 козлића-јараца са пружним отскочним даскама. Разни прескоци извођени су истовремено преко свих 6 козлића и давали су дивну слику; гипка тела течајеваца сваког часа су прелетала преко ове лепе и корисне гимнастичке справе, која је истовремено и њихова најомиљенија справа. Својим смелим и лепо изведеним скоковима задивили су гледаоце.

У тачци „вежбе с пушкама“ наступило је 200 вежбача. У лепо изведеној вежби уз пратњу музике течајевци су показали да и са пушком умеју да рукују као и са сваком другом справом за вежбање.

Већ у следећој тачци „борбене игре“ течајевци из XIII и XVII празничног течаја, који раде на Западном Врачару и у којима су већином берберски ученици, показали су да пушку могу употребити и као борбено оружје. Њих 26 распоређени у две десетине и под вођством својих десетара приказали су напад и од-

брану у борби. Гледаоци су били изненађени овом тачком и за кратко време имали су пред собом слику праве борбе. Са ножевима на правим војничким пушкама, одевени у одело студената Високе школе за телесно васпитање и уз употребу маневарске муниције, течајевци прве десетине извели су напад и освајање непријатељског положаја друге десетине. Пожртваност у извођењу наступања, скривања и бирања закљона и увежбаност у руковању оружјем и вршењу јуриша, довољан су доказ да су и течајевци озбиљно схватили своју дужност и да Отаџбина у будуће може да рачуна на њих.

Да би се пред гледаоцима истакла и вредност самих наставника, који су много труда улагали у спремање својих течајеваца, у тачци „вежбе на справама“ наступило је 14 наставника у два одељења и на две справе: вратило и разбој. Као стари соколски предњаци, наставници су беспрекорно и уз топло одобравање гледалаца извели своје тешке вежбе на справама. Овом приликом су и сами течајевци могли да виде своје наставнике на делу и да им се диве, а тиме и да добију јачи потстрек за даљи рад.

Као последња тачка, и истовремено као тачка која код гледалаца оставља најдубљи утисак, изведене су „просте вежбе“ свих течајеваца. На вежбалиште је наступило 600 течајеваца; наступање је извршено у 10 колона по 60 течајеваца и давало утисак бујице која прелива вежбалиште. Уз пратњу музике течајевци су врло добро извели своје лепе просте вежбе. Слагање у покретима уз звуке музике и увежбаност били су доказ труда и воље које су течајевци морали уложити да би се припремили за ову врсту вежби, а уз то и доказ да ова врста вежби, поред утицаја на лепу и правилну развијеност, развија и осећај за покрете уз звуке музике и тиме оплемењава душу код ове наше омладине, која је у свом животу и раду готово увек изложена само грубостима.

Са овом лепом тачком завршен је и програм јавне вежбе. Одмах за њом изведен је и „дефиле“ свих течајеваца пред званичним гостима. Уз звуке парадног марша, предвођени својим наставницима, течајевци су продефиловали пред свечаном трибином. Чврстим војничким кораком и уз команду „Поздрав на десно“ пролазила је колона за колоном а гости и остали гледаоци су одушевљено отпоздрављали. Задовољна лица гостију и одушевљење са којима су напуштали вежбалиште по завршетку вежбе јасно су доказивали да је успех ове прве приредбе потпун.

И поред тога што је овај програм доста дуго трајао, гледаоци су ипак искористили кратко време за

6. — Просте вежбе течајеваца.

WWW.UNILIB.RS

разгледање вежбалишта и тиме употпунили своје утиске са ове свечаности.

Само вежбалиште, које је истовремено са овом приредбом свечано отворено као прво у низу вежбалишта која се имају изградити у нашој престоници, заслужује пуну пажњу свих оних који се интересују и баве телесним васпитањем. Слободно се може рећи да је то и најлепше уређено вежбалиште ове врсте у Београду. Вежбалиште се налази у дунавском крају Београда, иза електричне централе, на крају Добрачине улице. Поред простора за вежбање у средини терена, који је прекривен лепом ниском травом, налази се и прописна стаза за трчање; са стране су места за скокове са бетонским доскочиштима и стазама за залет. Предвиђена су и места за главну и споредне трибине, као и стајалишта, који се тек имају изграђивати. Сав простор око терена за вежбање и стазе засађен је зеленилом и паркиран тако да цело вежбалиште претставља читаву једну шумицу са лепим стазама и зеленим травњаком у средини. До терена за вежбање долази се са три степеништа од места главне трибине, док се са споредне стране налазе два улаза. На главном улазу са улице већ су изграђени стубови са троструким широким пролазима; од улаза до места за главну три-

бину води лепа стаза оивичена високим и жбунастим јаблановима. Са десне стране од улаза налази се у изградњи игралиште за тенис и одбојку.

Али то није све. Пространо и пуно сунца и зеленила, вежбалиште пружа врло лепу слику и може већ да се користи за рад. Ипак се на њему мора још дограђивати. Недостају му још потребне зграде. Већ у току ове године подићи ће се десно од главног улаза, у шумовитом делу, зграда за свлачионицу са тушевима и за магацин за смештај справа и осталих потреба. До самог улаза са леве и десне стране подићи ће се још две зграде: једна за стан чувара вежбалишта, а друга за канцеларије наставника.

Са овим објектима, који ће се у кратком времену још изградити на њему, ово вежбалиште ће у потпуности одговарати својој намени и потребама Отсека обавезног телесног васпитања, а истовремено ће бити и украс наша престонице. Са оваквим једним вежбалиштем наша престоница се може поносити и када се подигне већи број оваквих вежбалишта може се уврстити у ред великих градова у другим земљама, где се већ раније поклањало много више пажње подизању оваквих објеката и телесном васпитању омладине.

Д-р Боривоје П. Вучковић.

Урбанистичка хроника

Палата пензионог фонда службеника Општине Града Београда

Пензиони фонд службеника Општине града Београда извршио је припреме за подизање палате овог фонда. Палата ће се подићи на земљишту где се раније налазила Општинска штедионица, на углу улица Добрачине и Васе Чарапића. Планове је израдио архитекта г. Ђока Лукић, шеф Архитектонског отсека Општине града Београда.

Зграда ће имати приземље, мезанин, четири спрата

и мансарду. У њој ће се налазити радње, канцеларије и станови. Имаће шест дућана, пет канцеларија (са по неколико одељења), десет станова већих и пет момачких станова.

Главни улаз ће бити из Добрачине улице.

Зидање и унутрашње уређење зграде стајаће пет милиона дин. Зидање ће почети идуће године на пролеће.

Одлуке Државног савета

Станарина не улази у пензијски оснoз општинских службеника, а признаје им се, под одређеним условима, у службу време проведено на војној дужности.

У овом смислу је пресуда Државног савета бр. 9219/39 од 2 новембра 1939 год., донета по пресуђењу следећег случаја: „Оспореном одлуком одбачена је тужиочева жалба противу решења Краљевске банске управе Врбаске бановине од 27 октобра 1938 године II бр. 14.821, којим му је одређена количина личне пензије. Предметном тужбом истиче се незаконитост утужене одлуке с разлога, што у основ за одређивање пензије није урачуната тужиоцу и станарина од 150.—, динара, нити му је признато за пензију време које је провео на отслужењу обавезног рока у бившој Аустро-угарској војсци од 1904—1906 године.

Пошто је проучио тужбу, оспорену одлуку и остале акте који се на овај предмет односе, као и одговор министров на тужбу, Државни савет је нашао:

Неоснован је разлог тужиочев да му је при одређивању личне пензије требало узети за пензијски оснoв и станарину. Ово стога што према чл. 41 Уредбе о општинским чиновницима Врбаске бановине оснoв за одређивање личне пензије чине плата и положајни додатак који су службенику припадали у часу пензионисања, док станарина уопште не улази у поменути оснoв. Позивање тужиоца на § 146 Закона о општинама неумесно је, пошто се станарина као некадашњи саставни део његових активних надлежности не може третирати као стечено право у смислу наведеног законског прописа. По § 146 Закона о општинама сматрају се као стечена само она права која су конституисана ранијим законским прописима, па су као таква постојала у свом пуном обиму у време ступања на снагу новог Закона о општинама. Све ово под претпоставком да су у питању права која се по ранијим прописима нису могла ни изменити нити пак одузети. А како је право на станарину подложно одузимању, јасно је да се оно због тога не може окатегорисати као стечено право, пошто се, с обзиром на месне прилике као и друге разлоге, може увек модификовати.

Што се другог тужбеног разлога тиче, исти је оснoван на закону, јер је другом реченицом тач. 5 § 270 Закона о чиновницима који се, с обзиром на одредбе чл. 121 Уредбе о општинским чиновницима Врбаске бановине, има сходно применити у конкретном случају, одређено: да се оним службеницима који су ступили у државну односно општинску службу пре 6 септембра 1919. године, а којима по ранијим законским прописима у крајевима ван Србије и Црне Горе признавало и време обавезног

рока и војних вежби, признаје и то време у ефективном трајању ако су добили државну односно општинску службу до навршетка 32 године живота. Дакле овим прописом, за признање поменутог времена војне службе, постављена су три услова: да је дотични службеник ступио у државну односно општинску службу пре 6 септембра 1919 године, да је наведену службу добио пре навршене 32 године живота и трећи услов, да је начелно постојала законска могућност да му се по ранијим прописима у крајевима ван Србије и Црне Горе, призна то време. У погледу овог последњег услова, речено излази из тога, што ни законодавац самим текстом није одредио, да се спорно време признаје „под условима ранијих прописа”, већ је начелно одређено „а којима се по ранијим законским прописима..... и то време признавало.” Према томе за признање времена обавезног рока и војних вежби за количину пензије по овом законском наређењу није услов и то да су у том погледу испуњени сви услови који су тражени по ранијим прописима, већ је довољно да је по тим прописима начелно постојала могућност таквог признања, а да је односни службеник добио државну, односно општинску службу до навршетка 32 године живота и то пре 6 септембра 1919 године.

Из аката овог предмета утврђује се, да тужилац испуњава сва три услова за признање поменутог времена војне службе. Наиме ступио је, после обавезног војног рока од 1904 до 1906 године, у општинску службу 1908 године као општински бележник у Рујевцу, дакле пре 6 септембра 1919 године; пошто је рођен 1882 године, то је поменутој служби наступио у својој 26 години живота тј. пре навршетка 32 године живота. Најзад наведена војна служба признавала се начелно и тужиоцу по ранијем пропису § 15 Закона од 5 августа 1914 године о опскрби земаљских намештеника у Хрватској и Славонији. Према томе тужиоцу је, с обзиром на испуњене законске услове, требало признати за пензију означено време војне службе у износу од две године. Пошто њему ова служба ипак није призната, то је утужена одлука уколико се односи на непризнавање те службе противна закону, па се зато морала поништити на основу чл. 34 Закона о Државном савету и управним судовима.”

Без надтечаја се не може поставити за чиновника у градској служби ни лице које се већ налази у истој у својству званичника.

У овом смислу је решење Државног савета бр. 3620/40 од 15 фебруара 1940 године, чије је образложење следеће: „Ожалбеном одлуком Банска управа

задржала је од извршења на основу § 134 Закона о градским општинама одлуку Градског већа општине града Скопље бр. 21633/39 којом је именовани званичник општине скопљанске преведена односно постављена за писара исте општине.

Овакву одлуку Банска управа је донела са образложењем, да се градски службеник са звања званичника не може превести с обзиром на одредбу § 102 Закона о градским општинама на звање чиновника, без надтечаја, како је овде противно цитираним законском пропису учињено.

Пошто је расмотрио жалбу, ожалбену одлуку и остале акте који се на овај предмет односе, Државни савет је нашао:

Закон о градским општинама је у ставу 1 § 102 изрично одредио, да се градски чиновници постављају путем надтечаја, док начин постављања осталих службеника прописује градско веће статутом (ст. 3 § 102). Према томе начин попуњавања чиновничких места у градској општини, градско веће не може одређивати према своме нахођењу, пошто би такво поступање било противно изричитој законској одредби ст. 1 § 102 Закона о градским општинама.

Која су пак звања у градској служби чиновника, уређује се статутом, који има за сваку градску општину донети дотично градско веће (§ 100 З.г.о.). Али до доношења статута Министар унутрашњих послова уређује привремено одлуком, којом звању и положају државног службеника одговара звање градског службеника (§ 159 ст. 2 З.г.о.), па је за разликовање чиновничких звања од звања осталих службеника и у правцу примене § 102 у вези § 104 З.г.о. меродавно, до доношења статута, оно, што је на овај начин одлуком одређено. Према привременом распореду звања у општини града Скопље, који је извршен одлуком Бан. управе Вард. бановине II бр. 12325 од 1 јуна 1935 г., донетој на основу ст. 2 § 159 Закона о градским општинама и Уредбе Министарског савета о привременом упоређењу звања градских службеника са звањима и положајима државних службеника IV бр. 1415 од 29 марта 1935 год. (Служб. новине бр. 81—XXI од 5 априла 1935 г.), звање писара одговара звању управно-канцеларијског чиновника, које се распоређује у X, IX и VIII положајну групу, (ст. 1 § 45 и § 346 Закона о чиновницима). Стога именовани није могао бити постављен за писара у Градској општини пом. одлуком Градског већа без претходно расписаног и објављеног надтечаја у см. ст. 1 § 102 Закона о градским општинама.

Околност пак, што се је заинтересовани већ налазио у градској служби у својству званичника не ставља га у повољнију правну ситуацију. Јер, пошто положај званичника не одговара чиновничком звању (тач. 23 пом. одлуке), то се ови службеници — званичници у погледу начина постављања за градске чиновнике изједначају у смислу ст. 1 § 102 Зак. о градским општинама са оним лицима која се у градској служби уопште не налазе.”

Нове припадности градског службеника теку од првог дана наредног месеца

по доношењу одлуке о томе, под условом да је та одлука постала извршна.

Ово питање је расправљано пресудом Државног савета бр. 22336/39 од 14 марта 1940 године, у којој је о истом дато ово образложење: „У одредби ст. 4 тач. 2 § 159 Закона о градским општинама од 1934 г. прописано је, да нове припадности, односно пензије по одлукама донетим по ст. 3 у вези ст. 2 тач. 2 § 159 истог закона, важе од првог дана наредног месеца по донетој одлуци. Овом законском одредбом, дакле, законодавац је прописао само да се датум од када важи право градског службеника на припадности по донетој одлуци, кад она иначе постане правноснажна и извршна, не рачуна тек од момента одобрења надзорне власти у смислу последње реченице ст. 3 тач. 2 § 159 пом. закона већ од првог дана наредног месеца по донетој одлуци о утврђивању нових припадности. У ст. 4 тач. 2 § 159 Закона о градским општинама, није, дакле, одређено, да се сама исплата припадности има вршити без обзира да ли је надзорна власт већ донела своју одлуку о одобрењу или не. Припадности градског службеника, према томе, теку односно важе од дана кад је донета првостепена одлука о привременом разврставању и одређивању нових припадности, али ово, разуме се, ако она и уколико постане извршна, јер надзорна власт одлуку градског већа може и поништити или пак преиничити било по жалби било по службеној дужности.

Стога је погрешно становиште Управног суда, да је одлука градског већа донета по ст. 3 тач. 2 § 159 Закона о градским општинама извршна у смислу ст. 4 тач. 2 § 159 истог закона „од првог дана наредног месеца по донетој одлуци”. Јер ова законска одредба, као што је речено, прописује само од када се имају рачунати нове припадности у случају да таква одлука постане извршна, а њена извршност условљена је и тиме да је надзорна власт одобри. Управна власт, дакле, није у конкретном случају поступила противно закону кад је у оспореном решењу навела, да одлука градског већа, која иначе веће као власт веже, није постала извршна у смислу друге реченице ст. 3 тач. 2 § 159 Закона о градским општинама у вези § 136 ст. 1 З. У. П., која одредба важи и овде, пошто Закон о градским општинама друкчије не прописује.

Позивање Управног суда на решења Државног савета бр. 31732/936 и бр. 1924/37 у циљу образложења свога становишта неосновано је из разлога, што се решењем бр. 31732/1936 само констатује да се одлука о уклањању градског службеника по § 160 Закона о градским општинама може донети само у време прелазног стања, тј. до извршног превођења у року од три месеца по доношењу одлуке из ст. 2 тач. 2 § 159 истог закона. А у решењу бр. 1924/37, међутим, цењено је само питање, да ли правоснажност одлуке о превођењу, која, чим је донета, градско веће као власт веже, зависи од околности што она није достављена општинском пуномоћнику, који као такав не претставља никакву вишу административну инстанцију.”

Општина може да ускрати грађевинску дозволу ако би пројектована зграда ружила слику краја у коме се налази.

У овом смислу је пресуда Државног савета бр. 25311/39 од 5. марта 1940 год. донета у следећем случају:

„Градско поглаварство у Скопљу својом одлуком од 14 септембра 1938 Т. бр. 5353 одбило је тражење је тражење Игњатовића Коцеа да му се изда грађевинска дозвола за подизање зграде дуж целога фронта на свом имању у улици Милоша Милојевића бр. 17 у Скопљу. Општина је одбила издавање грађевинске дозволе, заснивајући своју одлуку о томе на § 22 ст. 4 Грађевинског закона, са разлога што је, преко нарочите стручне комисије, утврдила, да би изграда за коју је тражена грађевинска дозвола, ако би била изведена како је пројектована, ружила слику односног краја. Са истих разлога је и Банска управа као виша власт својим решењем потврдила ону првостепену одлуку. Управни суд је међутим, по тужби Игњатовића, поништио решење Банске управе наставши да није било места да се Игњатовићу ускрати грађевинска дозвола и да се од њега тражи, због приговора његовог непосредног суседа Тајншека, да задовољи услов из прописа § 14 ст. 5 Грађевинског закона о растојању од зграде именованог суседа, пошто и раније подигнута зграда тога суседа није саобразна § 14 ст. 4 Грађевинског закона.

Пошто је проучио жалбу, ожалбену пресуду и сва остала акта овог предмета, Државни савет је нашао:

Управна власт је, путем једне стручне комисије, утврдила да би зграда именованог Игњатовића, ако би била изведена по поднетом пројекту, ружила слику краја у коме се налази. Чим је то утврђено у управном поступку, управна власт није могла да изда грађевинску дозволу за такву грађевину, јер то забрањује изречан пропис § 22 ст. 4 Грађевинског закона. Зато је управна власт правилно поступила кад је одбила грађевинску дозволу, а Управни суд је погрешно поништио одлуку управне власти, истичући да и раније изведена зграда жалиоца — непосредног суседа Игњатовићева — није била саобразна грађевинским прописима и да се, према томе, сад ни од Игњатовића не може захтевати да поступи по тим прописима.

Грађевински прописи су јавно правног карактера и као такви имају бити примењени у сваком случају у коме њихова примена долази у питање, а ако је евентуално у неком конкретном случају пропуштена њихова примена, што Управни суд износи у погледу ранијег зидања жалиоца Тајншека, не значи да та претходна евентуално учињена грешка може да оправда

и доцније ново непримењивање односних прописа. При расправљању спорног случаја, — грађевинске дозволе тражене од стране Игњатовића, утврђено је да недостаје један од законских услова за издавање те дозволе. Дозвола је, према томе, правично ускраћена, а за расправу спорног случаја без значаја је то што се управна власт позвала на односне прописе и кад је одлучивала по истом цитању у неком другом случају.

Зато је Државни савет на основу прописа у диспозитиву наведених, ожалбену пресуду преиначио и тужбу Игњатовића против решења Банске управе као неосновану одбацио.

Површина градилишта не може ни у ком случају бити мања од 300 кв. метара.

У овом смислу је пресуда Државног савета бр. 30687/39 од 9 марта 1940 год. донета по следећем случају:

„Градско поглаварство је одбило да изда именованом тражену грађевинску дозволу са разлога што је утврђено да његово имање, на коме би се имало подигнути пројектована зграда, има свега 269 метара површине, а да је то испод минимума предвиђеног прописа Грађевинског Правилника (чл. 5) у погледу површине градилишта. Министар грађевина је поништио општинску одлуку наставши да она није могла да одбије тражену грађевинску дозволу по наведеном основу пошто у законском року (§§ 3 и 7 Грађевинског закона) није донела нове ни саобразила закону старе уређајне основе.

Пошто је проучио тужбу, оспорено решење и остале акте овог предмета Државни савет је нашао:

Према § 6 Грађевинског закона — Грађевински Правилник као уређајни основ одређује, поред осталог, и најмање површине појединих градилишта. А у чл. 5 Грађевинског Правилника за град Београд утврђене су минималне површине градилишта, наиме одређено је да ни у једном случају површине градилишта не може бити од 300 метара. У том погледу Регулациони план и Уредбе о његовом извођењу неће моћи ништа да измене, него ће само поставити границе зона и насеља. Према томе и после доношења тих уређајних основа остаће оно што је Правилником, који је донет на основу законског овлашћења утврђено у погледу минимума површине градилишта.

Код таквог стања ствари, општина је правилно поступила кад је одбила да изда тражену грађевинску дозволу а Министар је ништећи ту општинску одлуку поступио противно закону.”

Саопштио:

Љуб. Ж. Јевтић,
секретар Државног савета.

Јован Гавриловић - Гачула

дугогодишњи одборник Београдске општине

Јован Гавриловић-Гачула

23 септембра ове године предати су матери земљи посмртни остаци дугогодишњег и врло заслуженога одборника Београдске општине Јована Гавриловића-Гачуле. Као његов вишегодишњи политички и одборнички друг и пријатељ и још и сад активни одборник, осећам дужност да о његовоме раду и животу проговорим колико је потребно рећи, и то на овоме месту у званичном органу Београдске општине, којој је Јован Гавриловић више година савесно и корисно послужио, као одборник.

Јован Гавриловић рођен је пре шездесет и осам година у Староме Влаху, у гнезду наших славних горштака, најистакнутијих расних претставника наше нације, али у исто време и најсиромашнијем крају наше предратне Србије. Јован Гавриловић родио се у најсиромашнијој кући Старога Влаха, која није често пута имала ни најбитнијих потреба за живот, што је његовим родитељима врло тешко падало.

У тој тако тешкој сиромаштини Јован Гавриловић није ни првих дана свога детињства имао нити осећао радост, јер га добри и честити, али у Бога сиромашни родитељи ни са чиме нису ни могли обрадовати. Кад га је ваљало слати у школу његови сиромашни родитељи, поред све родитељске љубави, нису могли ту своју дужност према сину

испунити, и ако су били свесни да то изискује живот и будућност њиховога сина.

Место да са својим вршњацима иде у школу, Јова је морао да постане чобанче код комшије својих родитеља и да чува јагањце, јариће и прасад. На томе послу морао је да проведе до навршених дванаест година. Као бистро и талентовано дете, већ је схватио тежину свога тешког положаја и осећао да не може и даље остати у родитељској кући, да за неколико гроша остане чобанче. И ако још дете, унутрашњи нагон присиљавао га је да се отисне у свет, па шта му Бог да. Да у широком свету тражи срећу.

Као дете — чобанче — напустио је село и отишао у Пожегу и, гладан, ступио је на хлебарски занат, где је нашао сада већ покојног Драгишу Лапчевића. Али док је Лапчевић већ био калфица и могао опстати, докле Јова, као слабо дете, није могао остати на тешком хлебарском занату, већ је исти напустио и отишао даље у свет.

Једнога, за њега и сувише тешкога дана, нашао се у Горњем Милановцу као мали харција и слуга у механи. И ако слабачак, посао му је ишао од руке и с њим је механција био задовољан. Али Јова није био задовољан, јер га је срце вукло ка нечему бољему и већем. Хтео је да се дочепа већег града и у њему већих и бољих послова. Хтео је и желео је да нађе посао на коме би себе обезбедио и на коме би могао надокнадити недостатак школовања.

Гоњен тим жељама, Јова Гавриловић је ошвануо једнога јутра у Београду, после вишедневног пешачења. До невероватности бистар и окретан, он се у великом Београду снашао. Није се плашио тешких физичких послова. Помоћу једнога свога много старијег земљака ступио је на посао у монополски магацин, где је од јутра до ноћи вукао на својим слабачким леђима саргије са непрерађеним дуваном и сандуке са крижаним дуваном и цигаретама. Са овога посла тражио је други бољи, помоћу кога би постигао свој главни циљ.

Понова се нашао са Лапчевићем у Београду, али овога пута са великим Драгишом Лапчевићем, који је себе својим напорним радом подигао на завидну висину, као политички човек и новинарски великан у друштву високе интелигенције. Оно што му нису могли дати

родитељи и што није могао научити у школским клупама, Драгиша је све постигао у школи живота. Створио је сам себе и стекао опште поштовање. То је све импоновало Јовану Гавриловићу и жеља га је разапињала да и он постигне оно што је постигао Лапчевић.

Из монопола Јова је прешао као радник на београдску железничку станицу са изгледом на боље. У железничкој служби писмено се оспособио и стекао важне пријатеље. А сем тога истакао се политички као велики агитатор заузимајући партиске функционерске положаје.

Видећи да му служба и политика не могу обезбедити самосталан и слободан живот, Јова се лађа самосталног рада. Ступа у ортаклук са познатим и врло имућним предузимачем Миланом Неготинцем. Са Неготинцем у многобројним и разноврсним трговачким и предузимачким пословима, Јова Гавриловић стекао је завидну имовину. И кад се материјално обезбедио престао је да се и даље бави тим пословима, јер му је и ортак Неготинац умро.

Нашао се у положају материјално добро обезбеђенога рентијера, а још релативно млад човек и политички јако развијен и оспособљен, Јова се сав предао политици. Не тражећи ни од кога ништа, свуда је стигао да савесно изврши своју и грађанску и политичко-партиску дужност. У политичко-партиском послу успео је да буде изабран за члана Главног одбора

радикалне странке и да буде радикални одборник Београдске општине толики низ година. Своју одборничку дужност вршио је марљиво и предано.

У Јови Гавриловићу службено особље Београдске општине имало је пријатеља и заштитника. Према грађанима био је пажљив и предусретљив, што је познато свима који су му се обраћали. Јова је, као и сваки други човек, имао и пријатеља и противника. Али се сме без устручавања рећи, да му противници нису увек били објективни.

Колико је покојни Јова Гавриловић уживао опште поштовање најбоље се видело на дан сахране. До вечне куће испратили су пок. Јову бивши председници влада, бивши министри, бивши народни посланици и сенатори, градски већници и бивши председници општине са којима је сарађивао, као и врло угледни грађани свију слободних професија, без обзира на политичко-партиску подвојеност.

*

Покојни Јова Гавриловић, у сагласности са својом старом и слабом госпођом Мицом, после своје смрти, остављају сву своју имовину фонду сирочади железничких чиновника и службеника.

Павле Кара Радовановић

Поштарина плаћена у готову

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

UNIVERSITY OF NOVI SAD
LIBRARY